

**LASTEN JA NUORTEN
HYVINVOINTISUUNNITELMA**

HATTULAN KUNTA

2012-2015

Hattulan kunta
Parolantie 42
13720 Parola
Puh. (03) 67 311
Fax. (03) 637 1644

SISÄLTÖ

Tiivistelmä.....	3
Kuvio- ja taulukkuuettelo.....	4
1 JOHDANTO.....	5
1.1 Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman perusta ja tarkoitus.....	5
1.2 Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman valmistelu Hattulassa.....	6
2 LASTEN, NUORTEN JA LAPSIPERHEIDEN HYVINVOINNIN JA PALVELUJEN NYKYTILA.....	8
2.1 Tilastoanalyysi.....	8
2.2 Lapsiperheen arki Hattulassa – koosteet pikkulasten, koululaisten ja huoltajien näkemyksistä	18
Koululaisten kyselyvastaukset	18
Huoltajien kyselyvastaukset	20
Alle kouluikäisten kartoitustulokset	23
Internet-vastaukset	24
3 LASTEN, NUORTEN JA LAPSIPERHEIDEN PALVELUJEN KUVAUS.....	25
3.1 Kasvua ja kehitystä tukeva toiminta	25
3.2 Kasvua tukeva ja turvaava toiminta.....	31
3.3 Kasvua korjaavat palvelut	33
3.4 Toimijoiden välinen yhteistyö Hattulassa, Hämeenlinnan seudulla ja Kanta-Hämeessä	36
3.5 Ammattikuntien arviot lasten ja nuorten palvelujen nykytilasta	37
4 KEHITTÄMISTOIMET SUUNNITELMAKAUDELLA 2011–2015	39
4.1 Yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen.....	39
4.2 Huoltajien tukeminen lasten ja nuorten kasvatuksessa	41
4.3 Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun toteuttaminen	41
4.4 Suunnitelmakauden kehittämistoimet yksityiskohdittain	43
5 SUUNNITELMAN TOIMEENPANO, SEURANTA JA ARVOINTI.....	51
LÄHTEET.....	53

LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMA 2011–2015

Hattulan kunta

TIIVISTELMÄ

Hattulan kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2012–2015 koostuu lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ja palvelujen nykytilaa koskevasta analyysistä sekä lapsille ja nuorille suunnattujen palvelujen kuvauksesta. Lisäksi suunnitelmaan on yksilöity kehittämistoimet, joita on esitetty toteutettavaksi Hattulassa vuoteen 2015 mennessä. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman teosta on vastannut Hattulan kunnanhallituksen nimeämä ohjausryhmä perusturvatoimen johdolla ja Hattula-verkon avustuksella.

Hyvinvoinnin ja palvelujen nykytilan analyysin mukaan lasten pienituloisuusaste ja työttömyysaste on ollut Hattulassa vuosina 2005–2008 alhaisempi kuin maassa ja Kanta-Hämeessä keskimäärin. Kokemukset kouluoloista ja oppilashuollon tuesta ovat yläkoululaisten kyselyvastausten perusteella kehittyneet kahden viime vuoden aikana myönteisesti. Koululaisille teetetyn kyselyn mukaan Hattulassa ja lähiympäristössä on paljon harrastusmahdollisuuksia, joita koululaiset hyödyntävät monipuolisesti. Myönteistä on myös, että koululaiset kokivat voivansa vaikuttaa tai pyrkivänsä vaikuttamaan nuoris- ja harrastustoimintaa, koulua ja kouluruokia, kaavoitusta sekä tapahtumia koskeviin asioihin.

Nuorisotyöttömyysaste nousi Hattulassa muun maan tavoin taloustaantumien seurauksena vuonna 2009 jääden kuitenkin maan keskiarvoa alhaisemmaksi. Hattulassa toimeentulotukea sai selvästi harvempi lapsiperhe kuin maassa keskimäärin, mutta myös toimeentulotukea saaneiden lapsiperheiden suhteellinen osuus nousi taantumien aikana. Lastensuojeluilmoitusten määrä on viime vuosina kasvanut Hattulassa merkittävästi. Ilmoitusten määrän ja luonteen kehitystä seurataan tulevina vuosina tarkasti. Kodin ulkopuolelle Hattulassa sijoitettiin tarkasteluvälillä 2005–2008 selvästi vähemmän alle 18-vuotaita kuin maassa keskimäärin.

Kouluterveyskyselyyn vastanneet yläkoululaiset raportoivat keskimääräistä useammin, ettei heillä ole yhtään läheistä ystävää (12 % vastaajista) ja että he ovat kokeneet fyysistä uhkaa viimeisen vuoden aikana (24 % vastaajista). Lisäksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuoden 2008 kouluterveyskyselyn tuloksiin perustuva indikaattori viittaa siihen, että hattulalaiset nuoret kokevat vanhemmuuden puutetta useammin kuin suomalaiset nuoret keskimäärin.

Muun muassa edellä mainitut seikat on otettu huomioon suunnitelmakauden 2012–2015 kehittämistoimenpide ehdotuksissa, jotka on jaoteltu lastensuojelulain mukaisesti yleisiin kasvuoloihin vaikuttamiseen, huoltajien tukemiseen lasten ja nuorten kasvatuksessa sekä lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun toteuttamiseen. Kehittämistoimet on yksilöity tavoitteineen, toimenpiteineen, mittareineen, aikatauluineen, vastuineen ja resursseineen asiakirjan loppuosassa.

Yleisiin kasvuoloihin pyritään vaikuttamaan toimilla, jotka koskevat nuorisotyöttömyyden vähentämistä ja jatkokoulutusmahdollisuuksien turvaamista peruskoulun jälkeen. Lisäksi kehittämistoimilla pyritään lasten ja nuorten turvallisuuden lisäämiseen ja lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseen. Myös vapaa-aikapalvelujen tehostamiseen ja lisäämiseen sekä peruskoulun yhteydessä tarjottujen palvelujen kehittämiseen paneudutaan.

Huoltajien kasvatustehtävän tukemiseksi Hattulassa lisätään neuvontapalveluja ja koordinoidaan lapsiperheitä koskevaa tiedotusta entistä selkeämmin. Ammatillisten toimintatapoja sekä lasten ja vanhempien osallistumismahdollisuuksia aiotaan lisätä paikalliskulttuuria kehittämällä. Myös monipuolista järjestötoimintaa ja nykyaikaisia harrastusmahdollisuuksia kehitetään.

Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun toteuttamista koskevia tavoitteita suunnitelmakaudella 2012–2015 ovat ammatillisten käytäntöjen vahvistaminen, kodin ulkopuolelle sijoitettujen määrän vähentäminen, kodin ulkopuolisissa sijoituksissa painopisteen siirtäminen laitoshoidosta perhehoitoon ja sosiaalipäivystyksen kehittäminen. Ammatillisten käytäntöjen vahvistaminen perustetaan hyväksi havaittujen käytäntöjen kirjaamiseen ja noudattamiseen sekä vaikutavuuden tarkasteluun ja sen yhteiseen arviointiin.

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

KUVIO 1 LASTENSUOJELUN OSA-ALUEET	5
KUVIO 2 NUORISOTYÖTTÖMÄT, % 18–24-VUOTIAASTA TYÖVOIMASTA	9
KUVIO 3 KOULUTUKSEN ULKOPUOLELLE JÄÄNEET 17–24-VUOTIAAT, % VASTAAVANIKÄISESTÄ VÄESTÖSTÄ	10
KUVIO 4 TOIMEENTULOTUKEA SAANEET 18–24-VUOTIAAT, % VASTAAVANIKÄISESTÄ VÄESTÖSTÄ	11
KUVIO 5 TOIMEENTULOTUKEA SAANEET LAPSIPERHEET, % LAPSIPERHEISTÄ	11
KUVIO 6 LASTENSUOJELUN AVOHUOLLOLLISTEN TUKITOIMIEN PIIRISSÄ 0-17-VUOTIAITA/VUOSI, % VASTAAVANIKÄISESTÄ VÄESTÖSTÄ	12
KUVIO 7 KODIN ULKOPUOLELLE SIOJETETUT 0-17-VUOTIAAT, % VASTAAVANIKÄISESTÄ VÄESTÖSTÄ	13
KUVIO 8 ERITYISKORVATTAVIIN LÄÄKKEISIIN OIKEUTETTUJA 0-15-VUOTIAITA, % VASTAAVANIKÄISESTÄ VÄESTÖSTÄ	15
KUVIO 9 ERITYISKORVATTAVIIN LÄÄKKEISIIN OIKEUTETTUJA 16–24-VUOTIAITA, % VASTAAVANIKÄISESTÄ VÄESTÖSTÄ	16
KUVIO 10 HATTULAN KUNNAN ORGANISAATIOKAAVIO	25
KUVIO 11 KEHITTÄMISTOIMET SUUNNITELMAKAUDELLE	41
KUVIO 12 LASTENSUOJELUSUUNNITELMAN SEURANTA	51
TAULUKKO 1 LAPSIPERHEET, % KAKISTA PERHEISTÄ 2000–2009	8
TAULUKKO 2 LASTEN LUKUMÄÄRÄ IKÄRYHMITÄIN HATTULASSA 2000–2009	8
TAULUKKO 3 TYÖTTÖMÄT, % TYÖVOIMASTA	9
TAULUKKO 4 ANKKURI-TIIMIN ASIAKKAAT VUOSINA 2007–2010	14
TAULUKKO 5 PERHEVÄKIVALTATILASTO VUOSILTA 2004–2010	14
TAULUKKO 6 RIKOSEPÄILYJEN MÄÄRÄ VUOSINA 2005–2010	14
TAULUKKO 7 HATTULALAISTEN 5. JA 8. LUOKKALAISTEN HARRASTUKSET JA MAININTOJEN MÄÄRÄ	19
TAULUKKO 8 TÄRKEIMMÄT ASIAT, JOITA KOKO PERHE TEKEE YHDESSÄ	21
TAULUKKO 9 ALLE KOULUIKÄISTEN HARRASTUKSET JA MAININTOJEN MÄÄRÄ	24
TAULUKKO 10 LASTENSUOJELUSUUNNITELMAN TOIMEENPANO	50

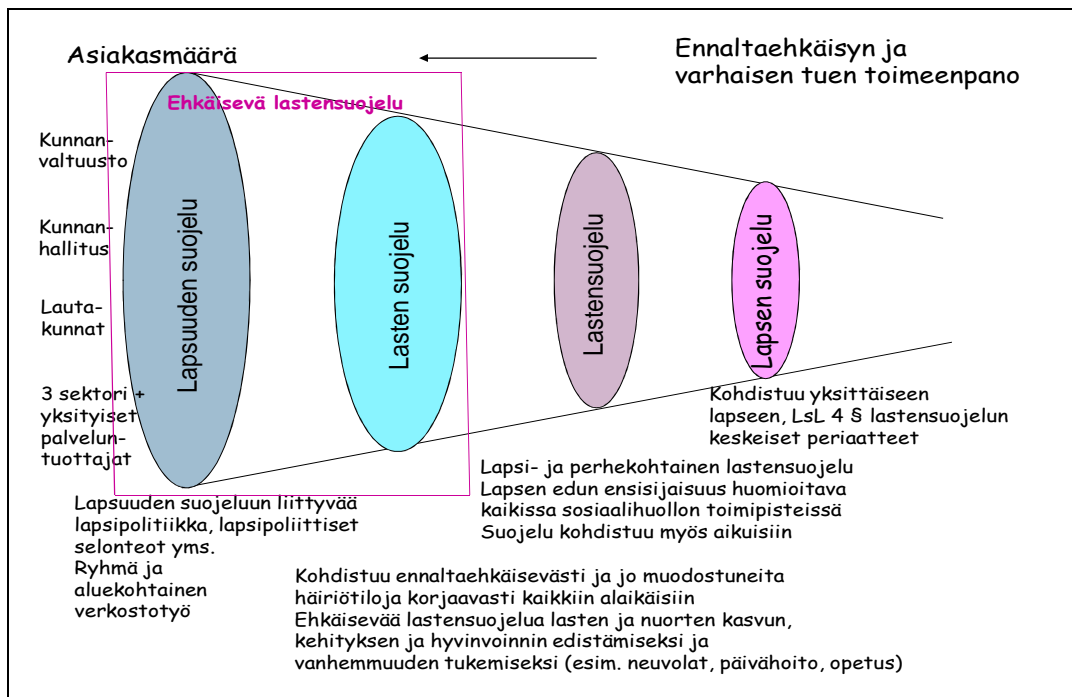
1 JOHDANTO

1.1 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAN PERUSTA JA TARKOITUS

Lastensuojelulain (417/2007, 12 §) mukaan kunnan on laadittava lastensuojelua sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämistä koskeva kunnanvaltuuston hyväksymä suunnitelma, joka tarkistetaan vähintään neljän vuoden välein ja joka otetaan huomioon kunnan talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa. Suunnitelma koskee tiettyä toimintakautta, ja sen tulee sisältää tiedot:

- lasten ja nuorten kasvuoloista sekä hyvinvoinnin tilasta
- hyvinvointia edistävästä ja ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista
- lastensuojelun tarpeesta kunnassa
- lastensuojeluun varattavista voimavaroista
- käytettävissä olevasta lastensuojelun palvelujärjestelmästä
- yhteistyöstä viranomaisten sekä palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä
- suunnitelman toteuttamisesta ja seurannasta

Lastensuojelulaki siis määrittää suunnitelmaa, jolla pyritään tavoitteelliseen, pitkäjänteiseen ja kumppanuuteen perustuvaan lastensuojeluun. Kuntakohtaisia tarkkoja tavoitteita ja sisältöjä määritellään yhteistyössä. Lautakunnat ja kunnanhallitus sekä valtuusto hyväksyvät tavoitteet, painopisteet ja suunnitellut toiminnot. Käytännössä suunnitelman tarkoitus on edistää lapsen perusoikeuksia ja lapsen oikeuksien sopimuksen tavoitteita sekä niiden toteuttamista. Strategisena tehtävänä on varmistaa lasten ja nuorten hyvinvointityön suunnitelmallisuus kunnan eri toimialojen ja mukana olevien muiden toimijoiden työssä. Suunnitelma on poliittisen ohjauksen ja päätöksenteon väline, jota voidaan hyödyntää mm. resurssien varaamisessa ja kehittämistoimista päätettäessä. Suunnitelmassa mainituille toimenpiteille asetetaan myös vaikutustavoitteet. Suunnitelma on käytännön työkalu, jonka laatimisen ja toteuttamisen yhteydessä linjataan yhteistyötä ja palveluja.¹

KUVIO 1 LASTENSUOJELUN OSA-ALUEET (TYNKKYNEN 2010; MUKAILLEN MAHKONEN 2003)

Yleisesti ottaen lastensuojelulla pyritään turvaamaan lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Laissa lastensuojelu-käsitteelläⁱⁱ tarkoitetaan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, jonka yhteydessä tehdään lastensuojelutarpeen selvitys, asiakassuunnitelma ja järjestetään avohuollon tukitoimia.ⁱⁱⁱ Myös kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto ovat lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Ehkäisevä lastensuojelu^{iv} kohdistuu lapsiin, nuoriin ja perheisiin, jotka eivät ole sosiaalitoimen lastensuojelun asiakkaina. Ehkäiseväksi lastensuojeluksi luetaan tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksen, nuorisotyön, päivähoidon, äitiys- ja lastenneuvolan sekä muun sosiaali- ja terveydenhuollon yhteydessä. (Katso kuvio 1.)

Lastensuojelun keskeisiä periaatteita ovat lapsen suotuisan kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen, vanhempien, huoltajien ja muiden läheisten tukeminen lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa sekä ongelmien ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja sitä toteutettaessa on otettava lapsen etu huomioon. On arvioitava, miten eri vaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapsen:

- tasapainoista kehitystä, hyvinvointia ja ihmissuhteiden jatkuvuutta.
- mahdollisuuden vastaanottaa ymmärrystä, hellyyttä, valvontaa ja huolenpitoa.
- mahdollisuuksia tämän taipumuksia ja toivomuksia vastaavaan koulutukseen.
- turvallisen kasvuympäristön sekä ruumiillisen ja henkisen koskemattomuuden.
- itsenäistymisen ja vastuullisuuteen kasvamisen.
- osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuden omilla asioissaan.
- taustan huomioimisen (kielellinen, uskonnollisen ja kulttuurisen).^v

1.2 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAN VALMISTELU HATTULASSA

Hattulassa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman valmistelu käynnistyi kunnanhallituksen päätöksellä 21.6.2010. Suunnitelman laatimista linjaamaan perustettiin syksyllä 2010 ohjausryhmä, jonka jäseniä olivat:

Minna Tynkkynen, puheenjohtaja, sosiaalityön palveluesimies, Hattulan kunta (varajäsen sos.työntekijä **Eeva Iivonen**)

Pirkko Jokinen, sihteeri, ts. perhetyöntekijä, Hattulan kunta

Arvi Laine, teknisen lautakunnan jäsen, Hattulan kunta (varajäsen kiinteistö- ja rakennusmestari **Juhani Järvinen**)

Sanna Kesti, varhaiskasvatuksen palveluesimies, Hattulan kunta (varajäsen palveluesimies **Katri Aronen**)

Katja Laakso, sivistyslautakunnan jäsen, Hattulan kunta

Jari Salmela, vs. vapaa-aikatoimen johtaja, Hattulan kunta (varajäsen nuorisotyöntekijä **Jenni Kostamo**)

Jari Wihersaari, vs. sivistystoimen johtaja, Hattulan kunta

Ilkka Seppänen, vastaava lääkäri, Pihlajalinna Oy (varajäsen vastaava sairaanhoitaja **Tiina Suontausta**)

Sampo Turunen, nuorisovaltuuston puheenjohtaja, Hattulan kunta (varajäsen nuorisovaltuuston jäsen **Anna Ilkka**)

Hellevi Luopajarvi, kunnanhallituksen 1. varapuheenjohtaja, Hattulan kunta (varajäsen hallituksen jäsen **Heini Syyrilä**)

Minna Niemi, suunnittelija, sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos Oy

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on laadittu perusturvatoimen, sivistystoimen ja teknisen toimen tiiviissä yhteistyössä. Ohjausryhmätyöskentelystä ja prosessin johtamisesta on vastannut perusturvatoimi. Hattulan kunta on ostanut Pikassokselta lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman kokoamiseen ja laadintaprosessin tukemiseen liittyvää palvelua.

Suunnitelman laatimisessa edettiin Kuntaliiton ohjeistuksia mukaillen^{vi}. Ohjausryhmätyöskentely käynnistyi lain tavoitteiden esittelyllä ja suunnitelmatyön kytkemisellä kunnan keskeisiin strategisiin linjauksiin. Toimijat sopivat myös tulevasta tapaamisista ja aikataulusta. Toimintaympäristön analyysi ja ennakointi toteutettiin Hattula-verkon ja ohjausryhmän jäsenten yhteistyönä. Hattula-verkko kokosi sekä toimialakohtaisesti että muutamilta ostopalvelujen tuottajilta käsityksiä pikkulasten, lasten, nuorten ja nuorten aikuisten palvelujen tilasta, kehittämistarpeista, resursseista ja osallisuuden toteutumisesta Hattulassa. Tämän lisäksi nykytilan analyysi ja tulevan ennakointi perustettiin tilastoanalyysiin, pikkulasten, koululaisten ja huoltajien kyselyvastauksiin sekä Hattulan kunnan www-sivujen kautta saatuun palautteeseen ja ehdotuksiin. (Luku 2.) Näiden lisäksi suunnitelmaan kirjattiin Hattulan lapsi-, nuoriso- ja perhepoliittisen tavoiteohjelman 2012–2015 teksteihin perustuvat lasten ja nuorten palvelukuvaukset (luku 3).

Edellä mainittujen selvitysten ja kartoitusten avulla ohjausryhmä linjasi suunnitelman kehittämisehdotukset, joita luottamushenkilöillä oli mahdollisuus kommentoida kunnanvaltuuston kokouksen yhteydessä toukokuussa 2011 (luku 4). Ohjelmassa esitetään myös suunnitelma kehittämisehdotusten vuosittaisesta tarkastamisesta ja suunnitelman toteuttamisen seurannasta ja arvioinnista (luku 5). Suunnitelmaluonnos toimitettiin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman kannalta keskeisten lautakuntien kommentoitavaksi kesäkuussa 2011. Hattulan kunnanvaltuustoon

hyväksyttäväksi suunnitelmaluonnos tulee syksyllä 2011. Työryhmä esittää, että lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman mukaista toimintaa suunnitelmakaudella 2011–2015 Hattulassa koordinoi syksyllä nimettävä lapsi- ja nuorisosasiainneuvosto. Johtavat viranhaltijat ottavat asiakirjassa mainitut kehittämistoimet huomioon vuosittaisia suunnitelmia ja talousarvioita laatiessaan.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on laadittu siten, että se on linjassa Hattulan lapsi-, nuoriso- ja perhepoliittinen tavoiteohjelman 2007–2011 kanssa. Lisäksi suunnitelmassa on erityisesti huomioitu Hattulan kunnan kehittämissuunnitelma vuoteen 2015. Myös Hämeenlinnan seudun mielenterveys- ja päihdetyön toimenpideohjelma 2010–2015 on vaikuttanut osaltaan Hattulan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadintaan. Vuonna 2010 valmistuneen ohjelman toimeenpano on käynnistynyt helmikuussa 2011 työryhmätyöskentelyillä, joihin Hattulan edustajat osallistuvat. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laatimisen ohessa Hattulan toimijat ovat osallistuneet myös seudullisen perhe- ja lähisuhdeväkivaltaohjelman sekä liikenneturvallisuussuunnitelman työstämiseen.

2 LASTEN, NUORTEN JA LAPSIPERHEIDEN HYVINVOINNIN JA PALVELUJEN NYKYTILA

2.1 TILASTOANALYYSI

Hattulan kunnan väkiluku on kasvanut tasaisesti 2000-luvulla. Hattulassa oli asukkaita vuodenvaihteessa 2010–2011 yhteensä 9 669, noin 500 asukasta enemmän kuin kymmenen vuotta sitten (Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005–2010; Väestökisterikeskus 2011). Lapsiperheitä Hattulassa oli vuonna 2009 kaikkiin perheisiin suhteutettuna noin kaksi prosenttiyksikköä enemmän kuin Suomessa keskimäärin. Lapsiperheiden määrä on 2000-luvulla Hattulassa kuitenkin laskenut lähes samassa suhteessa kuin maassa keskimäärin. (Taulukko 1.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Hattula	44,6	43,9	43,2	43,4	42,7	42,6	42,4	42,6	42,1	42,1
Koko maa	43,7	43,0	42,4	42,0	41,7	41,5	41,2	40,9	40,5	40,3

TAULUKKO 1 LAPSIPERHEET, % KAKISTA PERHEISTÄ 2000–2009 (TILASTO- JA INDIKAATTORIPANKKI SOTKANET 2005–2010)

Alle 24-vuotiaiden ikäryhmävertailu osoittaa, että vuonna 2009 Hattulassa oli eniten 5–9-vuotiaita (623 lapsia) ja vähiten 20–24-vuotiaita (418 nuorta). Tilastoverailun perustella voidaan päätellä, että peruskoulun ja keskiasteen koulutuksen jälkeen noin 200 nuorta muuttaa pois Hattulasta. Kymmenen vuoden aikana alle 24-vuotiaiden ikäryhmien määrässä ei ole ollut merkittävää vuosittaista vaihtelua, nousua tai laskua. (Taulukko 2).

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
0–4-vuotiaat	574	565	561	540	531	542	558	568	594	605
5–9-vuotiaat	606	605	579	621	610	626	606	614	615	623
10–14-vuotiaat	625	613	634	608	648	627	657	611	620	603
15–19-vuotiaat	600	621	602	607	576	592	590	601	590	594
20–24-vuotiaat	435	386	404	394	422	399	431	419	431	418

TAULUKKO 2 LASTEN LUKUMÄÄRÄ IKÄRYHMITTÄIN HATTULASSA 2000–2009 (TILASTO- JA INDIKAATTORIPANKKI SOTKANET 2005–2010)

Hattulassa yksinhuoltajaperheiden suhteellinen osuus kaikista lapsiperheistä oli vuonna 2009 15,4 prosenttia, mikä on noin viisi prosenttiyksikköä vähemmän kuin maassa keskimäärin. Yksinhuoltajien suhteellinen määrä on Hattulassa säilynyt ennallaan viimeisen kymmenen vuoden aikana. Myös lasten pienituloisuusaste oli vuonna 2008 Hattulassa (n. 8,5 %) selvästi alhaisempi kuin maassa keskimäärin (n. 14 %). Hattulassa asuvien lasten pienituloisuusaste jäi jokaisena vuonna aikavälillä 2005–2008 alle 10 prosenttiin. (Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005–2010.) Yksinhuoltajatalouksien suhteellisen vähäinen määrä heijastuu lasten alhaiseen pienituloisuusasteeseen. Lisäksi Hattulan matala työttömyysaste vaikuttaa suotuisasti lasten pienituloisuusasteeseen.

Työttömyysaste oli Hattulassa koko 2000-luvun ajan alempi kuin maassa keskimäärin. Vuodenvaihteessa 2010–2011 Hattulassa työttömänä oli 7,9 prosenttia työvoimasta, kun koko maan työttömyysaste oli 10,3 prosenttia ja Kanta-Hämeen 10,4 prosenttia. Kantahämäläisessä vertailukunnassa Hausjärvellä työttömyysaste oli 7,7 – lähes saman verran kuin Hattulassa. Keskisuomalaisessa vertailukunnassa Keuruulla työttömien määrä oli vuoden 2010 päättyessä 12,7, mikä on lähes viisi prosenttiyksikköä enemmän kuin Hattulassa. Alimmillaan työttömyysaste oli Hattulassa ja

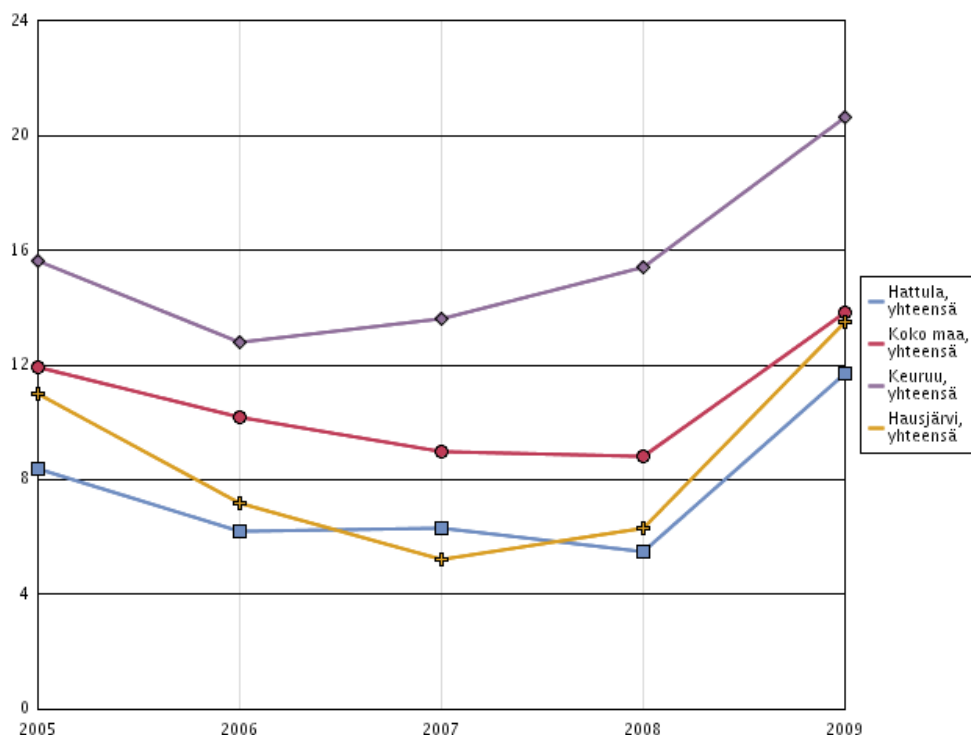

lähies kaikilla vertailualueilla vuonna 2008. Tuon vuoden lopussa alkanut taantuma nosti Hattulan työttömyysastetta 2,3 prosenttiyksikköä. Kehitys on ollut samansuuntainen kaikilla vertailualueilla. (Taulukko 3.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Hattula	11,0	9,9	9,7	9,1	8,7	8,4	7,2	6,0	5,6	7,8	7,9
Koko maa	12,8	12,0	11,5	11,3	11,3	10,8	9,7	8,4	8,0	10,3	10,3
Keuruu	14,9	14,7	13,6	13,3	12,8	12,7	11,4	10,8	11,4	13,1	12,7
Hausjärvi	10,4	9,7	9,3	9,4	8,9	8,5	7,1	5,6	5,2	7,2	7,7
Kanta-Häme	12,6	11,5	11,0	10,7	10,6	10,1	9,0	7,6	7,3	10,0	10,4

TAULUKKO 3 TYÖTTÖMÄT, % TYÖVOIMASTA (TILASTO- JA INDIKAATTORIPANKKI SOTKANET 2005–2010; HÄMEEN ELY-KESKUS 2011; KESKI-SUOMEN ELY-KESKUS 2011)

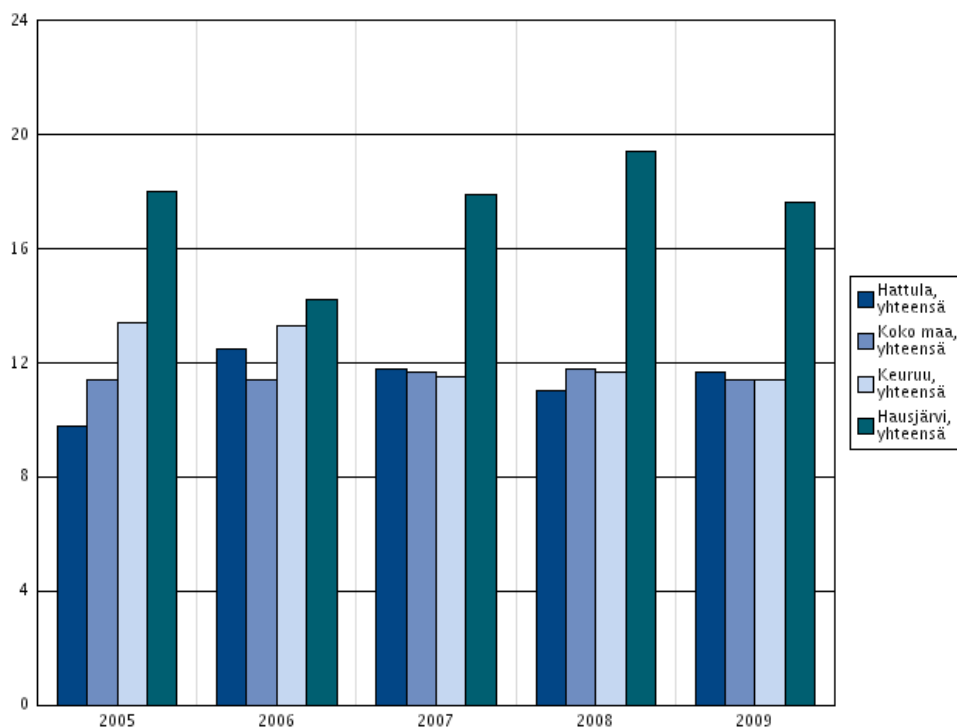
Nuorisotyöttömyysaste oli Hattulassa vuosina 2005–2008 samaa tasoa kuin yleinen työttömyysaste. Taantuman seurauksena vuonna 2009 alle 25-vuotiaiden työttömyysaste (n. 12 %) nousi kuitenkin selvästi yleistä työttömyysastetta (7,8 %) korkeammaksi. Hausjärvellä kehitys on ollut samansuuntainen kuin Hattulassa. Molempien kuntien kehitys on seurannut maan keskimääräistä trendiä, mutta koko maan nuorisotyöttömyysaste on ollut aikavälillä 2005–2008 2 prosenttiyksikköä korkeampi. Vuoden 2009 päättyessä Hausjärven nuorisotyöttömyysaste oli lähellä maan keskiarvoa, Hattulassa lukema oli kaksi prosenttiyksikköä alhaisempi. Keuruulla nuorisotyöttömyysaste on ollut yleisen työttömyysasteen tavoin selvästi korkeampi kuin maassa keskimäärin. (Kuvio 2.) Vuodenvaihteessa 2010–2011 nuoria alle 25-vuotiaita hattulalaisia oli työttömänä yhteensä 38 (joista neljä oli alle 20-vuotiaita). Hausjärvellä vastaava lukema oli 24 ja Keuruulla 79. (Hämeen ELY-keskus 2011; Keski-Suomen ELY-keskus 2011).

KUVIO 2 NUORISOTYÖTTÖMÄT, % 18–24-VUOTIAASTA TYÖVOIMASTA (TILASTO- JA INDIKAATTORIPANKKI SOTKANET 2005–2010)

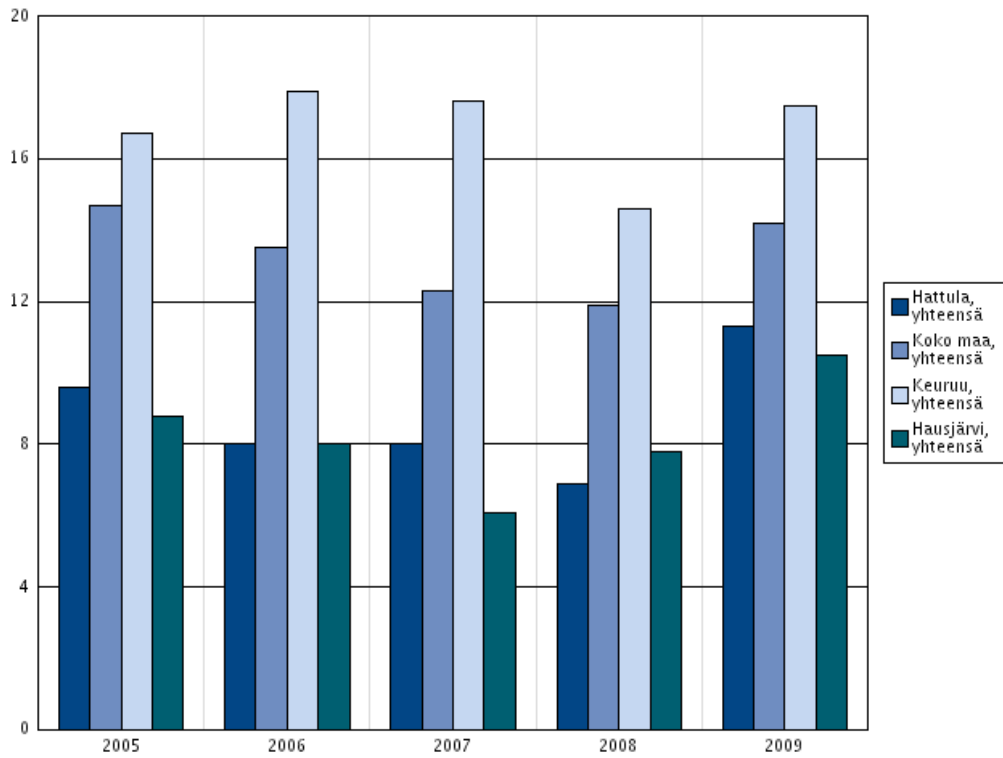
Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17–24-vuotiaiden prosenttiosuus vastaavanikäisestä väestöstä on jonkin verran vaihdellut viimeisen viiden vuoden aikana Hattulassa. Luku on ollut korkeimmillaan n. 12,5 prosenttia (vuonna 2006) ja matalimmillaan n. 11 prosenttia (vuonna 2008). Vuoden 2009 päättyessä koulutuksen ulkopuolella oli Hattulassa noin 11,5 prosenttia nuorista. Hattulan luvut ovat olleet tarkasteluvälillä lähellä maan keskiarvolukemia ja Keuruun lukuja. Vertailualueista Hausjärvi on poikkeava, sillä siellä koulutuksen ulkopuolelle on jäänyt selvästi enemmän nuoria kuin muualla. (Kuvio 3.)

Verrattaessa koulutuksen ulkopuolelle jääneiden hattulalaisten nuorten suhteellista osuutta (kuvio 3) nuorisotyöttömyysasteeseen (kuvio 2) havaitaan, että molemmat lukemat olivat vuonna 2009 lähes 12 prosenttia. Vain vuotta aiemmin nuorison tilanne oli valoisampi nuorisotyöttömyysasteen ollessa n. 5,5 prosenttia ja koulutuksen ulkopuolelle jääneiden osuuden n. 11 prosenttia. Tästä voidaan päätellä, että talouden taantuessa ja työttömyyden lisääntyessä yleisesti sekä koulutusjärjestelmien että työelämän ulkopuolella olevien nuorten määrä saattaa kaksinkertaistua lyhyessäkin ajassa. Tällöin on tärkeää, että nuoret, heidän lähiyhteisönsä, yritykset, yhdistykset ja yhteiskunnalliset palvelu- ja koulutusjärjestelmä pystyvät toimimaan siten, että nuoret saavat pikaisesti mielekkäitä ja ammattitaitoa kehittäviä tehtäviä työllistymällä, kouluttautumalla tai yhteisölliseen toimintaan osallistumalla.

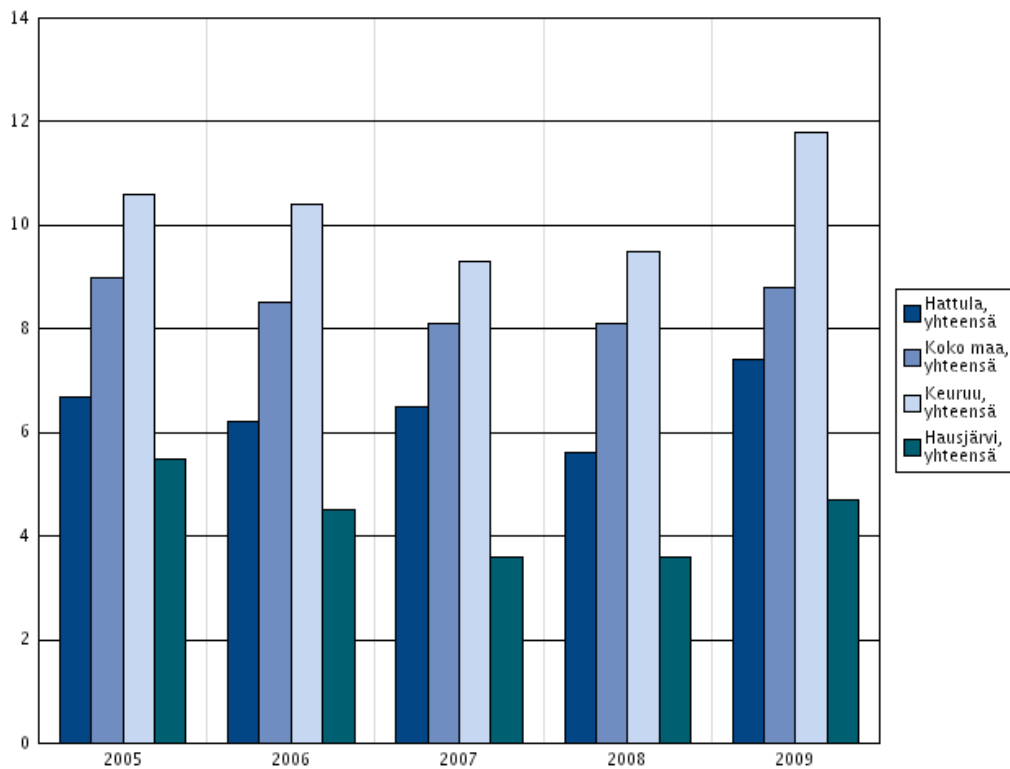

KUVIO 3 KOULUTUKSEN ULKOPUOLELLE JÄÄNEET 17–24-VUOTIAAT, % VASTAAVANIKÄISESTÄ VÄESTÖSTÄ (TILASTO- JA INDIKAATTORIPANKKI SOTKANET 2005–2010)

Nuorisotyöttömyysasteen nopea nousu vuodesta 2008 vuoteen 2009 näkyi myös toimeentulotukea saaneiden 18–21-vuotiaiden hattulalaisten määrän selvänä lisääntymisenä. Kun vuonna 2008 toimeentulotukea myönnettiin alle n. 6,5 prosentille nuorista, vuonna 2009 noin 11 prosenttia 18–24-vuotiaista sai toimeentulotukea. Luku on kuitenkin pienempi kuin nuorisotyöttömyysaste ja koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten suhteellinen osuus vuonna 2009 (molemmat noin 12 %). Maan keskiarvoon ja Keuruuseen verrattuna Hattulassa toimeentulotukea saaneita on prosentuaalisesti selvästi vähemmän. Ero ei selity pelkästään maan keskiarvoa ja Keuruuta matalammalla nuorisotyöttömyysasteella ja alhaisemmalla koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten määrällä, siellä ero maan keskiarvoon on tässä tilastossa edellä käsiteltyjä suurempi. (Kuvio 4.) Toimeentulotukea koskevan tilaston tulkintaa selventäisi tietoa mm. siitä, hakevatko hattulalaisten nuoret keskimääräistä harvemmin toimeentulotukea, hylätäänkö toimeentulotukihakemus Hattulassa keskimääräistä useammin vai selittykö ero näillä molemmilla.

KUVIO 4 TOIMEENTULOTUKEA SAANEET 18–24-VUOTIAAT, % VASTAAVANIKÄISESTÄ VÄESTÖSTÄ (TILASTO- JA INDIKAATTORIPANKKI SOTKANET 2005–2010)

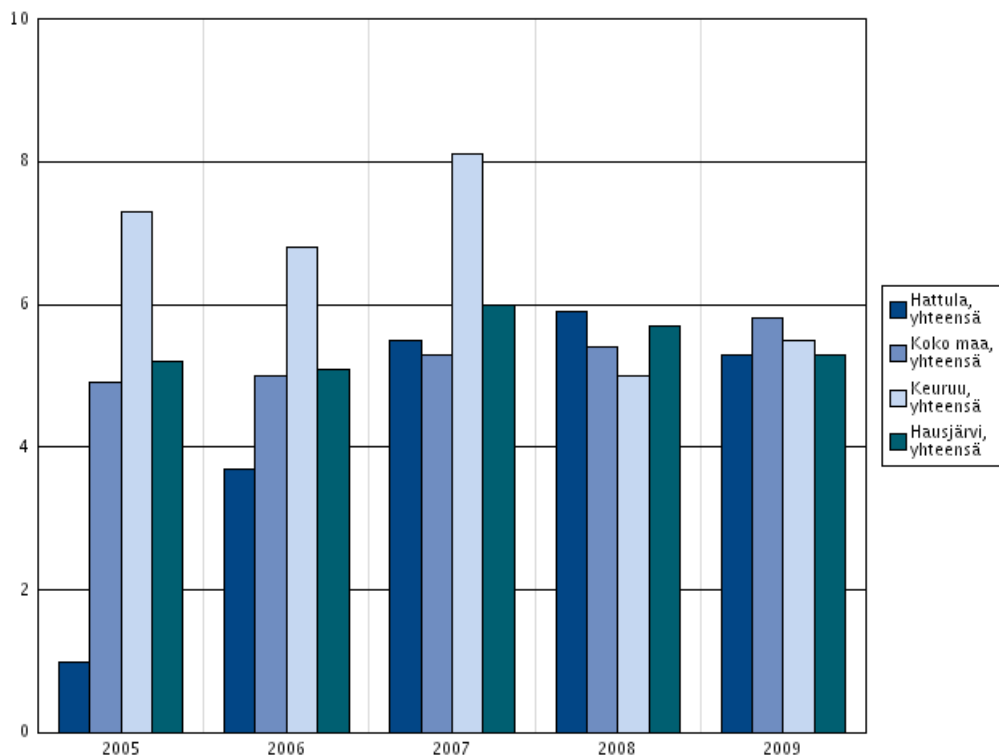
KUVIO 5 TOIMEENTULOTUKEA SAANEET LAPSIPERHEET, % LAPSIPERHEISTÄ (TILASTO- JA INDIKAATTORIPANKKI SOTKANET 2005–2010)

Nuorten lisäksi myös selvästi suurempi osuus lapsiperheistä sai toimeentulotukea vuonna 2009 kuin vuonna 2008, sillä aikavälillä 2005–2009 luku oli alhaisimmillaan (n. 5,5 %) vuonna 2008 ja korkeimmillaan (n. 7,5 %) vuonna 2009. Kasvu selittyy todennäköisesti yleisen työttömyysprosentin nousulla, joka oli 2008–2009 Hattulassa noin kaksi prosenttiyksikköä. Hattulassa toimeentulotukea sai tarkasteluajavälillä harvempi lapsiperhe kuin maassa keskimäärin. Vertailukunnista Hausjärvellä lukema oli huomattavasti Hattulaa alaisempi ja Keuruulla huomattavasti suurempi. (Kuvio 5.) Tämä osoittaa, että samankokoisten kuntien välillä saattaa olla Suomessa suuria toimeentulotukeen liittyviä eroja, jotka selittyvät suurelta osin työttömyysasteen, lasten pienituloisuusasteen, kulttuurin ja elinkeinorakenteen eroavaisuuksilla. Erityisen suuret erot kuntien välillä herättävät myös kysymyksen siitä, millainen merkitys sosiaalitoimistojen sisäisillä työkäytännöillä ja ohjeistuksilla on toimeentulotuen myöntämisessä.

Lastensuojelua koskevista tilastoista ei voida tehdä suoraan lasten hyvinvointia koskevia tulkintoja^{vii}. Tilastoluvut voivat kertoa esimerkiksi lastensuojelun tarpeessa olevien lasten lukumäärästä tai sosiaalitoimen kyvystä kohdistaa lastensuojelutoimia niitä tarvitseville lapsille. Lastensuojelun piirissä olevien lasten lukumäärä on Suomessa noussut 2000-luvulla, mihin on saattanut edellä mainittujen syiden lisäksi vaikuttaa myös muutokset kansalaisten ja viranomaisten aktiivisuudessa ilmoittaa sosiaaliviranomaiselle havainnoista, jotka liittyvät lapsen kehitystä ja huolenpitoa koskeviin puutteisiin.

Lastensuojeluilmoituksia tehtiin Hattulassa vuonna 2006 26 kappaletta, vuonna 2007 42 kappaletta, vuonna 2008 88 kappaletta, vuonna 2009 114 kappaletta ja vuonna 2010 198 kappaletta. Lastensuojeluilmoitusten määrän kasvu on ollut viime vuosina merkittävää, minkä tulkitseminen vaatii tarkkaa yksilö- ja perhekohtaisen lastensuojelun kehityksen analysointia ja seuranta alkavalla suunnitelmakaudella.

Vuonna 2008 lastensuojelun tarpeen laajoja selvityksiä tehtiin yhteensä 54 lasta ja 22 perhettä koskien, vuonna 2009 29 lasta ja 10 perhettä ja vuonna 2010 39 lasta ja 16 perhettä koskien. Lisäksi lähes kaikkien lastensuojeluilmoitusten yhteydessä on tehty lastensuojelutarpeen laajaa selvitystä pienimuotoisempi tilannekartoitus (ns. suppeita selvityksiä yhteensä 54 lapsen osalta).

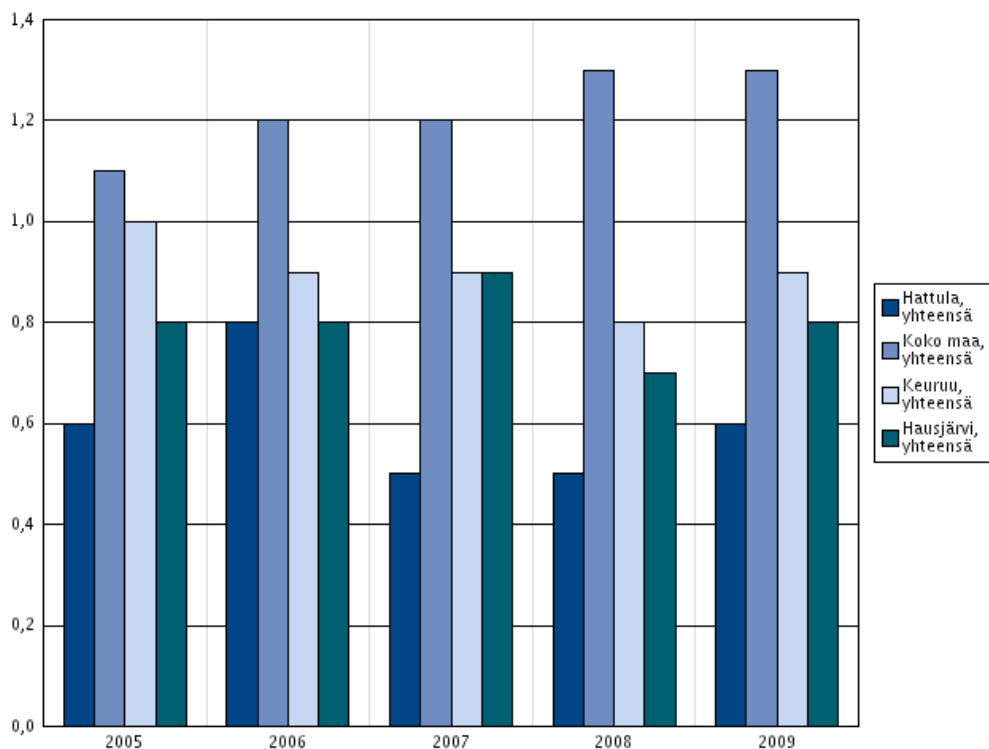
KUVIO 6 LASTENSUOJELUN AVOHUOLLOLLISTEN TUKITOIMIEN PIIRISSÄ 0-17-VUOTIAITA/VUOSI, % VASTAAVANIKÄISESTÄ VÄESTÖSTÄ (TILASTO- JA INDIKAATTORIPANKKI SOTKANET 2005–2010)

Hattulassa lastensuojelun avohuollollisten tukitoimien piirissä oli vuonna 2009 n. 5 prosenttia alle 18-vuotiaista, kun koko maan keskiarvo oli hieman alle 6 prosenttia. Vuosina 2005–2009 luku oli Hattulassa korkeimmillaan vuonna 2008 (lähes 6 %) ja matalimmillaan vuonna 2005 (alle 1 %). Hattulaa koskeva tilastotieto vuodelta 2005 ei todennäköisesti pidä paikkaansa. Avohuoltoa koskevat tilastointikäytännöt ovat kehittyneet monissa kunnissa merkittävästi 2000-

luvulla, kun sosiaalitoimet ovat uudistaneet asiakastietojärjestelmiään. Lisäksi vertailualueet ovat yhdenmukaistuneet vuonna 2008, jolloin otettiin käyttöön uusi lastensuojelulaki (417/2007), joka määrittää lastensuojelua entistä tarkemmin. Vuonna 2008 ja 2009 avohuollon tukitoimien kohteena olevien lasten suhteellinen määrä oli vertailukunnissa lähellä toisiaan. (Kuvio 6.)

Vuonna 2009 Hattulassa sijoitettiin alle 18-vuotiaita kodin ulkopuolelle kaksi kertaa harvemmin (0,6 %) kuin Suomessa keskimäärin (n. 1,3 %). Sijoitusten määrä kasvoi vuonna 2009 hieman vuosista 2007 ja 2008, jolloin ero valtakunnalliseen keskiarvoon oli vielä suurempi. Suurimmillaan viimeisen viiden tilastovuoden aikana kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten suhteellinen määrä on ollut vuonna 2006, jolloin se oli 0,8 prosenttia. Hattula on vertailualueista ainut, jossa lukema ei ole noussut parina viime tarkasteluvuotena yli 0,6 prosenttiin. (Kuvio 7.) Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksia luokittelee Hattulan taajaan asutuksi kunnaksi. Taajaan asutuissa kunnissa kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria on Suomessa keskimäärin 1,0 prosenttia.^{viii}

Myös huostassa olleiden alle 18-vuotiaiden suhteellinen osuus on ollut Hattulassa muita vertailualueita alhaisempi. Vuonna 2009 luku oli 0,3 prosenttia, kun se oli maassa keskimäärin 1,0 prosenttia. Muutosta edeltävään vuoteen oli 0,3 prosenttiyksikköä, sillä vuonna 2008 Hattulassa oli huostassa 0,6 prosenttia alle 18-vuotiaista. Sijoitetuista hattulalaisista alle 18-vuotiaista 33,3 prosenttia oli laitoksessa ja 33,3 perhehoidossa. (Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANET 2005–2010.)

KUVIO 7 KODIN ULKOPUOLELLE SIOJITETUT 0-17-VUOTIAAT, % VASTAAVANIKÄISESTÄ VÄESTÖSTÄ (TILASTO- JA INDIKAATTORIPANKKI SOTKANET 2005–2010)

Hämeenlinnan seudulla on toiminut vuodesta 2007 alkaen Ankkuri-tiimi, joka koostuu sosiaalityöntekijästä, psykiatrisesta sairaanhoitajasta, nuorisotyöntekijästä ja poliisista. Ankkuritiimi tukee ja ohjaa poliisi- ja oikeusviranomaisten kanssa tekemisiin joutuneita nuoria ja heidän vanhempiaan. Lisäksi tiimi pyrkii toimimaan perheväkivaltaa kohdanneiden elämäntilanteen muuttamiseksi. Hattulalaisia asiakkaita Ankkuri-tiimillä oli vuonna 2010 82, mikä on 39 asiakasta enemmän kuin vuonna 2009. Ankkuri-tiimin tietoon tulleet perheväkivaltatilanteet ovat vaihdelleet vuosina 2004–2010 kahdesta kymmeneen. (Taulukot 4 ja 5.)

Asiakkaat	2007	2008	muutos 08/09	2009	muutos 08/09	2010	muutos 09/10
Hämeenlinna	679	585	-94	545	-40	515	-30
Hattula	77	49	-28	43	-6	82	39
Janakkala	87	112	25	112	0	80	-32
Hauho	41	18	-23	12	-6		
Kalvola	24	25	1	39	14		
Lammi	14	14	0	26	12		
Renko	10	10	0	22	12		
Tuulos	3	3	0	15	12		
Muut	44	39	-5	48	9	9	-39
Yhteensä	935	816	-124	862	46	686	-176

TAULUKKO 4 ANKKURI-TIIMIN ASIAKKAAT VUOSINA 2007–2010 (HÄMEENLINNAN SEUDUN ANKKURI-TIIMI)

Perheväkivaltatapaukset	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004
Janakkala	17	25	19	15	17	21	3
Renko		5	2	3	2	1	1
Hauho		4	5	5	4	8	3
Hämeenlinna	71	93	59	67	54	110	30
Tuulos		6	2	1	2	1	1
Lammi		8	4	3	6	5	3
Kalvola		7	4	4	4	3	1
Hattula	5	10	9	5	6	ei tilast.	2
Muualta		1	4	4	3	1	0
Yhteensä	93	159	108	107	98	150	44

TAULUKKO 5 PERHEVÄKIVALTATILASTO VUOSILTA 2004–2010 (HÄMEENLINNAN SEUDUN ANKKURI-TIIMI)

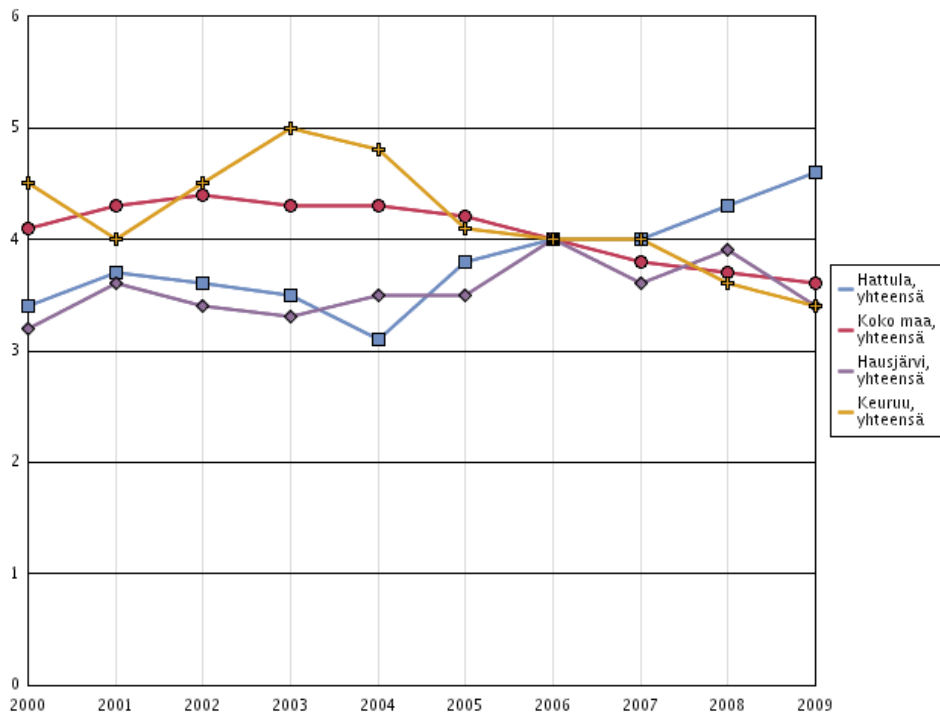
Epäillyt henkilöt		2005	2006	2007	2008	2009	2010
<= 14	082 Hattula	15	5	13	6	4	9
	109 Hämeenlinna	98	90	118	116	101	113
	165 Janakkala	23	15	13	23	21	18
	Yhteensä	136	110	144	145	126	140
15 – 17	082 Hattula	21	16	22	34	38	45
	109 Hämeenlinna	122	188	266	240	233	280
	Epäillyt henkilöt	25	47	44	36	48	53
	Yhteensä	168	251	332	310	319	378
18 – 20	082 Hattula	21	32	36	21	31	38
	109 Hämeenlinna	228	301	312	276	316	376
	165 Janakkala	34	60	68	62	65	72
	Yhteensä	283	393	416	359	412	486
Yhteensä	082 Hattula	57	53	71	61	73	92
	109 Hämeenlinna	448	579	696	632	650	769
	165 Janakkala	82	122	125	121	134	143
	Yhteensä	587	754	892	814	857	1 004

TAULUKKO 6 RIKOSEPÄILYJEN MÄÄRÄ VUOSINA 2005–2010: RIKOKSENTEKO HÄMEENLINNAN PÄÄPOLIISIASEMAN ALUEELLA JA RIKOKSESTA EPÄILTYNÄ ALLE 21-VUOTIAS HENKILÖ. (POLIISIN TULOSTIETOJÄRJESTELMÄ)

Kanta-Hämeen poliisilaitoksen keräämän tilaston mukaan Hattulassa asuvien alle 21-vuotiaiden tekemät rikokset ovat lisääntyneet viime vuosina selvästi Hämeenlinnan pääpoliisiaseman alueella. Kehitys on ollut samansuuntainen myös Hämeenlinnassa ja Janakkalassa. Vuonna 2010 92 rikosta epäiltiin hattulalaisen alle 21-vuotiaan tekemäksi. Tarkastelukohteena olevissa ikäryhmissä enemmistö rikosepäilyistä kohdistui 15–17-vuotiaisiin hattulalaisiin nuoriin. (Taulukko 6.)

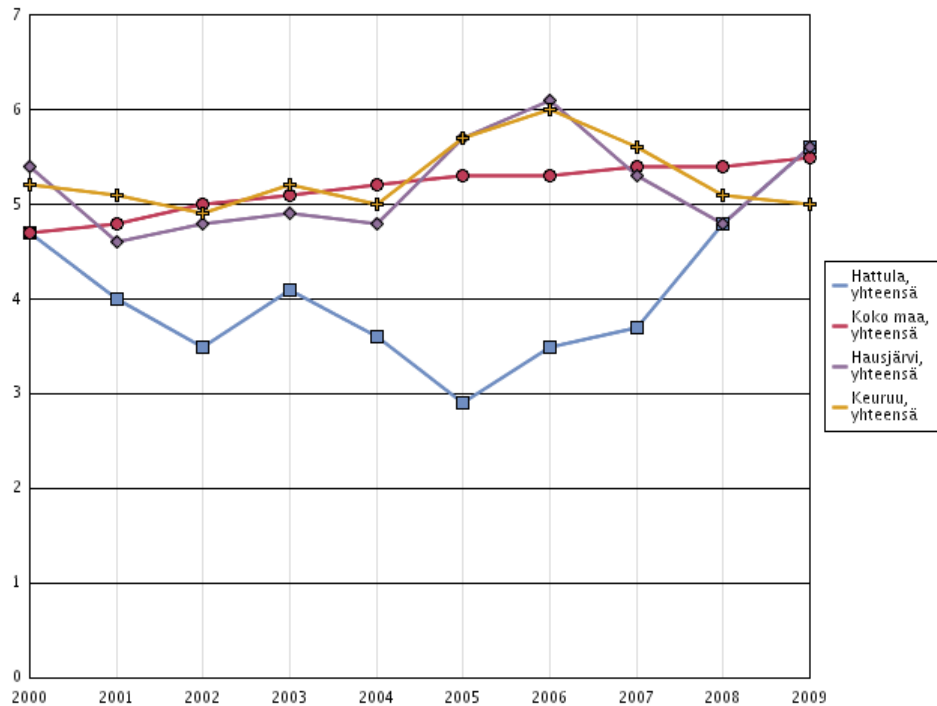
Mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneiden 0–7-vuotiaiden määrä tuhatta vastaavanikäistä kohden oli Hattulassa 2000-luvun korkein (4,5) vuonna 2009 ja matalin vuonna 2007 (2,7). Maan keskiarvolukema on ollut 2000-luvulla noin 5, mitä Hattulan lukema ei ole ylittänyt yhtenäkkään tarkasteluvuonna. Vastaava 18–24-vuotiaiden tilasto on Hattulan osalta puutteellinen, eikä sen pohjalta voida tehdä ajantasaisia tilastotulkintoja. (Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005–2010.)

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen 0–15-vuotiaiden osuus vastaavanikäisestä väestöstä on vaihdellut Hattulassa 2000-luvulla. Korkeimmillaan osuus oli vuonna 2009 (4,7 %) ja matalimmillaan vuonna 2004 (3,1 %). Viime vuosina erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen alle 16-vuotiaiden osuus on ollut Hattulassa kasvussa, kun vertailukuntien ja koko maan lukema on ollut Hausjärven vaihtelevia lukemia lukuun ottamatta laskussa. Vuonna 2009 koko maassa erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja lapsia oli keskimäärin 3,6 prosenttia kaikista lapsista, mikä oli noin prosenttiyksikön vähemmän kuin Hattulassa. (Kuvio 8.)

KUVIO 8 ERITYISKORVATTAVIIN LÄÄKKEISIIN OIKEUTETTUJA 0-15-VUOTIAITA, % VASTAAVANIKÄISESTÄ VÄESTÖSTÄ (TILASTO- JA INDIKAATTORIPANKKI SOTKANET 2005–2010)

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen 16–24-vuotiaiden osuutta koskeva tilasto on Hattulan osalta samansuuntainen kuin alle 16-vuotiaita koskeva. Vuonna 2005 nuoria erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja oli 2,9 prosenttia vastaavanikäisestä väestöstä ja vuonna 2009 heitä oli lähes kaksinkertainen määrä (5,6 %). Vuonna 2009 Hattulan lukema oli sama kuin maan keskiarvolukema. Valtakunnallisesti erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen nuorten osuus on ollut lievässä kasvussa koko 2000-luvun. (Kuvio 9.)

KUVIO 9 ERITYISKORVATTAVIIN LÄÄKKEISIIN OIKEUTETTUJA 16–24-VUOTIAITA, % VASTAAVANIKÄISESTÄ VÄESTÖSTÄ (TILASTO- JA INDIKAATTORIPANKKI SOTKANET 2005–2010)

15–24-vuotiaille tehtyjen raskaudenkeskeytysten määrässä on ollut Hattulassa 2000-luvulla vuosittaista vaihtelua. Suurimmillaan lukema on ollut Hattulassa 21 keskeytystä tuhatta naista kohden vuonna 2003 ja 2007. Vähimmillään raskaudenkeskeytyksiä on tehty noin kymmenen kappaletta tuhatta naista kohden (vuosina 2000, 2002, 2004 ja 2005). Vuonna 2009 keskeytyksiä tehtiin 13 kappaletta tuhatta hattulalaista naista kohden. Maan keskimääräinen lukema on ollut 2000-luvulla noin 16 keskeytystä tuhatta naista kohden. (Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005–2010.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteuttaa suomalaisissa kunnissa joka toinen vuosi peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisille sekä lukion 1. ja 2. luokkalaisille kouluterveyskyselyn, josta tehdään kuntakohtaiset raportit. Hattulassa kouluterveyskysely toteutettiin viimeksi vuonna 2010.^{ix} Kouluterveyskyselyn tulokset koskevat oppilaiden raportoimia kokemuksia ja näkemyksiä heitä itseään koskevista asioista. Hattulassa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa linjaava ohjausryhmä valitsi kouluterveyskyselystä erityisen tarkastelun kohteeksi erityisesti seuraavat 8. ja 9. luokkalaisten kyselyvastauksia koskevat indikaattorit:

Elinolot

- vanhemmat eivät tiedä aina viikonloppuiltojen viettopaikkaa,
- ei yhtään läheistä ystävää ja
- kokenut fyysistä uhkaa vuoden aikana.

Kokemus vanhemmuuden puutteesta

Kouluolot

- ei koe tulevansa kuulluksi koulussa,
- vaikeuksia opiskelussa,
- lintsannut ainakin 2 päivää kuukauden aikana ja
- koulukiusattuna vähintään kerran viikossa.

Terveyttottumukset

- harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan 1 h viikossa,
- tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa,
- tupakoi päivittäin ja
- kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran.

Kokemus oppilashuollon tuesta

Peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten kyselyvastausten perusteella *elinolot* olivat muuttuneet kahden vuoden aikana hattulalaisten yläkoululaisten mukaan siten, että vanhempien työttömyys oli yleistynyt, perheen yhteiset ilta-aterioinnit olivat vähentyneet ja nuorten toistuvat rikkeet vähentyneet. Kyselyyn vastanneista yläkoululaisista 43 prosenttia raportoi, että vanhemmat eivät aina tiedä nuorten viikonloppuiltojen viettopaikkaa. Luku on prosenttiyksikön korkeampi kuin Kanta-Hämeessä keskimäärin ja kaksi prosenttiyksikköä korkeampi kuin maassa keskimäärin. 12 prosenttia kyselyyn vastanneista yläkoululaisista ilmoitti, että heillä ei ole yhtään läheistä ystävää, mikä on kaksi prosenttiyksikköä korkeampi luku kuin Suomen ja Kanta-Hämeen keskiarvo. Edellä mainituissa osuuksissa ei ollut tyttöjen ja poikien välisiä eroavaisuuksia. Pojista 28 ja tytöistä 20 prosenttia ilmoitti kokeneensa fyysistä uhkaa viimeisen vuoden aikana. Lukema oli 5 prosenttiyksikköä suurempi kuin Kanta-Hämeessä ja 3 prosenttiyksikköä suurempi kuin maassa keskimäärin. Elinoloja mittaavissa tilastotiedoissa huomio kiinnittyy tyttöjen seksuaalista väkivaltaa koskeviin kokemuksiin. Noin 25 prosenttia 8. ja 9. luokkalaisista hattulalaisista tytöistä raportoi kokeneensa seksuaalista väkivaltaa. Molempia sukupuolia koskeva lukema (15 %) ei kuitenkaan juuri poikkeaa koko maan ja Kanta-Hämeen keskiarvoista (14 %).^x

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksella on muodostettu *vanhemmuuden puutetta* mittaava indikaattori, joka perustuu seuraaviin kouluterveyskyselyn vastauksiin: 1) vanhemmat eivät tunne oppilaan ystäviä, 2) vanhemmat eivät tiedä, missä oppilaat viettävät viikonloppunsa, 3) oppilas ei pysty keskustelemaan vanhempiensa kanssa asioistaan ja 4) oppilaat eivät saa kotoa apua kouluvaikeuksiin. Indikaattoriin on hyväksytty ne vastaajat, ”jotka saivat summamuuttujasta enemmän kuin kolmasosan maksimipisteistä”. Vuonna 2008 31 prosenttia hattulalaisten 8. ja 9. luokkalaisten vastauksista viittasi siihen, että vanhemmuudessa oli puutteita. Hattulan lukema oli selvästi korkeampi kuin koko maassa (22 %) ja Kanta-Hämeessä (24 %) keskimäärin. (Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005–2010.) Terveysten ja hyvinvoinnin laitos ei ole vielä julkaissut vanhemmuuden puutetta mittaavan indikaattorin tuloksia, jotka perustuvat vuoden 2010 kyselyyn. Kouluterveyskyselyn kahden indikaattoria koskevan kyselyvastauksen perusteella voidaan kuitenkin alustavasti arvioida, että lukema on ollut myös vuonna 2010 koko maan ja Kanta-Hämeen keskiarvoja korkeampi.^{xi}

Kouluolot ovat yläkoululaisten kyselyvastausten mukaan kehittyneet kahdessa vuodessa myönteisesti. Puutteet koulun fyysisissä oloissa ja ongelmat koulun työilmapiirissä olivat vähentyneet. Koulussa kuulluksi tuleminen ja tietoisuus tavoista vaikuttaa koulun asioihin olivat yleistyneet. Koulukiusatuksi joutuminen viikoittain, opiskeluun liittyvät vaikeudet ja koulutyön määrän kokeminen liian suureksi ovat vähentyneet. Kanta-Hämeen muihin kuntiin ja koko aineiston keskiarvoon vertaaminen auttaa suhteuttamaan Hattulan lukemia. Hattulassa 29 prosenttia yläkoululaisista koki, että he eivät tule kuulluksi koulussa. Luku on sama kuin koko Suomen ja Kanta-Hämeen keskiarvo. 39 prosenttia hattulalaisista yläkoululaisista raportoi opiskeluvaikeuksista, mikä oli viisi prosenttiyksikköä suurempi lukema kuin koko maassa ja Kanta-Hämeessä keskimäärin. Koulukiusatuksi vähintään kerran viikossa koki tullessa 8 prosenttia Hattulan 8. ja 9. luokkalaisista, mikä on lähellä koko maan ja Kanta-Hämeen keskiarvoa (9 %). Koulusta ainakin kaksi päivää kuukaudessa lintsanneiden hattulalaisten suhteellinen määrä (16 %) oli lähes kaksinkertainen koko maan keskiarvoon (9 %) verrattuna. Yli puolet Hattulassa kyselyyn vastanneista (54 %) ilmoitti, etteivät he tiedä, miten voivat vaikuttaa koulun asioihin. Luku on Suomessa keskimäärinkin korkea (47 %). Kanta-Hämeen keskiarvolukema on 45 prosenttia.^{xii}

Hattulalaisten 8. ja 9. luokkalaisten *terveystottumukset* kohentuivat vuodesta 2008 vuoteen 2010 siten, että aamupalan syöminen arkisin ja liikunnan harrastaminen vapaa-ajalla yleistyivät. Sen sijaan negatiivinen tulos saatiin laittomien huumeiden kokeiluun liittyen, sillä entistä useampi yläkoululainen ilmoitti kokeilleensa huumeita. Hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajallaan korkeintaan tunnin viikossa raportoi harrastavansa 33 prosenttia hattulalaisista yläkoululaisista, kun maan keskiarvo oli 34 prosenttia ja Kanta-Hämeen 36 prosenttia. Hattulalaiset tytöt ilmoittivat harrastavansa hengästyttävää liikuntaa huomattavasti yleisemmin kuin pojat. Päivittäinen tupakointi yläkoululaisten keskuudessa oli lähes yhtä yleistä Hattulassa (15 %) kuin Kanta-Hämeessä ja koko maassa keskimäärin (16 %). Tosi humalaa itsensä vähintään kerran kuukaudessa ilmoitti juovansa 16 prosenttia hattulalaisista 8. ja 9. luokkalaisista, mikä vastaa maan keskiarvoa. Laittomia huumeita Hattulassa on kokeillut 9 prosenttia 8. ja 9. luokkalaisista, mikä on sama lukema kuin maassa keskimäärin ja kaksi prosenttiyksikköä enemmän kuin Kanta-Hämeessä keskimäärin.^{xiii}

Kokemus oppilashuollon tuesta kohentui Hattulan yläkoululaisten keskuudessa edelliseen kyselytulokseen verrattuna. Kouluterveydenhoitajalle, koululääkärille, koulukuraattorille ja koulupsykologille pääsystä koettiin vaikeutta harvemmin kuin aikaisemmin. Kaikissa edellä mainituissa asioissa Hattulassa annettiin selvästi myönteisempiä arvioita kuin Kanta-Hämeessä ja koko maassa keskimäärin. Selkeimmin ero tuli esiin kouluterveydenhoitajan vastaanotolle pääsystä, sillä 6 prosenttia hattulalaisista yläkoululaisista ilmoitti siinä olevan vaikeutta, kun koko maassa vastaava lukema oli 14 prosenttia. Koululääkärin vastaanotolle pääsystä oli vaikeuksia 40 prosentilla suomalaisista yläkoululaisista, kun Hattulassa lukema oli 28 prosenttia. Koulukuraattorille pääsyn vaikeaksi koki 22 prosenttia hattulalaisista koko maan keskiarvon ollessa 26 prosenttia. Koulupsykologin vastaanotolle pääsyn vaikeaksi koki 33 prosenttia Hattulan 8. ja 9. luokkalaisista. Koko maassa luku oli keskimäärin 46 prosenttia ja Kanta-Hämeessä 48 prosenttia.^{xiv}

2.2 LAPSIPERHEEN ARKI HATTULASSA – KOOSTEET PIKKULASTEN, KOULULAISTEN JA HUOLTAJIEN NÄKEMYKSISTÄ

KOULULAISTEN KYSELYVASTAUKSET

5. ja 8. luokkalaisten koululaisia pyydettiin täyttämään kysely, joka koskee lasten ja nuorten arkea Hattulassa. Kysely laadittiin Kuntaliitossa^{xv} suunnitellun lomakkeen pohjalta tiettyjä kysymyksiä hieman muokaten. Lomake lähetettiin lupa-anomuksen mukana lasten huoltajille hyväksyttäväksi. Lomakkeen täyttämiseen huoltajiltaan luvan saaneet koululaiset vastasivat kysymyksiin oppitunnin aikana pääosin www-linkkiä hyödyntäen. Noin 250 lasta kutsuttiin vastaamaan kyselyyn. Vastaajia oli yhteensä 186. Heistä 57 prosenttia oli 7–12-vuotiaita ja 43 prosenttia 13–15-vuotiaita. Tyttöjä (51 %) ja poikia (49 %) oli vastaajissa lähes yhtä paljon. Kyselyt analysointiin sosiaalialan osaamiskeskus Pikasoksessa Webropol-ohjelman avulla.

Kyselyyn vastanneista lapsista 73 prosenttia asui molempien vanhempiensa kanssa. 11 prosenttia koululaisista kertoi vanhempiensa eronneen ja asuvansa toisen vanhemman kanssa ja 11 prosenttia koululaisista asui eronneen vanhempiensa ja tämän uuden kumppanin kanssa. Lähes viisi prosenttia vastanneista ilmoitti asuvansa vuorotellen erillään asuvien vanhempiensa kanssa. Vajaa prosentti lapsista ilmoitti, että ei asu kummankaan vanhempiensa kanssa. Lapset, joiden vanhemmat olivat eronneet, pystyivät pääsääntöisesti pitämään yhteyttä muualla asuvaan vanhempansa niin usein kuin halusivat (88 %). Kaikille tämä ei ollut kuitenkaan mahdollista (12 %).

Valtaosa lapsista söi päivittäin lounaan (n. 97 %), iltapalan (n. 92 %), päivällisen (n. 88 %), aamupalan (n. 83 %) ja välipalan (n. 78 %). Lisäksi noin 5 prosenttia ilmoitti syövänsä muita aterioita, kuten hedelmiä, jälkiruokaa, leipää, väliaterioita, sipsejä ja karkkia päivän kuluessa, läksyjä tehdessä tai koulusta kotiin tultuaan. Monta kertaa viikossa syötävistä ruoista yleisimpiä olivat maitotuotteet (95 %), leipä (95 %), vihannekset ja perunat (88 %) sekä kala, liha ja kala (87 %). Hedelmiä ja marjoja ilmoitti syövänsä 70 prosenttia koululaisista. Useita kertoja viikossa virvoitusjuomia nautti 29 prosenttia, karkkia 27 prosenttia ja sipsejä tms. 16 prosenttia koululaisista.

Kyselyyn vastanneet koululaiset nukkuivat pääsääntöisesti pitkiä (10 % nukkui 10 tuntia tai enemmän) tai melko pitkiä öitä (44 % nukkui 9 tuntia). Yleensä kahdeksan tunnin öitä nukkuvia oli 32 prosenttia ja seitsemän tuntia yössä nukkuvia 8 prosenttia vastaajista. Kuusi tuntia tai vähemmän ilmoitti nukkuvansa kolme prosenttia koululaisista.

Liikunnan harrastaminen ja ulkoilu vapaa-aikana on yleistä hattulalaisten 5. ja 8. luokkalaisten keskuudessa. Liikuntaa raportoi harrastavansa joka päivä 42 prosenttia ja muutaman kerran viikossa 52 prosenttia koululaisista. Seitsemän prosenttia ilmoitti harrastavansa liikuntaa edellä mainittuja harvemmin ja noin prosentti ei harrasta lainkaan liikuntaa. Vastaajista 78 prosenttia katsoo saavansa liikuntaa tarpeeksi ja 22 prosenttia liian vähän. Koululaisista 58 prosenttia ulkoilee päivittäin keskimäärin 1-2 tuntia ja 24 prosenttia yli kaksi tuntia. Alle tunnin ulkona päivittäin viettää 17 prosenttia vastanneista ja prosentti vastanneista koululaisista ei ulkoile lainkaan.

Hattulassa ja lähiympäristössä on paljon harrastusmahdollisuuksia, joita koululaiset hyödyntävät monipuolisesti. Kyselyvastaauksissa mainittiin kaikkiaan 77 eri harrastuslajia. Yli 20 ilmoitti harrastavansa jalkapalloa, tanssia, sählyä, salibandya tai ratsastusta. Myös jääkiekko, pianon soitto, laskettelu ja lukeminen olivat suosittuja harrastuksia. Hattulalaiset lapset harrastivat myös harvinaisempia vapaa-aika-aktiviteetteja, mikä kertoo alueen monipuolisista mahdollisuuksista ja koululaisten rohkeudesta valita yksilöllisiä, aidosti itseään kiinnostavia harrastuksia. (Taulukko 7.)

Koululaisten kyselyvastausten mukaan 44 prosentilla on vähintään viisi läheistä ihmistä, joille voi kertoa omista asioista ja jotka kuuntelevat. Vastanneista 36 prosenttia ilmoitti tällaisia läheisiä olevan 3-4 ja 19 prosenttia raportoi läheisiä olevan 1-2. Noin prosentti vastasi, että heillä ei ole yhtään kuvauksen kaltaista ihmistä. Myös muilla läheisillä, kuten sisarusilla, isovanhemmilla ja kavereilla, katsottiin olevan tarpeeksi aikaa vastaajalle (93 %). Osa ilmoitti, että läheisillä ei ole heille tarpeeksi aikaa. Erityisesti äidin, isän, siskon ja kavereiden kanssa vietettyjä hetkiä toivottiin lisää. Lapset, jotka eivät asu vanhempiensa luona, pääosin ilmoittivat heillä olevan muita läheisiä, joilla on heille riittävästi aikaa (92 %).

Koululaisilta kysyttiin myös, mitkä ovat kolme mukavinta tai kivointa asiaa elämässä. Mainintojen joukossa oli useimmiten perhe, vanhemmat, sisarukset, ystävät ja kaverit, jokin harrastus, sukulaiset, lomat, ulkoilu, matkustaminen, lemmikit, koulu, asuinpaikka, terveys, luonnonrauha, vapaa-aika, hauskanpito, ruokailut, musiikki, elokuvat, kirjat, TV:n katselu, koti, pelaaminen, urheilu, poika-/tyttöystävä, tietokone ja pelikonsoli.

Jalkapalloa	28	Motocross	4	Spinning	2	Moottorikelkkailu	1
Tanssi	25	Airsoft	3	Teatteri/miniteatteri	2	Musiikin teoriaa	1
sähly/salibandy	24	hiihto	3	Telinevoimistelu	2	Nokkahuilun soitto	1
Ratsastus	21	Koirien kanssa puuhailu/ulkoilutus	3	Viulun soitto	2	Orkesteri	1
Jääkiekko	17	Lumilautailu	3	Askartelu	1	Paini	1
Pianon soitto	15	pesäpallo	3	Baletti	1	Potkulautailu	1
laskettelu	11	Piirtäminen	3	Basson soitto	1	Pyöräily	1
Lukeminen	11	Tennis	3	Capoeira	1	Seinäkiipeily	1
Uinti	9	Geokätköily	2	Huilun soitto	1	Soft	1
Vapaapalokunta	9	Golf	2	Jooga	1	Taide	1
Kalastus	8	Harmonikan soitto	2	Juoksu	1	Tietokoneella pelaaminen	1
Kokkikerho	6	Kuntosali	2	Kahvakuula	1	TV:n katselu	1
Luistelu/taitoluistelu	6	Kuorolaulu	2	Karate	1	Uimahypyt	1
Partio	6	Kuvikerho	2	Kilpatanssi	1	Ulkoilu	1
Valokuvaus/valokuvauskerho	6	Liikuntakerho	2	Kilpauinti	1	Yleisurheilu	1
Kitaran soitto	5	Musiikki-näytelmäkerho	2	Kirjoittaminen	1	Taekwondo	1
Liikunta/urheilu	5	Parkour	2	Käsityöt	1	Aikidoa	1
Näytelmäkerho	5	Pihalla (kavereiden kanssa) oleilu	2	Lennokkikerho	1		
Lenkkeily	4	Rumpujen soitto	2	Lentopallo	1		
Metsästys	4	Skeittaus	2	Luonnontieteet	1		

TAULUKKO 7 HATTULALAISTEN 5. JA 8. LUOKKALAISTEN HARRASTUKSET JA MAININTOJEN MÄÄRÄ

Lapset, jotka olivat joskus muuttaneet, kokivat muuton pääosin positiiviseksi. Muuton seurauksena lapset olivat löytäneet lisää kavereita, saaneet kavereita eri puolilta Suomea, oppineet uusia kieliä, saaneet uuden kivan koulun, perhe oli saanut isomman pihan tai talon, naapurit olivat mukavia ja vastaaja oli saanut oman huoneen. Lisäksi luonnonrauha, uimapaikat ja eläimet olivat lähettyvillä sekä ympäristö oli turvallinen, mitä arvostettiin. Joidenkin lasten koulumatka oli muuton seurauksena pidentynyt, mitä pidettiin kielteisenä seikkana tai positiivisena seikkana liikunnan lisääntymisen vuoksi. Lisäksi hyvien ystävien luo pidentyneet matkat harmittivat, mutta ystävien tapaaminen oli kuitenkin edelleen osalle lapsista mahdollista. Lisäksi muuttotapahtuman raportoitiin olevan rankka.

64 vastaajista koki, että heidän mielipiteitään kysyttiin ja kuunneltiin kotona aina. Noin 33 prosenttia katsoi näin tapahtuvan vaihtelevasti ja kolme prosenttia harvoin. Koulussa kuulluksi katsoivat tulevansa aina 37 prosenttia, vaihtelevasti 61 prosenttia ja harvoin kaksi prosenttia vastaajista. Harrastuksissa ja kaveripiirissä kuulluksi raportoivat tulevansa aina lähes 60 prosenttia ja vaihtelevasti lähes 40 prosenttia vastaajista. kaksi prosenttia ilmoitti, että he tulivat kuulluksi kaveripiirissä harvoin. Vastaajista 68 prosenttia koki, että lapsilla ja nuorilla oli riittävästi vaikuttamismahdollisuuksia asuinkunnassaan. Koululaiset kertoivat pyrkineensä vaikuttamaan tai voivansa vaikuttaa nuorisotoimintaa, koulua, kouluruokia, asuinrakentamista/kaavoitusta, urheiluvälineitä, jääkiekkokaukaloita, tapahtumia ja harrastuksia koskeviin asioihin.

Tulevaisuudessa 5. ja 8. luokkalaiset halusivat olla mukana vaikuttamassa lasten ja nuorten hyvinvointiin, liikunta-toimintaan, tapahtumiin, harrastusalueiden lisäämiseen, koulun leikkitelineisiin, koulumahdollisuuksiin, ilmastonmuu-

tokseen, koulun toimintaan, jääkiekkokenttien huolenpitoon, eläinten suojeluun, lukujärjestykseen, kaavoitukseen, jalkapallo- ja luistelukenttien laitoihin, jalkapallokenttien lisäämiseen, harrastuksiin, musiikkitalojen parantamiseen, kouluhenkeen, kouluruoan valitsemiseen ja laatuun, koulukiusauksen vähentämiseen, koulupaikkojen lakkauttamis- ja siirtämiskysymyksiin, urheiluseuroihin ja -paikkoihin, vapaa-aikaan, kouluretkiin, nuorten olojen parantamiseen, avun saamiseen vaikeuksissa oleville nuorille, kouluviihtyvyyteen, nuorten asioihin, pakkoruotsin poistamiseen, nuorisotyöhön, koulutiloihin, mopokortin saamiseen, sääntöihin, karkkien hintaan, maalin hankintaan koululle ja rahan keräykseen.

Lasten ja nuorten vaikuttamistapoina ja -kanavina mainittiin:

- lasten parlamentti,
- nuorisolautakunta,
- oppilaskunta,
- tukioppilastoiminta,
- kyselyihin vastaaminen,
- asioiden ehdottaminen opettajalle,
- adressin laatiminen,
- kuunteleminen,
- hyvien asioiden tekeminen,
- äänestys,
- roskaamatta oleminen ja paikkojen pitäminen ehjinä,
- hyvin käyttäytyminen,
- roskien kerääminen,
- mielipiteen kertominen,
- isosena toimiminen,
- kirjeen kirjoittaminen kuntaan toiveista tai puutteista,
- asioista kertominen vanhemmille,
- nuorisotoimintaan osallistuminen,
- koulussa kunnan toimintaan vaikuttaminen,
- yhteydenpito kavereihin ja kanssaihmiesten tukeminen
- kunnan tarjoamien palvelujen kunnioittaminen
- aikuisten auttaminen.

Kyselyyn vastanneista noin 80 prosenttia koki olonsa aina turvalliseksi koulussa. Yleensä olonsa turvalliseksi koki 19 prosenttia ja harvoin alle prosentti vastaajista. Koulumatkat turvalliseksi koki aina 83 prosenttia ja yleensä 17 prosenttia koululaisista. Muualla vapaa-aikana kuin koulussa ja kotona olonsa koki aina turvalliseksi 76 prosenttia ja yleensä turvallinen olo oli 24 prosenttia vastaajista.

Kyselyyn vastanneista koululaisista 80 prosenttia katsoi, että lomakkeessa oli kysymyksiä sopivasti. Liikaa kysymyksiä koki olleen 16 prosenttia ja liian vähän neljä prosenttia vastaajista. Noin 90 prosenttia piti kysymyksiä helposti ymmärrettävinä ja 94 prosenttia koki vastaamisen helpoksi.

Johtopäätöksenä seurantaryhmälle koululaisten kyselyvastauksista on nostettavissa nuorten kokema yksinäisyys ja turvattomuus sekä perheitä koskettavat avioerot.

HUOLTAJIEN KYSELYVASTAUKSET

Helmikuussa 2011 5. ja 8. luokkalaisten sekä päivähoitoikäisten huoltajilta kysyttiin lapsiperheiden arjesta Hattulassa. Kuntaliiton^{xvi} lomakkeen joitakin kysymyksiä muokattiin hieman, mutta valtaosin noudatettiin alkuperäistä kyselyrunkoa.

Kysely toimitettiin lähes 400 huoltajalle, joista 169 vastasi siihen helmikuun aikana. Vastausprosentti oli noin 43, mikä takasi kattavan aineiston hattulalaisten lapsiperheiden arjesta. Kyselyt analysointiin sosiaalialan osaamiskeskus Pikasoksessa Webropol-ohjelman avulla.

Valtaosa kyselyyn vastanneista oli naisia (89 %) ja iältään yli 40-vuotiaita (54 %). Kokopäivätyössä vastaajista oli 84 prosenttia, osa-aikatyössä 9 prosenttia ja perhe- tai hoitovapaalla 5 prosenttia. Työttömiä työnhakijoita tai opiskelijoita oli prosentti kaikista vastaajista. Lähes 70 prosenttia vastaajista kuului ydinperheeseen, n. 17 prosenttia yksinhuoltajaperheeseen, n. 13 prosenttia uusperheeseen ja n. prosentti sateenkaariperheeseen. Valtaosassa perheistä oli 2-3

lasta (73 %). Neljän tai viiden lapsen perheitä edusti 13 prosenttia, yhden lapsen perheitä noin 10 prosenttia ja yli viiden lapsen perheitä noin neljä prosenttia vastaajista.

Tärkeimmät asiat, joita perhe tekee yhdessä	Mainintojen määrä
1. Ruokailu	70
2. Ulkoilu	40
3. Yhteinen kotona oleilu	38
4. TV:n katselu	37
5. Matkustelu	27
6. Keskustelut	25
7. Pelaaminen	24
8. Saunominen	23
9. Kotityöt	21
10. Lasten harrastuksiin osallistuminen	18
11. Liikunta	17
12. Ruuanlaitto/leivonta	17
13. Lomailu	15
14. Elokvat	10
15. Leikkiminen	9
16. Kaupassa/kaupoissa käynti	8
17. Kyläily	7
18. Lukeminen	7
19. Iltarutiinit	6
20. Mökkeily	5
21. Sukuloiminen	5

TAULUKKO 8 TÄRKEIMMÄT ASIAT, JOITA KOKO PERHE TEKEE YHDESSÄ (ENITEN MAININTOJA SAANEET)

Perhe-elämän arkisia toimia kartoitettiin kyselyssä ruokailua ja ajankäyttöä koskevilla kysymyksillä. Vastaajista 66 ilmoitti perheenjäsenten syövän yhdessä päivittäin ja 30 prosenttia muutaman kerran viikossa. Neljä prosenttia vastanneista raportoi perheenjäsenten ruokailevan yhdessä vain satunnaisesti. Valtaosa vastanneista kuvaili perheen ruokailutottumuksia melko terveellisiksi ja ruokaa tavalliseksi kotiruoksi. Monet kirjoittivat perheen välttävän eines- ja valmisruokia ja panostavan viikonloppuina arkiruokaa juhlallisempiin ruokailuhetkiin. Useissa vastauksissa mainittiin erikseen vihannekset ja kasvikset. Lisäksi perheenjäsenten kokoontumisen ja yhdessä keskustelemisen merkitys ruokailun yhteydessä korostui. Huoltajia pyydettiin myös nimeämään kolme tärkeintä asiaa, joita koko perhe tekee yhdessä. Suurin osa maininnoista liittyi ruokailuun. Myös ulkoilu, yhteinen kotona oleilu ja television katselu mainittiin yli 30 kertaa. (Katso taulukko 8.)

Suurin osa vastanneista koki perheellään olevan säännöllisesti yhteistä aikaa (69 %) ja pääosa vastaajista ilmoitti olevansa tyytyväisiä perheen tämänhetkiseen ajankäyttöön (74 %). Noin 30 prosenttia vastanneista koki perheellään olevan satunnaisesti yhteistä aikaa. Noin prosentti ilmoitti, että perheellä ei ole yhteistä aikaa, mutta sitä pidettäisiin tärkeänä.

Tyytymättömiä perheen tämänhetkiseen ajankäyttöön oli 26 prosenttia kysymykseen vastanneista. Tyytymättömyyteen nähtiin pääosin seuraavia syitä:

- vanhemman aika kuluu suurelta osin arjen rutiineihin,
- työelämän vaatimukset ovat liialliset,
- työtehtäviä on liikaa,
- kodin rakentaminen tai remontoiminen vie aikaa ja
- jokaisen perheenjäsenen omat aktiviteetit vievät suurimman osan vapaa-ajasta.

Perheen yhteisöllisiä aktiviteetteja kartoitettiin kyselyssä ystävä-, tuttava- ja sukulaisverkostoa, harrastuksia ja muutto- ja koskevilla kysymyksillä. Valtaosa kyselyyn vastanneista vanhemmista (89 %) koki, että heidän lapsillaan oli useimmiten riittävästi mielekästä tekemistä. Huoltajat, jotka katsoivat lapseltaan puuttuvan tarpeeksi mielekästä tekemistä, kertoivat tämän johtuvan mm. huoltajien vaikeuksista kuljettaa lasta harrastuksiin (mm. epäsäännölliset työajat, pitkät etäisyydet), sairastamisesta, (murrosikäisen) lapsen kiinnostuksen puutteesta ja lapsen liiallisesta kiinnostuksesta tietokonetta kohtaan.

Vastaajista 86 prosenttia raportoi perheellään olevan sukulaisia ja 70 prosenttia ilmoitti perheellä olevan ystäväperheitä, joiden kanssa he ovat säännöllisesti tekemisissä. Lisäksi yli 40 prosenttia kertoi olevansa naapureidensa kanssa säännöllisesti tekemisissä. Yli 90 prosenttia koki, että heillä on riittävästi kontakteja ystäviin, sukulaisiin ja tuttaviin. Tämän perusteella on tulkittavissa, että Hattulassa asuvien lapsiperheiden tukena on tiivis sosiaalinen yhteisö. Huoltajista 12 prosenttia kuitenkin ilmoitti, etteivät sukulaiset halustaan huolimatta pysty olemaan perheen kanssa riittävästi tekemisissä. Lisäksi noin prosentti vastaajista ilmoitti, ettei perheellä ole läheisiä aikuisuhteita. Kun perheen sukulais- ja ystäväverkostolla ei ole mahdollisuutta osallistua lapsiperheen arkeen, on tärkeää, että perhe voi halutessaan ja tarvittaessa saada tukea yhteiskunnallisista ja yhteisöllisistä järjestelmistä.

Kyselyyn vastanneista huoltajista 57 prosenttia raportoi perheen muuttaneen lasten kanssa 1-2 kertaa. Lähes 25 prosenttia ei ollut muuttanut lasten aikana lainkaan ja 8 prosenttia oli muuttanut yli kolme kertaa. Valtaosalle lapsista (90 %) muutot eivät olleet vanhempien arvion mukaan aiheuttaneet vaikeuksia. Osa vanhemmista (10 %) kertoi lastensa sopeutumisvaikeuksista, jotka koskivat pääosin ystävyystymistä, uuteen kouluun tutustumista ja nukahtamista. Perhesuhteita koskevien muutos- ja muuttotilanteiden oli huomattu aluksi aiheuttaneen osalle lapsista sopeutumisvaikeuksia. Nykyistä asuntoa yli 90 prosenttia huoltajista piti perheelle sopivana. Nykyiseen asuntoonsa tyytymättömät kaipasivat useimmiten lisää tilaa. Yksi ilmoitti asunnon olevan liian pieni ja yksi kärsi naapureiden aiheuttamista häiriöistä.

Lähes kaikki vastaajista kokivat, että he voivat vaikuttaa oman arkensa sujuvuuteen (97,62 %) ja omaa perhettään koskeviin asioihin (98,19 %). Laajemmin kunnassa perheitä koskeviin asioihin katsoi voivansa vaikuttaa vain 24,04 prosenttia kysymykseen vastanneista. Useat olivat jättäneet vastaamatta jälkimmäiseen kysymykseen.

Erittäin hyvin *vanhempana arvioivat pärjävänsä* 33 prosenttia ja melko hyvin 67 prosenttia huoltajista. Osa vastaajista kaipasi apua tai tukea vanhemmuuteen. Tukea toivottiin mm. koulupsykologilta ja muilta vanhemmilta (vertaistuki). Murrosikäisten, ylivilkkaiden ja haastavasti käyttäytyvien lasten kasvatukseen, lasten keskinäiseen kinasteluun, lasten sääntöihin ja tasa-arvoon, vanhemman maltin vahvistamiseen, aamurutiinien hoitamiseen sekä lasten kannustamiseen koulunkäynnissä kaivattiin tukea. Vastaajat toivoivat myös kasvatukseen ja murrosikään liittyviä keskustelutilaisuuksia. Lisäksi taloudellinen tuki, mahdollisuus viettää välillä omaa aikaa, miehen mallin saaminen lapselle ja arkea helpottava kotiapu mainittiin.

Lomakkeessa kartoitettiin myös perheenjäsenten *päihteidenkäyttöä ja henkistä hyvinvointia*. Huoltajista noin 53 prosenttia ilmoitti vähintään yhden perheen aikuisista käyttävän 1-2 kertaa kuukaudessa tai harvemmin vähintään kolme alkoholiannosta päivässä. Noin 20 prosenttia raportoi em. kaltaista alkoholin käyttöä tapahtuvan noin kerran viikossa. Vastaajista 25 prosenttia ilmoitti, että perheen aikuiset eivät juo koskaan yli kolmea alkoholiannosta päivässä. Yli 90 prosenttia vastaajista koki, että perheen alkoholinkäyttö on sopivaa. Kyselyyn vastanneista 22 prosentissa perheistä tupakoi joku aikuinen, ja näistä 7 prosenttia ilmoitti tupakointia tapahtuvan myös sisätiloissa. Noin viisi prosenttia vastaajista kertoi olevansa huolissaan jonkun perheenjäsenen päihteiden tai tupakan käytöstä. Huolestuttavan päihteidenkäytön katsottiin aiheuttavan perheessä mielipahaa, murhetta, terveysongelmia, paheksuntaa ja moittimista sekä olevan huono esimerkki. Valtaosa kyselyyn vastanneiden perheiden edustajista (78 %) ilmoitti kodin olevan kokonaan savuton. Alle prosentti raportoi jonkun perheen aikuisista kokeilleen tai käyttäneen viimeisen vuoden aikana muita päihteitä kuin alkoholia.

Omasta mielenterveydestään tai jonkun perheenjäsenen mielenterveydessä vastaajat eivät olleet pääsääntöisesti huolestuneita (n. 90 prosenttia vastaajista). Noin 10 prosenttia ilmoitti olevansa jonkin verran huolestunut omasta mielenterveydestään ja 13 prosenttia jonkun verran huolestunut perheenjäsenen mielenterveydestä. Noin kaksi prosenttia kertoi olevansa hyvin huolestunut perheenjäsenensä mielenterveydestä. Fyysisestä väkivallasta perheessä oli jonkin verran huolestunut noin 5 prosenttia vastaajista, valtaosa ei ollut siitä lainkaan huolissaan (95 %). Henkinen väkivalta perheessä aiheutti huolta noin 10 prosentille vastaajista (n. 90 % prosenttia ei lainkaan huolissaan). Lapsen tai nuoren hyvinvoinnista jonkin verran huolestuneita oli 38 prosenttia ja hyvin huolestuneita oli kaksi prosenttia vastanneista. Yli 60 prosenttia ei ollut lainkaan huolestuneita lapsen tai nuoren hyvinvoinnista. Kaiken kaikkiaan 73 prosenttia vastaajista koki olevan melko tyytyväinen ja 24 prosenttia täysin tyytyväinen elämäänsä. Vain vähän tyytyväisiä elämäänsä oli 3 prosenttia huoltajista.

Valtaosa huoltajista arvioi kyselylomakkeen olleen sopiva (91 %). Liian pitkäksi sen koki seitsemän prosenttia vastaajista ja liian lyhyeksi kaksi prosenttia. Kysely oli pääosin helppo ymmärtää (n. 90 % vastaajista) ja vastaaminen oli riittävän helppoa (98 % vastaajista). Muutama lomakkeessa ollut termi oli jäänyt epäselväksi. Palautteessa mainittiin, että toisinaan oli vaikea päättää kenen näkökulmasta kyselyyn vastaa. Jotkut vastaajista pohtivat, mitä kyselyllä haetaan ja palveleeko se tarkoitusta. Palautteen mukaan mm. mielenterveys saatetaan mieltää perheissä eri tavoin, ja siksi sitä koskevat arviot eivät välttämättä kerro tarpeeksi. Vastauksista ilmeni, että jatkossa olisi tärkeä kysyä myös Hattulassa tarjolla olevien palvelujen sekä lasten parissa toimivien aikuisten ja lasten suhteiden toimivuudesta. Lisäksi parisuhdetta, vanhempien työoloja ja sen vaikutuksia, lasten parissa toimivan henkilökunnan riittävyttä ja tietokoneen käyttöä koskevia kysymyksiä toivottiin tuleviin kyselyihin. Osa vastaajista toivoi myös lisää avovastauksia. Kritiikkiä sai paperilomakkeen liian pieni fonttikoko.

Johtopäätöksenä seurantaryhmälle kyselyvastauksista on nostettavissa huoltajien pääasiallinen tyytyväisyys perheiden ajankäyttöön. Arjen rutiinit, perheenjäsenten aktiviteetit, kodin kunnostaminen ja työelämän liialliset vaatimukset vievät kuitenkin huoltajien kokemusten mukaan suuren osan perheen vapaa-ajasta. Vanhemmat kokevat kaipaavansa apua, tukea ja keskustelutilaisuuksia, jotka liittyvät vanhemmuuteen, lasten ja nuorten kasvatukseen, vuorovaikutukseen, sääntöihin ja rutiineihin sekä koulun käyntiin. Vanhemmat ovat huolissaan lapsen tai nuoren hyvinvoinnista, mutta eivät niinkään perheenjäsenen päihteiden käytöstä tai mielenterveydestä.

ALLE KOULUIKÄISTEN KARTOITUSTULOKSET

Hattulan päivähoidon henkilöstö keskusteli huhtikuussa 2011 2-4-vuotiaiden (25 lasta) ja 5-6-vuotiaiden (19 lasta) päiväkotiryhmissä hyvinvointiin liittyvistä kysymyksistä ennalta laaditun kyselyrunгон pohjalta. Näin kuultiin yhteensä 44 lapsen näkemyksiä heidän arjestaan Hattulassa. Keskusteluihin osallistuneiden lasten vanhemmat olivat antaneet suostumuksensa siihen, että lasten näkemyksiä hyödynnetään lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman teossa.

Alle kouluikäisistä kartoitukseen osallistuneista lapsista 34 asui molempien vanhempiensa kanssa, 5 toisen vanhemmansa kanssa ja 5 vuorotellen kummankin vanhemman kanssa. Keskustelujen perusteella kaikki lapset syövät aamupalan, lounaan ja päivällisen. Yksi lapsista kertoi, että ei syö välipalaa ja 3 lapsista ei syönyt yleensä iltapalaa. Lähes kaikki lapset kertoivat syövänsä maitotuotteita, vihanneksia, hedelmiä, leipää, lihaa, kalaa ja kanaa useita kertoja viikossa. Viiden lapsen mukaan he syövät useita kertoja viikossa ranskalaisia tai pizaa. Karkkeja kertoi nauttivansa lähes päivittäin kaksi, hampurilaisia neljä ja limsaa neljä lasta.

2-4-vuotiaista lapsista päiväunet ilmoitti nukkuvansa joka päivä 17 ja joskus kahdeksan lasta. Joka päivä 5-6-vuotiaista päiväunet nukkui kaksi. Joskus päiväunet nukkui kahdeksan 5-6-vuotiaista lapsista. Yhdeksän 5-6-vuotiaista ilmoitti, ettei nuku päiväunia lainkaan. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta lapset kertoivat, että äiti tai isä laittaa lapsen illalla nukkumaan. Isommat päivähoidossa olevat lapset kertoivat menevänsä myös yksin nukkumaan. Yli puolella 2-4-vuotiaista oli unilelu ja noin puolelle luettiin iltasatu. Noin puolet 5-6-vuotiaista ilmoitti, että satu tai laulu ja unikaveri kuuluvat myös heidän iltarutiineihinsa. Kaikista lapsista yksi mainitsi myös iltarukouksen. Noin puolet kaikista pikkulapsista kertoi, että heidän on helppo saada unen päästä kiinni.

Päivähoitoikäisten lasten mukaan mukava päivä pitää sisällään leikkiä kavereiden tai aikuisten kanssa sekä ulkoilua. Myös syöminen, karkkipäivä, pelit ja kyläilyt olivat osa mukavaa päivää. Lisäksi mainittiin lastenohjelmat, synttärityt ja lahjat. Ulkona leikittäessä vietetään aikaa sisarusten kanssa, pelataan vanhempien kanssa ja tehdään ulkotöitä perheen kesken. Myös lumessa leikkiminen, jääkiekko, luistelu, hiihto, keinuminen, mäen laskeminen ja eläinleikit koettiin mukaviksi ulkoilutouhuiksi. Alle kouluikäisillä lapsilla on harrastuksia, joista suosituimpia ovat jalkapallo, tanssi, pomppukerho, naperotanssi ja uiminen (Taulukko 9). Lähes jokaisen kyselyyn osallistuneen lapsen arkeen liittyy myös television katselua. Jotakin katsomaansa ohjelmaa kertoi pelkäävänsä 44 lapsesta kuusi. Tietokonetta ilmoitti 2-4-vuotiaista lapsista käyttävänsä 13 ja 5-6-vuotiaista lapsista 11. Pienemmistä lapsista muumitietokonetta käytti seitsemän. Yleisesti ottaen tietokoneella pelattiin ja sitä hyödyntäen katsottiin lastenohjelmia.

Päivähoitoikäiset lapset kokevat, että heillä on läheisiä, joille voi kertoa iloista ja suruista. Erityisesti äiti ja isä mainittiin usein. Kotona mieluisinta oli ulkoilu, pelaaminen tai leikkiminen perheenjäsenten tai kavereiden kanssa. Myös yksin piirtely ja leikkiminen, leipominen, tv:n katselu ja lepääminen mainittiin. Päiväkodissa kaikkein mieluisinta oli selvästi kavereiden kanssa leikkiminen. Yli puolet lapsista ilmoitti, että heidän ehdotuksensa otetaan huomioon kotona. Kolme lapsista koki, että ehdotuksia ei huomioida. Kartoitukseen osallistuneista 44 lapsesta 24 koki, että heitä ei kiusata. Kiusaamista kokeneista 10 kertoi, että heitä oli kiusannut suunnilleen oman ikäinen lapsi. Viittä lasta oli kiusannut isompi lapsi ja yhtä aikuinen.

2-4-vuotiaat lapset (25 lapsen päivähoitoryhmä)		5-6-vuotiaat lapset (19 lapsen päivähoitoryhmä)	
Jalkapallo	4	Jalkapallo	4
Naperotanssi	2	Pomppukerho	3
Uiminen	2	Tanssi	4
Temppulaari	1	Sähly	1
Luistelu	1	Ratsastus	2
Lorujumppa	1	Uiminen	2
Jääkiekko	1	Luistelu	3
Kerho	1	Hiihto	1
Auringonmunakerho tarhassa	1	Baletti	1
Srk:n kerho	1	Kirjastossa käyminen	1
Ei Harrastuksia	4	Kuviskoulu	1
		Ei Harrastuksia	1

TAULUKKO 9 ALLE KOULUIKÄISTEN HARRASTUKSET JA MAININTOJEN MÄÄRÄ

Tiivistetysti ilmaistuna hyvän olon tekijöitä ovat pikkulasten mukaan syöminen ja herkuttelu, nukkuminen, anteeksi pyytäminen, läheisten halaaminen, leikkiminen, kiusaamisen välttäminen, pelaaminen, piirtely, uiminen, kyläily, yölytkykset, kotona rauhassa läheisten kanssa oleminen, äidin tekemät kampaukset ja ulkoilu. Tärkeintä elämässä päiväkoiti-ikäisten mielestä ovat omat perheenjäsenet ja sukulaiset, koti, kaverit, leikit, lemmikit ja suosikkileikkikalut.

Johtopäätöksenä seurantaryhmälle kyselyvastauksista on nostettavissa lähes kaikkien alle kouluikäisten lasten perheiden terveelliset ruokailutottumukset, iltarutiinien merkityksellisyys ja lasten on läheisiä, joille kertoa asioista. Kiusaamiskokemuksia oli joka 4. lapsella, samoin joka 4. lasta koskettaa vanhempien ero.

INTERNET-VASTAUKSET

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman teosta tiedotettiin kuntalaisia Hattulan kunnan www-sivuilla. Kuntalaisilla oli myös mahdollisuus viestiä sivuston kautta lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviä näkemyksiä ja palvelujärjestelmää koskevia kehittämis ehdotuksia. Neljä kuntalaista kertoi ehdotuksistaan ja näkemyksistään. Seuraavassa on tiivis kooste www-linkin kautta lähetetyistä kommentteista.

Palautteessa toivotaan, että lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa otetaan huomioon oikein mitoitettut koulu luokat ja toimivien tilojen rakentaminen Rahkolaan. Rahkolaan toivotaan uutta koulurakennusta, jossa on urheilutoiminnan mahdollistavat ulko- ja sisätilat, joita voidaan hyödyntää myös vapaa-aikana (mm. luistelukenttä laidoilla). Lisäksi toivotaan vähintään kerran kuussa lauantaisin yhteiskuljetuksia Sappeen laskettelukeskukseen. Esitetään, että lapsilla ja nuorilla olisi urheilumahdollisuuksia, joissa ei tähdätä kilpailuun. Tällaista harrastusryhmää ehdotetaan esim. yläkoululaisille Parolaan. Metsästäjiä haastetaan kummitoiminnalla perehdyttämään nuoria harrastukseen. Lapsille ja nuorille toivotaan diskojen sijaan toiminnallisia iltoja, joissa on sketsejä, kilpailuja ja leikkejä.

Yhden palautteen mukaan varhaiskasvatusta tulisi tarkastaa lasten parissa työskentelevien henkilöstöresurssien riittävyyden osalta. Vastaaja toivoo, että Hattulassa panostetaan varhaiskasvatukseen, jotta voidaan ehkäistä lastensuojelun tarvetta ja varmistaa päivähoitossa olevien lasten turvallisuus. Kahdessa palautteessa toivotaan myös mahdollisuutta viedä lapsi naapurikuntaan päivähoitoon niissä tilanteissa, joissa kotoa naapurikunnan päivähoitopaikkaan on lyhyt matka ja Parolaan on pitkä matka. Myös alakoululaisten toivotaan saavan koulukyyditykset siten, että heidän ei tarvitse kulkea pitkää tai pelottavaa matkaa hakupaikalle, eivätkä kuljetusaikataulut pitkitä koulupäivää liiaksi.

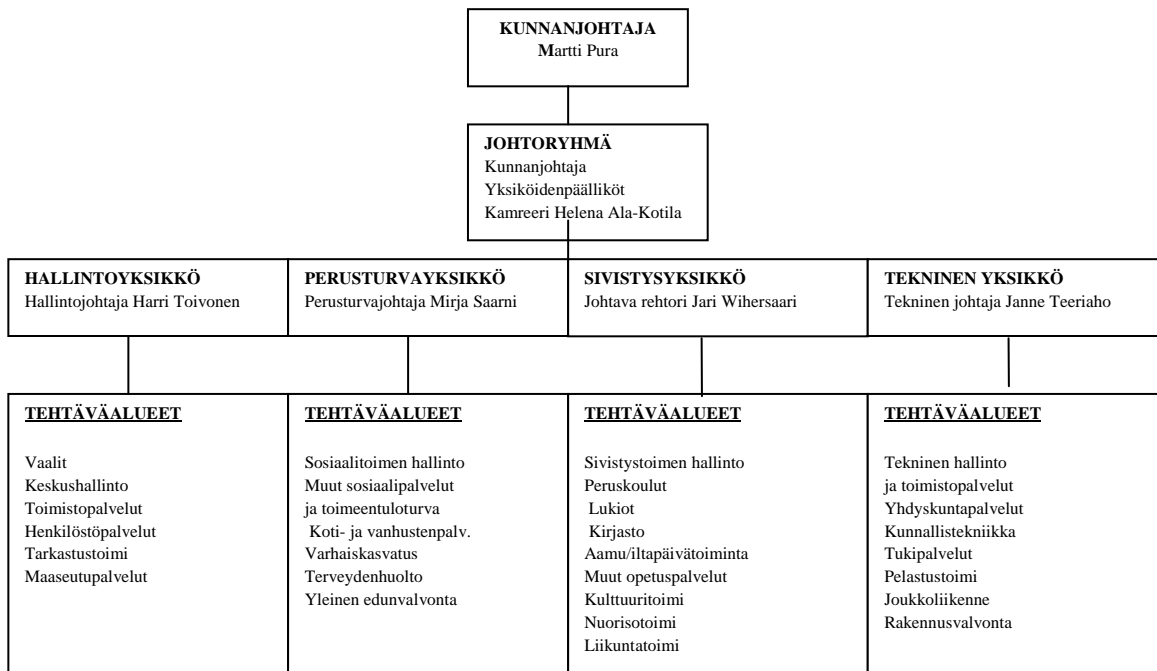
Palautteessa pyydetään kiinnittämään yleistä huomiota päättäjien moraaliin ja etiikkaan, jotta raha ei ratkaisisi liiaksi. Lasten etu tulisi asettaa omien etujen edelle, jotta lasten ja nuorten ongelmat eivät kasautuisi välinpitämättömyyden tai taitamattomuuden takia.

Johtopäätöksenä seurantaryhmälle kuntalaisten vastauksista (4) on nostettavissa kannanotot tila- ja harrastuskysymyksiin, vapaa-ajanviettopauihin ja varhaiskasvatuspalvelujen resurssi- ja kuljetusasioihin.

3. LASTEN, NUORTEN JA LAPSIPERHEIDEN PALVELUJEN KUVAUS

Hattulan kunnan organisaatio on jaoteltu neljään yksikköön: hallintoyksikköön, perusturvayksikköön, sivistysyksikköön ja tekniseen yksikköön. Jokaisella yksiköllä on vastuullaan tietyt tehtäväalueet. (katso kuvio 10.) Käsillä olevaan suunnitelmaan on koottu tiivistetysti lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelut Hattulan lapsi-, nuoriso- ja lapsipoliittiseen tavoiteohjelman palvelukuvauksiin perustuen (2011).¹ Lisätietoa palveluista löytyy myös Hattulan www-sivuilta (www.hattula.fi).

Kuvio 10 Hattulan kunnan organisaatiokaavio

3.1 KASVUA JA KEHITYSTÄ TUKEVA TOIMINTA

Äitiys- ja lastenneuvolan palvelut on tarkoitettu kaikille odottaville perheille ja lapsiperheille. Neuvolatyo on perheen tarpeista lähtevää, ennaltaehkäisevää terveyden edistämistä ja sairauksien löytämistä. Äitiyshuollon tavoitteena on tukea parisuhdetta ja vanhemmuuden kehittymistä sekä edistää tulevien vanhempien terveyttä ja hyvinvointia. Toiminnassa keskeistä on asiakkaan arvojen ja yksityisyyden kunnioittaminen. Lastenneuvola seuraa ja edistää lapsen terveydentilaa. Lapsen yksilöllisen kasvun suunnitelmallisen seurannan ohella tuetaan vanhempien jaksamista, vanhemmuutta ja parisuhdetta. Sekä odottavien äitien että lasten terveystarkastukset toteutetaan kunnassa valtakunnallisten suositusten mukaisesti.

Neuvolapalvelut ovat osa avoterveydenhuoltoa. Hattulan ja Janakkalan perusterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella Hattulan avoterveydenhuollon palveluja tuottaa 31.3.2012 asti Pihlajalinna Oy.

¹ Suurin osa palvelukuvauksista on kopioitu suoraan tai tiivistäen hattulalaisten toimijoiden päivittämästä Hattulan lapsi-, nuoriso- ja lapsipoliittista tavoiteohjelmasta (2011), eikä tätä lähdeä mainita tekstissä erikseen. Kun palvelukuvaus perustuu johonkin muuhun lähteeseen, ko. kappaleiden yhteydessä on ilmaistu lähdeviite.

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan pienten lasten elinympäristöissä tapahtuvaa vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista sekä tukea vanhemmuutta. Hattulan kunnan varhaiskasvatussuunnitelman (2010) laadinnassa on otettu huomioon valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman^{xvii} linjaukset.

Hattulan päivähoiton arvot - turvallisuus, leikki, kunnioittaminen, perhe ja ihmisenä kasvaminen - on määritelty vanhempien, lasten ja henkilökunnan yhteistyönä. Toimintatavoissa painotetaan kasvatuskumppanuutta ja perhetyötä. Kumppanuus alkaa aloituskeskustelulla lapsen kotona, millä pyritään edistämään päivähoitoon sopeutumista.

Kasvun, kehityksen ja oppimisen lähtökohtana sekä varhaiskasvatussuunnitelman perustana ovat vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön havainnot, lapsen tarpeet ja vanhempien odotukset. Vanhemmille järjestetään vertaistukiryhmiä, mm. rajoja ja rakkautta -iltoja, vanhemman neuvo-vertaisryhmiä, vanhempana vahvemmaksi - ja käsikynkkä -ryhmiä. Vanhempien käytössä ja henkilöstön tukena ovat **varhaisen tuen ohjaajan** palvelut; yhteistyö perheiden kanssa, perheiden tukeminen lapsen kasvun ja kehityksen kysymyksissä, kasvatuksen suunnittelu ja konsultointi.

Erityispäivähoito tehtävänä on tukea erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevia lapsia ja heidän perheitään. Varhaisen tuen ohjaaja osallistuu erityistä tukea tarvitsevien lasten hoidon ja kasvatuksen suunnitteluun henkilöstön, vanhempien ja muiden lasta hoitavien rinnalla. Tukitoimet järjestetään pääosin lapsen luonnollisissa kasvuympäristöissä, lähipäiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Mahdollisia tukimuotoja ovat mm. pienryhmään siirtyminen, ryhmäavustajaresurssi ja varhaisen ohjaajan tuki. Päivähoidon rinnalle voidaan liittää myös muita palveluja, kuten puhe-, toiminta- ja fysioterapiala sekä kuntoutusohjausta.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä seurakunnan, Mannerheimin lastensuojeluliiton, lastenneuvolan, hammashoidon, sosiaalitoimen ja perhetyön työntekijöiden kanssa.

Hattulassa on 1.8.2011 alkaen kuusi kunnallista päiväkotia: Parolassa Tiitiäinen, Myllytonttu ja Marjahattu, Katalalassa Katinkontin päiväkotia sekä Pappilanniemessä Pappilanniemen päiväkotia. Pekolassa sijaitsee Pappilanniemen kaksi satelliittiryhmää sekä Lepaalla 21-paikkainen päiväkotia. Hattulan kunnassa perhepäivähoitajia on 18.

Hattulan kunta järjestää **avointa varhaiskasvatusta ja lasten kerhotoimintaa**. Lapsiperheille maksuttomana kohtauspaikkana toimii Parolan avoin päiväkotia, jossa tuetaan arkisissa asioissa sekä vanhemmuudessa ja siellä on mahdollisuus myös vanhempien keskinäiseen vertaistukeen. Avoimessa varhaiskasvatuksessa on myös ohjattua toimintaa, mikä suunnitellaan varhaiskasvatuksen henkilöstön, lasten ja vanhempien yhteistyönä.^{xviii} Lasten kerhoja järjestetään Parolassa 2–3-vuotiaille ja 3–5-vuotiaille lapsille. Lastentarhanopettaja vastaa suunnitelmallisesta kerhotoiminnasta, ja jokaiselle lapselle tehdään varhaiskasvatussuunnitelma. Kerhotoiminta sisältää leikkiä, liikuntaa, tutkimista, taiteellista kokemista ja ilmaisemista. Perheillä on mahdollisuus osallistua kerhoihin myös silloin, kun he saavat kotihoidontukea ja kotihoidontuen kuntalisää.^{xix}

Varhaiskasvatuksen lapsiperheiden kotipalvelun tehtävänä on tukea perheiden omaa selviytymistä erilaisissa elämäntilanteissa ja ennaltaehkäistä perheiden ongelmatilanteita. Palvelu on perheen henkilökohtaiseen hoivaan ja huolenpitoon perustuvaa kodinhoidollista ja lastenhoidollista apua. Kotipalvelua myönnetään alle 10-vuotiaan lapsen perheelle tilapäisenä, kertaluontoisena tai säännöllisenä palveluna perusturvalautakunnan hyväksymien kriteerien perusteella. Palvelu on maksullista. Lisäksi varhaiskasvatuksen lapsiperheiden kotipalvelussa annetaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän välttämättömäksi arvioima kotipalvelu, joka perustuu lapsen tai perheen asiakassuunnitelmaan.

3–6-vuotiaat lapset saavat kristillistä kasvatusta Hattulan **seurakunnan lapsityön järjestämässä päiväkerhoissa**. Myös esikouluikäisille järjestetään toimintaa omassa ryhmässä tai sekaryhmässä 4–5-vuotiaiden kanssa. Perheille tuodaan kristillistä sanomaa myös erilaisissa tapahtumissa ja perhemessuissa. Toimintaa ohjaavat Hattulan päiväkerhotyön opetussuunnitelma, kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelma VAKE sekä varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma VASU. Päiväkerhoja järjestetään Parolassa, Katalalassa ja Lepaalla. Seurakunnan lapsityöntekijät vierailevat säännöllisesti päivähoitossa (päiväkotipyhäkoulut). Päivähoitossa olevia lapsia kutsutaan myös seurakunnan järjestämiin pääsiäis- ja joulunukketeattereihin. Lapsityön henkilöstö toimii yhteistyössä muiden kasvatustahojen kanssa lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi.

Mannerheimin lastensuojeluliiton Hattulan paikallisyhdistys on toiminut vuodesta 1923 alkaen tavoitteenaan edistää lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia ja terveyttä sekä ennaltaehkäistä syrjäytymistä. Toimintaa ohjaavia arvoja ovat vapaaehtoisuus, toisten auttaminen, lapsiperheiden ääni ja toisista välittäminen.

MLL Hattulan paikallisyhdistys ry järjestää perhekahvilatoimintaa kotihoidossa oleville lapsille sekä heidän vanhemmilleen ja isovanhemmilleen. Perhekahvilat kokoontuvat Parolassa vapaa-aikatoimen tiloissa, Pappilanniemessä sairaalan 4. kerroksen harrastetilassa ja Katalalassa Hattulan seurakunnan tiloissa. Yksi kahviloista on suunnattu ensisynnyttäjille, joiden lapset ovat alle 1-vuotiaita. Lorujumppaa järjestetään 0–5-vuotiaille päiväkotia Marjahatussa kerran viikossa.

Isien vertaisryhmä (Isiliikkujat) kokoontuu sählyn, jalkapallon ja jääkiekon merkeissä Pekolan jalkapallokentällä, Parolan lukion salissa tai Lepaan jääkiekkokaukalossa. Seudullisen lastenhoitovälityksen kautta on mahdollista kysyä tilapäistä hoitoapua. Hoitajina toimivat MLL:n lastenhoitokurssin käyneet paikalliset 16 vuotta täyttäneet nuoret. Lisäksi Hattulan paikallisyhdistys tukee peruskoulujen tukioppilastoimintaa.

MLL:n paikallisissa vertaisryhmissä tuetaan vanhemmuutta ja rohkaistaan vanhempia tarvittaessa hakemaan ammatillista apua vaikeaan elämäntilanteeseen. Valtakunnallisesti MLL järjestää lapsille ja nuorille tukipalvelua puhelimen ja internetin välityksellä. Vastaajina toimivat vapaaehtoiset, MLL:n kouluttamat aikuiset. Jos lapsen tai nuoren huoli ei puhelun aikana helpotu, häntä ohjataan hakemaan apua ammattihenkilöstöltä tai luotettavalta aikuiselta lähiyhteisöstään. Vastaavaa palvelua on tarjolla myös vanhemmille.

MLL Hattulan paikallisyhdistys ry tekee yhteistyötä kunnallisen varhaiskasvatuksen, neuvolan, vapaa-aikatoimen ja koulujen sekä seurakunnan kanssa.

Hattulan kunnan kouluissa annettavan **perusopetuksen** arvopohjana ovat inhimillisyys ja ihmisläheisyys, sivistyksen vaaliminen sekä luonnon ja ympäristön kunnioittaminen. Peruskoulujen tehtävänä on tarjota oppilaalle yleissivistävää opetusta, mahdollisuus suorittaa oppivelvollisuus ja antaa valmiudet jatko-opintoihin. Opetus edistää oppilaan valmiuksia hankkia ja soveltaa elämässä tarvittavia tietoja ja taitoja, uudistaa ajattelu- ja toimintatapoja sekä vahvistaa kykyä arvioida asioita monipuolisesti. Toiminnan tulee edesauttaa oppilaan monipuolista kasvua ja terveen itsetunnon kehitymistä sekä lisätä hänen sosiaalisia taitojaan.

Hattulassa on 1.8.2011 alkaen kuusi alakoulua (Hurtuala, Lepaa, Nihattula, Parola, Pekola ja Rahkoila) sekä yksi yläkoulu (Parolan Yhteiskoulu). 1.8.2011 alkaen Hattulassa otetaan käyttöön uusi opetussuunnitelma, jossa opiskelun tuki on määritelty yleiseksi tueksi, tehostetuksi tueksi ja erityiseksi tueksi. Oppimisvaikeudet pyritään havaitsemaan aiempaa varhaisemmassa vaiheessa, jotta tukitoimet voidaan kohdentaa oppilaan kannalta tarkoituksenmukaisesti. Lisäksi tukitoimien vaikuttavuutta arvioidaan.

Hattulan alakouluissa tukitoimina käytetään tukiopetusta, osa-aikaista erityisopetusta, samanaikaisopetusta, henkilökohtaisen oppimissuunnitelman mukaan eteneminen sekä opetussuunnitelman yksilöllistäminen. Opetus- ja kasvatus järjestetään yhteistyössä kodin kanssa. Huoltajalla on ensisijainen vastuu lapsensa kasvatuksesta ja siitä, että oppilas suorittaa oppivelvollisuutensa. Koulu on yhteistyössä huoltajan kanssa niin, että hän voi osaltaan tukea lapsensa tavoitteellista oppimista ja koulunkäyntiä. Kodin ja koulun yhteistyötä toteutetaan yhteisö- ja yksilötasolla. Tavoitteena on edistää koulussa oppilaan oppimisen edellytyksiä, turvallisuutta ja koulu yhteisön hyvinvointia.

Kodin ja koulun yhteistyötä ja vanhemmuutta pyritään tukemaan Vanhemmuuden tukipuut –toiminnalla, jossa moniammatillinen yhteistyö eri toimijoiden kesken mahdollistaa erilaiset luennot. Tämän lisäksi kodin ja koulun yhteistyömuotoja ovat vanhempainillat, vanhempainvartit, reissuvihot ja erilliset tiedotteet.

Parolan Yhteiskoulussa käytettyjä tukitoimia ovat muun muassa joustavat opetusryhmät, tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus, samanaikaisopetus, henkilökohtaisen oppimissuunnitelman mukaan eteneminen sekä opetussuunnitelman yksilöllistäminen. Kodin ja koulun yhteistyömuotoja ovat vanhempainillat, vanhempainvartit ja kuukausiraportit. Huoltajia kuullaan ja he ovat mukana oppilaan tukitoimista päätettäessä. Parolan Yhteiskoulussa tukioppilastoinnalla pyritään edistämään koko koulu yhteisön hyvinvointia järjestämällä yhteisöllisyyttä vahvistavaa toimintaa sekä virkistystä. Tukioppilaat toimivat kummeina nuoremmille oppilaille, puuttuvat kiusaamiseen ja vastaanottavat uuden ikäluokan. Yläkoulussa pyritään tukemaan nuorten eheän itsetunnon kehitystä ja elinikäisen oppimisen halun syntymistä. Tavoitteena on, että kaikki saavat päättötodistuksen ja suurin osa sijoittuu välittömästi jatko-opintoihin.

Toisen asteen koulutuksella tarkoitetaan perusopetukseen pohjautuvaa koulutusta. Toisen asteen koulutus jaetaan yleissivistävään lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen. Toisen asteen koulutus on vapaaehtoista ja tutkintotavoitteista.

Hattulan kunta tuottaa lukiokoulutuspalvelut itse **Parolan lukiossa**. Jonkin verran hattulalaisia nuoria opiskelee muiden kuntien lukioissa. Parolan lukio ja Hämeen ammatti-instituutti tekevät yhteistyötä matkailulukion toteuttamisessa. Lukio antaa opiskelijoille jatko-opintojen, työelämän, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lukio-opetuksella tuetaan opiskelijoita omaksuma elinikäisen oppimisen ja itsensä kehittämisen periaatteita. Opetus Parolan lukiossa nojaa valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan, tuntijakoon sekä opetussuunnitelman koulukohtaiseen osioon. Lukiokoulutuksen hyväksytyksi suorittanut opiskelija saa lukion päättötodistuksen. Ylioppilastutkinnon suorittaminen edellyttää vähintään neljän pakollisen kokeen hyväksytyä suorittamista.

Parolan lukion päämääränä on osallistuva, kehittyvä ja tulevaisuuteen tähtäävä aktiivinen lukiolainen. Yhteisöllisyys ja välitön vuorovaikutus ovat tärkeitä lukion tavoitteiden toteutumisen kannalta. Opintonsa keskeyttävä lukiolainen ohjataan muuhun koulutukseen tai etsivän nuorisotyön palveluihin. Erityistä tukea annetaan resurssien puitteissa suunnitellusti. Opiskelijoiden hyvinvointia pyritään edistämään opiskelijahuoltotyön avulla. Parolan lukion tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat Parolan Yhteiskoulu, muut toisen asteen oppilaitokset sekä jatko-opintojen kannalta keskeiset korkea-asteen oppilaitokset sekä Hattulan kunnan sisäiset verkostot ja muut paikalliset toimijat.

Hämeenlinnassa sijaitsevassa **Tavastiassa** on mahdollista suorittaa 120 opintoviikon laajuisia ammatillisia perustutkintoja. Tavastiassa on 21 ammatillista perustutkintoa ja 40 koulutusohjelmaa. Perusopinnot sisältävät työssä oppimisen jaksoja ja ammattiosaamisen näyttöjä. Oppilaitokseen hakeudutaan valtakunnallisen yhteishaun kautta. Ylioppilaille on varattu kiintiöpaikkoja ja opiskeluaikaa voidaan lyhentää aiempien tutkintojen perusteella. Opiskelija voi suorittaa Tavastiassa myös kaksoistutkinnon: ammatillisen perustutkinnon ja ylioppilastutkinnon. Ammattistartti-koulutus on tarkoitettu opiskelijoille, jotka pohtivat sopivaa uravalintaa. Tavastia tukee opiskelijoita erilaisissa elämäntilanteissa ja opiskelun vaiheissa opiskelijapalvelun ja erityisopetuksen avulla.^{xx}

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut ovat kaikille koululaisille ja opiskelijoille kuuluvia peruspalveluita, jotka jatkavat lastenneuvolassa aloitettua ennaltaehkäisevää terveydenhuoltotyötä. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluilla pyritään tukemaan oppilaan terveyttä ja herättämään kiinnostus omaan terveyteen vaikuttavaan päätöksentekoon.

Kouluterveydenhuollon ydintehtäviä ovat vuosittain ikäluokille tehtävät terveystarkastukset, terveyden edistäminen, terveysneuvonta ja koulujen terveydellisten olojen seuranta. Toiminnan painopiste on ennaltaehkäisyssä sekä varhaisessa puuttumisessa ja tukemisessa. Terveystapaamiset perusopetuksessa tehdään valtakunnallisten asetusten mukaisesti niin, että terveydenhoitaja tapaa oppilaat kerran vuodessa ja lääkäri ensimmäisellä, viidennellä ja kahdeksannella luokalla. Vuosiluokilla 1 – 6 terveydenhoitaja ja koululääkäri ovat mukana koululaisen oppimiseen ja tarkkaavaisuuteen liittyvissä kysymyksissä ja tuen tarpeiden suunnittelussa.

Kouluterveydenhuollossa korostetaan kodin, koulun ja kouluterveydenhuollon yhteistyön merkitystä. Sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien ehkäisemisessä kiinnitetään huomiota syrjäytymiskehitystä ennakoiviin ilmiöihin, kuten oppimisvaikeuksiin, poissaoloihin koulusta, koulukiusaamiseen, päihteiden käyttöön ja käytöshäiriöihin. Yhteistyökumppaneita ovat mm. vanhemmat, opettajat ja muu kouluhenkilökunta, koulupsykologi, sosiaalitoimi, nuorisotoimi, seurakunta ja erikoissairaanhoido.

Opiskeluterveydenhuollossa keskeisiä asioita ovat terveellisten elämäntapojen ohjaus, raskauden ehkäisyyn ja seksuaaliterveyteen liittyvät asiat, päihteisiin liittyvät asiat, henkiseen hyvinvointiin ja opiskeluun liittyvät asiat, rokotusten seuranta ja sairausvastaanotot. Opiskeluterveydenhuollon terveystapaamiset tehdään valtakunnallisten asetusten mukaisesti siten, että toisen asteen opiskelijat tapaa ensimmäisenä opiskeluvuotena kouluterveydenhoitaja ja toisena vuotena koululääkäri. Ammattikorkeakoulun opiskelijat voivat tavata terveydenhoitajan halutessaan.

Hattulan perusopetuksessa ja opiskeluterveydenhuollossa toimii kaksi päätoimista kouluterveydenhoitajaa ja yksi osa-aikainen kouluterveydenhoitaja. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa toimii myös kaksi osa-aikaista lääkärinä.

Perusterveydenhuollon tehtävät kansanterveystyön mukaisten terveyspalvelujen tuottamisessa ja väestön palvelijana ovat moninaiset ja valikoimattomat. Perusterveydenhuolto kattaa terveydenhuollon keskeiset toiminnot, jotka ovat yleisesti kaikkien kuntalaisten saatavilla. Perusterveydenhuollon tehtäviin kuuluu terveyttä edistävä toiminta, sairauksien hoito ja kuntoutus. Hammashoito on perusterveydenhuoltoa, samoin työterveyshuolto, joka tosin voidaan järjestää toisellakin tavoin. Perusterveydenhuollossa yksilökeskeisen toiminnan lisäksi tehtävät edellyttävät yhteisöllisiä toimintatapoja. Terveydenhuollon toimivuuden kannalta perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon hyvä yhteistyö on erityisen tärkeää. Sen parantamiseksi pyritään tehostamaan perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon välistä tiedonkulkua, poistamaan päällekkäisyyksiä ja rakentamaan joustavia, organisaatioiden rajat ylittäviä hoitoketjuja.

Hattulan perusterveydenhuollon toimintakokonaisuudesta on vastannut Janakkala-Hattulan perusterveydenhuollon yhteistoiminta-alue vuoden 2009 vuoden alusta. Avoterveydenhuollon palveluita tuottaa Pihlajalinnalla Oy Janakkala-Hattula perusterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti 31.3.2012 asti. Hattulan terveysasema toimii Parolan keskustassa ja terveyskeskuksen 15-paikkainen vuodeosasto Pappilanniemen sairaalakiinteistössä. Monialaisen ammattihenkilöstön vastaanotoille Parolan terveysasemalle tullaan ajanvarauksella. Potilaiden akuutit asiat pyritään hoitamaan samaan päivän aikana. Virka-ajan ulkopuolella päivystys tapahtuu yhteispäivys-

tyksessä Kanta-Hämeen keskussairaalan tiloissa. **Erikoissairaanhoitopalveluiden** tuottamisesta vastaa Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

Adoptio- ja lastensuojelun neuvonta, joka on adoption vahvistamisen edellytys, antavat kuntien sosiaaliviranomaiset, Pelastakaa lapset ry ja Interpedia. Sosiaalityöntekijä arvioi yhdessä osallisten kanssa hakijoiden edellytyksiä toimia adoptiovanhempina sekä laatii hakijoita koskevan elämäntilanneselvityksen sisältäen taustatekijät, adoptiomotiivit ja kotiselvityksen. Sosiaalityöntekijät seuraavat ja tukevat perhettä myös lapsen saavuttua adoptiovanhempien kotiin. Hattulassa adoptio- ja lastensuojelun neuvontaa hoitavat lastensuojelun sosiaalityöntekijät.

Jos lapsen vanhemmat eivät ole lapsen syntyessä avioliitossa, lapsen isyys käydään tunnustamassa sosiaalitoimiston **lastenvalvojalla** ja vahvistetaan maistraatissa. Lastenvalvoja tapaa lapsen vanhemmat sekä ohjaa ja neuvoo asiakirjojen laatimisessa. Epävarmoissa tilanteissa on mahdollista tehdä DNA-tutkimus. Äiti säilyy lapsen huoltajana isyyden vahvistamisen jälkeen, jos vanhemmat eivät sovi erikseen yhteishuoltajuudesta. Hattulassa isyyden selvitykset on keskitetty yhdelle sosiaalityöntekijä-lastenvalvojalle.

Avioeron yhteydessä lapsen huollon järjestäminen perustuu sosiaalilautakunnan vahvistamaan sopimukseen tai tuomioistuimen päätökseen. Avioeron jälkeen toinen tai molemmat vanhemmat yhteisesti voivat toimia lapsen huoltajina. Lapsen asuinpaikaksi sovitaan toisen vanhemman koti. Se vanhemmista, joka ei asu lapsen kanssa, on velvollinen maksamaan alaikäisen menoihin tarkoitettua elatusapua lapsen kanssa asuvan vanhemman pankkitilille. Hattulassa **lasten huolto-, tapaamis- ja elatussopimukset** tekevät kolme lastensuojelun sosiaalityöntekijää, jotka vastaavat asiakkaiden neuvonnasta ja ohjauksesta sekä sopimusten kirjoittamisesta. Sosiaalityöntekijät laativat myös oikeudenkäyntiä varten tarvittavat olosuhdeselvitykset.

Jos elatusvelvollinen ei ole maksanut asianmukaista elatusapua tai hänen maksukykynsä on heikentynyt, Kansaneläkelaitokselta on mahdollista hakea **elatusapu**. Elatusapu on mahdollista saada myös silloin, kun elatusvelvollisuus on epäselvä. Lapsen huoltoa, asumista ja tapaamista koskevan sopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen noudattamista koskevissa ongelmatilanteissa lapsen vanhempi voi hakea tuomioistuimelta **sopimuksen täytäntöönpanoa**. Tässä yhteydessä tuomioistuin määrää usein **täytäntöönpanosovittelun**, jonka toteutuksesta vastaan kunnan sosiaaliviranomainen.

Kunnallinen nuorisotyö ja nuorten kulttuuri tarjoavat monipuolisia toimintoja pääosin nuorten vapaa-aikana. Parolan nuorisotila on avoinna maanantai-, keskiviikko- ja perjantai-iltaisina sekä Pappilanniemen harrastetila keskiviikkoiltoina. Teemaperjantaiden avulla on lisätty nuorten osallistumismahdollisuuksia toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Toisinaan nuorisotyöntekijät jalkautuvat kaduille Saapas-partion kanssa kohtaamaan perjantai-iltaa viettäviä nuoria.

Kesäisin lapsille ja nuorille järjestetään leirejä, joiden järjestäminen antaa nuorille mahdollisuuksia myös kesätyöhön. Suomi-Saksa-nuorisovaihdossa nuori oppii ymmärtämään eri kulttuurien välisiä eroja ja erilaisia tapoja. Nuoret voivat osallistua nuorisovaihtojen suunnitteluun ja toimintaan.

Nuorisotyöntekijät osallistuvat 7. luokkien ryhmätyöskyttykseen lukuvuoden alussa ja järjestävät kerran viikossa sosiaalisten taitojen ja itsehillinnän oppitunteja Yhteiskoulun pienluokille. Lisäksi nuorisotyöntekijät päivystävät koululla viikoittain. Näin tavoitetaan myös nuoria, joilla ei ole mahdollisuutta käydä nuorisotiloilla. Tarvittaessa nuorisotyöntekijät tulee selvittämään esimerkiksi koululuokan sisäisiä ongelmatilanteita. Nuorisotyöntekijät osallistuvat myös vanhempainiltoihin.

Vuosittain toteutettava Vanhemmuuden tukipuut -ohjelma on suunnattu kaikille peruskoululaisille ja heidän vanhemmilleen. Lapsille ja nuorille suunnattu kulttuuritarjonta toteutetaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen ja koulujen kanssa. Nuorisobändien käyttöön on varattu tilaa Parolassa ja Pekolassa. Paikallisilla bändeillä on esiintymismahdollisuus nuorten tapahtumissa. Vanajaveden Opisto ja Hattulan Musiikkikoulu järjestävät kulttuurista toimintaa ja opetusta lapsille ja nuorille. 9-kortti on yhdeksäsluokkalaisille jaettava kulttuuri- ja liikuntakortti, jolla nuoret saavat alennuksia tai ilmaisen sisäänpääsyn erilaisiin tapahtumiin ja paikkoihin. Kortti on seudullinen.

Vuonna 2008 perustettu nuorisovaltuusto toimii Hattulassa aktiivisesti. Nuorisovaltuusto edustaa nuoria eri lautakunnissa, tekee aloitteita ja järjestää nuorille suunnattua toimintaa. Nuorisotyöntekijä toimii nuorisovaltuuston taustahenkilönä. Hämeenlinnan 4H-yhdistys on ylläpitänyt nuorten työpaja Pinnaa. Kunta on ottanut hoitaakseen nuorten työpajan keväällä 2011 (ks. luku 3.2). Vapaa-aikatoimi koordinoi kunnan nuorten kesätyöllistämisen.

Aktiivisesti toimivia nuorisoyhteistyöryhmiä ovat Hattulan VPK:n nuorisoyhteistyöryhmä ja Hämeenlinnan 4H-yhdistys ry, partiolaiset sekä YAD ry:n Hattulan paikallisosasto (Youth Against Drugs, ehkäisevää päihdetyötä tekevä yhdistys). Nuorisotoimen tehtävänä on kannustaa yhdistyksiä sekä aktivoita järjestöjen toimintaa.

Evangelisluterilaisen **seurakunnan nuorisotyö** koostuu varhaisnuorisotyöstä, nuorisotyöstä ja erityisnuorisotyöstä tarjoten kristillistä sanomaa alakouluikäisille. Seurakunnassa varhaisnuorisotyötä toteutetaan harrastusten, leirien, retkien ja tapahtumien muodoissa. Seurakunnan leirikeskuksessa Törmäjärvellä järjestetään kolmesti vuodessa leirejä 1.-3.-luokkalaisille ja 4.-6.luokkalaisille. Nuorisotyönohjaaja ja nuorisopastori pitävät lukuvuoden kuluessa kouluilla useita hartauksia, koulukinkereitä ja jumalanpalveluksia. Lisäksi seurakunnan työntekijät osallistuvat uskonnon opetukseen, leirikouluihin ja tarvittaessa luokkien ryhmäytykseen. Keskiviikkoisin klo 14–17 4.-6.-luokkalaisille tarjotaan mahdollisuus Minihuilukseen: vapaa-ajan viettoon läksyjen ja kavereiden parissa.

Seurakunnan nuorisotyössä pyritään vastaamaan nuorten tarpeisiin laaja-alaista yhteistyötä hyödyntäen. Nuorille järjestetään rippikoulusuunnitelman mukaisia rippikouluja sekä tarjotaan rippikoulun käyneille mahdollisuus isoskoulutukseen ja nuorille aikuisille suunnattuun huilis-ohjus-toimintaan. Isoskoulutuksen käyneet täysi-ikäiset nuoret voivat osallistua wanhojen isojen klubiin. Kaikille nuorille avoin nuorisotila Huilis on auki tiistaisin ja torstaisin klo 14–19. Nuorisotyön edustaja pitää viikoittain yhteiskoululla aamunavauksia ja koulupäivystystä sekä järjestää tarvittaessa yksilötapaamisia ja pienryhmätoimintaa. Mainittujen lisäksi Hattulan seurakunta järjestää yhdessä lähiseurakuntien kanssa nuortenleirejä ja -retkiä. Erityisnuorisotyö tukee perinteistä nuorisotyötä diakonisin painotuksin. Erityisnuorisotyössä tuetaan nuoria ja heidän perheenjäseniään vaikeissa elämäntilanteissa hengellisen etsivän nuorisotyön sekä yksilö- ja pienryhmätoiminnan keinoin.

Nuortenkeskus ry:n hallinnoima **Palveluoperaatio Saapas** perustuu vapaaehtoisten toteuttamaan auttamis- ja sielunhoitotyöhön, jolle on määritelty valtakunnalliset periaatteet. Toiminta on suunnattu erityisesti nuorille, jotka viihtyvät muussa kuin organisoidun nuorisotoiminnan piirissä. Saapastoiminnan kautta nuorella on mahdollisuus tavoittaa helposti keskustelukumppaneita, avun antajia ja opastajia. Hattulassa toiminta keskittyy Parolan ympäristön katupartiointiin ja suurimpina tapahtumapäivinä myös Hämeenlinna.

Yksilö- ja perhetyön sekä pienryhmätoiminnan avulla pyritään tukemaan yksilöllisesti koulun, Saappaan tai sosiaali-toimen kautta tavoitettuja hattulalaisia nuoria akuuttien ongelmien ratkaisemisessa ja elämänhallinnan tukemisessa. Tarvittaessa sovelletaan myös päihde- ja mielenterveytyksen menetelmiä. Pienryhmätoimintaa järjestetään viikoittain iltapäivisin ja koulupäivien aikana seurakunnan ja kunnan nuoriso- ja perhetyön yhteistyönä.

Liikuntatoimi pyrkii luomaan kuntalaisille hyvät edellytykset hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Hattulassa toimii kattava urheiluseuraverkosto hyvässä yhteishengessä liikuntatoimen kanssa. Urheiluseuratoiminta on perinteisesti keskittynyt pääasiassa lasten ja nuorten liikuntaan. KAIKKI PELAA -ohjelma ja LEIJONA-säännöt ovat kehittäneet seuratoimintaa entistä tasa-arvoisemmaksi. Myös muut järjestöt, kylätoimikunnat ja kansalaisopistot järjestävät liikuntatoimintaa. Liikuntatoimi järjestää koulujen, päivähoidon, vammaisneuvoston ja muiden yhteisöjen kanssa toimintaa, jota urheiluseurat tai muut järjestöt eivät tarjoa kuntalaisille. Painopiste on alle kouluikäisten ja alakouluikäisten liikunnalla. Uimataidottomien koululaisten uimakoulut (2.–6. luokat), 5–7-vuotiaiden uimakoulut (yhteistyössä Hämeenlinnan kanssa), esikouluikäisten luistelukoulut ja toimintapäivät ovat suosittuja vuodesta toiseen.

Kirjaston lakisääteinen tehtävä on tarjota asiakkaille mahdollisuus laajaan sivistykseen, omien tietojen ja taitojen kehittämiseen sekä elinikäiseen oppimiseen. Lapsille ja nuorille suunnatuilla kirjastopalveluilla pyritään edistämään lukuharrastusta, opettamaan tiedonhallintataitoja ja vahvistamaan mediakasvatusta. Kirjasto tarjoaa asiakkailleen sekä perinteisiä että uusia median muotoja, sisältöjä ja välineitä. Kirjaston kouluille tarjoamat palvelut ovat jo itsessään mediakasvatusta, sillä ne tähtäävät luku- ja tiedonhallintataitojen kehittämiseen. Kirjasto hankkii lapsille ja nuorille suunnattua aineistoa, asettaa sen esille ja pitää kokoelman ajantasaisena. Aktiivisia keinoja ovat kirjavinkkaaminen, erilaisten teemapakettien kokoaminen sekä tiedonhallintataitojen opettaminen. Kirjasto tekee yhteistyötä esi- ja perusopetuksen kanssa.

Hattulassa on Parolassa sijaitseva pääkirjasto sekä kirjastoauto. Kirjastossa työskentelee seitsemän henkilöä, joista kuusi toimii pääkirjastossa. Hattulan kirjasto tekee aktiivista seutuyhteistyötä Vanajanverkon kirjastojen kanssa. Toisen kirjastonhoitajan vakanssi on mahdollistanut säännöllisen kirjavinkkaustoiminnan. Lapsille ja esikouluikäisille järjestetään satutuokio keskiviikkoisin klo 10.00–10.30. Lisäksi esikoululaiset saavat sopimuksen mukaan kirjastonkäytön opetusta ja pääsevät tutustumaan kirjastoon.

Hattulan kunnan tekninen toimi kehittää ja ylläpitää yhdyskuntapalveluja kuntalaisille sekä tukee kunnan muita hallintokuntia teknisissä asioissa. Toimi pyrkii osaltaan parantamaan asukkaiden elinoloja ja edesauttamaan hyödylliseksi katsottujen hankkeiden toteuttamista avoimessa yhteistyössä kuntalaisten kanssa. Vuorovaikutteisuus, ympäristöystävällisyys ja laatu ovat tärkeitä arvoja teknisessä toimessa. Teknisen lautakunnan alaisena toimivat teknisen toimen, pelastustoimen ja joukkoliikenteen toimielimet, jotka vastaavat kunnan omistamien maiden hallinnasta ja luovutuksesta, alueiden käytön suunnittelusta, kadunpidosta ja muiden yhteisten alueiden rakentamisesta, ylläpidosta ja hallinnasta, toimitilahallinnasta, kiinteistönpidosta sekä ruokapalvelusta. Puistot, leikki- ja leikkipuistot, uimarannat ja venepaikat

pidetään kunnossa pääasiassa kunnan omana työnä. Liikuntapaikkojen hoidon tasosta ja käytöstä päätetään yhdessä vapaa-aikatoimen kanssa. Kustannusvastuu on latujen kunnossapitoa lukuun ottamatta teknisellä lautakunnalla. Tilojen ja kenttien vuokrausta hoitaa edelleen vapaa-aikalautakunta. Hattulaa koskevia pelastustehtäviä hoitaa Kanta-Hämeen pelastuslaitos.

Teknisen toimen tukipalveluiden tarkoituksena on luoda ja turvata kuntalaisille viihtyisät, toimivat ja tarkoituksenmukaiset toimitilat kehittämällä ja ylläpitämällä tilapalveluita kunnanvaltuuston osoittamat resurssit huomioon ottaen. Uudisrakentamisessa ja peruskorjauksissa hankkeet toteutetaan asiakaslähtöisesti huomioiden tilojen toiminnallisuus, sisäilman laatu ja edulliset käyttökustannukset rakennuksen koko elinkaaren aikana.

Hattulassa on toiminut vuodesta 1987 lähtien **Nuorten Asuintaloyhdistys ry**. Yhdistys tekee valistustyötä nuorten ja heidän perheenjäsentensä elinoloja koskien sekä edistää nuorten asuntojen rakentamista ja ylläpitoa. Yhdistyksellä on kuusi vuokratervitaloa, joissa on 51 asuntoa. Asukkaita on noin 80 ja asuntojen käyttöaste on 100 prosenttia. Asunnot on suunnattu hattulalaisille nuorille, jotka tarvitsevat ensiasunnon. Lisäksi huomioidaan erityisesti nuoret, jotka työskentelevät Hattulassa. Osa asukkaista tarvitsee elämäntilanteessaan erityistä ohjausta, jota järjestetään nuorten asuintaloyhdistyksen ja sosiaalitoimessa työskentelevän tuetun asumisen ohjaajan yhteistyönä.

3.2 KASVUA TUKEVA JA TURVAAVA TOIMINTA

Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykeen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa.

Oppilashuollon tavoitteena on oppimisen esteiden, oppimisvaikeuksien sekä koulunkäyntiin liittyvien muiden ongelmien ehkäiseminen, tunnistaminen, lieventäminen ja poistaminen mahdollisimman varhain. Oppilashuolto kuuluu kaikille kouluuyhteisöissä työskenteleville. Yhteistyö kotien kanssa on oppilashuollollisissa kysymyksissä tärkeää. Yksittäistä oppilasta koskevien tukitoimien suunnittelussa tulee kuulla oppilasta ja huoltajaa.

Oppilashuoltotyön keskeisenä ajatuksena on oppilaiden koulunkäynnin ja muun hyvinvoinnin edistäminen. Oppilashuoltoon sisältyy arviointia, neuvontaa, ohjausta, neuvotteluapua ja erilaisia tukitoimia.

Hattulan kunnassa moniammatilliseen oppilashuoltoryhmään voivat kuulua rehtori, koulupsykologi, kouluterveydenhoitaja, erityisohjaaja/kuraattori, sosiaalityöntekijä, erityisopettaja ja opinto-ohjaaja. Tarvittaessa oppilashuoltoryhmän kokoukseen voidaan kutsua vanhempia, oppilas ja opettajia (esim. luokanvalvoja). Oppilashuoltoryhmä kokoontuu säännöllisesti noin kerran kuukaudessa lukuvuoden aikana.

Oppilashuoltoryhmä tekee säännöllistä verkostoyhteistyötä koulun ulkopuolisten tahojen, kuten sosiaalitoimen-, vapaa-aikatoimen-, seurakunnan- sekä lapsi- ja nuorisotyön toimijoiden kanssa.

Puhe- ja toimintaterapiapalvelut ostetaan kuntoutustyöryhmän päätöksellä yksityisiltä palveluntuottajilta. Puheterapian tarveharkinta siirtyy vuoden 2012 aikana Janakkalan puheterapeutin tehtäväksi ja hoidon toteutus jatkuu yksityisellä palveluntuottajalla.

Sosiaaliviranomaisen toteuttamalla ongelmia **ennaltaehkäisevällä perhetyöllä** tuetaan vanhemmuutta, turvataan lasten ja nuorten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä ehkäistään syrjäytymistä. Ennaltaehkäisevä perhetyö palvelee lapsiperheitä, joissa on alle 18-vuotias lapsi. Se on tarkoitettu perheen tueksi, kun jokin toimija huolestuu lapsen tai nuoren käyttäytymisestä tai perheen elämäntilanteesta, mutta tilanne ei näytä vielä kriisiytyneen. Ennaltaehkäisevä perhetyö tukee vanhempia lasten hoidossa ja kasvatuksessa sekä pyrkii vahvistamaan perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta. Ennaltaehkäisevästä perhetyöstä saa tukea myös elämäntilanteen muutoksista johtuviin vaikeuksiin ja arkirutiinien vahvistamiseen. Työssä pyritään tunnistamaan nuorten masennusta ja ohjaamaan heitä tarkoituksenmukaisen palvelujen pariin sekä tiivistämään kodin ja koulun välistä kasvatuskumppanuutta. Suunnitelmallinen toiminta perustuu perhekeskeisyyteen ja avoimeen kumppanuuteen. Perhe ohjataan tarvittaessa muiden palvelujen piiriin.

Ennaltaehkäisevää perhetyötä kohdennetaan erityisesti perheisiin, joissa on alle vuoden ikäinen lapsi ja vanhemmat tarvitsevat tukea vanhemmuudessa ja kiintymyssuhteen muodostamisessa lapseen. Lisäksi ennaltaehkäisevän perhetyön tehtävänä on tukea vanhempaa vauvan erityisessä hoidossa tai uupumuksesta toipumisen yhteydessä. Ennalta-

ehkäisevää perhetyötä on tarvittaessa saatavilla myös tilanteissa, joissa perheen lapsi kokee vaikeuksia esikoulusta kouluun, alakoulusta yläkouluun tai yläkouluista jatko-opintoihin siirtyessään. Perhettä tavataan yksittäin tai koko perheenä perheen kodissa tai perhetyön toimistolla. Ennaltaehkäisevän perhetyön tehtävänä on myös käynnistää ja koordinoita vertaisryhmätoimintaa, esimerkeiksi Art-ryhmiä ja Vanhemman neuvo -ryhmiä.

Ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaat eivät ole lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun asiakkaita. Perheet voivat ottaa itse yhteyttä perhetyöntekijään tai tulla asiakkaaksi yhteistyötahon ohjauksesta. Lähettävä taho, perhe ja perhetyöntekijä tekevät yhdessä ennaltaehkäisevän perhetyön suunnitelman. Palvelu on perheelle maksutonta, eikä sen perustaksi tarvita sosiaalityöntekijän päätöstä.

Nuorisotyö on mukana moniammatillisessa erityisnuorisotyön ryhmässä, jossa kohdistetaan toimia samanaikaisesti nuoriin ja heidän vanhempiinsa. Mukana ovat sosiaalitoimi, kunnan ja seurakunnan nuorisotyö, perhetyö, yhteiskoulu, kouluterveydenhoito, Ankkuri-tiimi ja A-klinikka sekä MLL.

Kunnan nuorisotyö toteuttaa yhdessä yhteistyötahojen kanssa kouluilla pienryhmille ART-oppitunteja, joissa harjoitellaan elämänhallinnan taitoja itsehillinnän, moraalin ja sosiaalisten taitojen osa-alueilla. Pienryhmät valikoidaan tarpeiden mukaan ja ne kestävät lukukaudesta lukuvuoteen.

Syksyllä 2011 käynnistyi Hattulassa opetusministeriön rahoituksella etsivän nuorisotyön projekti. Etsivä nuorisotyö on kohdennettu 16 – 29-vuotiaisiin hattulalaisiin nuoriin, jotka kaipaavat tukea ja apua elämän eri tilanteissa. Työntekijä auttaa nuorta opinto- ja työ asioissa, tulevaisuuden suunnittelussa, asuntoasioissa, virastoasioissa (esim. lomakkeiden täyttö) ja muissa elämän solmukohdissa. Yhdessä nuoren kanssa nuorisotyöntekijä miettii ratkaisuja asioihin ja kulkee tarvittaessa rinnalla niin kauan kun tarvetta on.

Nuorisotoimen koordinoimassa **ehkäisevässä päihdetyössä** painotetaan lasten ja nuorten kanssa tehtävää työtä. Päihdekasvatusta toteutetaan mm. nuorisotiloilla ja kouluissa.

Ehkäisevä päihdetyö on osa kaikkea nuorten parissa tehtävää työtä. Olennaista on nähdä ongelmat varhaisessa vaiheessa ja ottaa ne puheeksi nuoren ja tämän vanhempien kanssa. Nuorisotilatoiminta on tärkeässä roolissa, sillä se tarjoaa nuorille päihdeettömää toimintaa ilta-aikaan, erityisesti perjantai-iltaisina. Tupakasta irti -kampanjoita kokeillaan nuorisotiloilla. Nuorisotiloilla ovat käytössä Yhteisen välittämisen malli -toimintatavat, joita noudatetaan yhdessä lähikuntien kanssa.

Kunnan nuorisotyö ja ehkäisevä päihdetyö noudattavat moniammatillista Vanhemmuuden Tukipuut -ohjelmaa, jota soveltaen toteutetaan 5.–9.-luokkalaisten ja lukiolaisten päihdekasvatusta. Tukipuihin kuuluvat mm. tupakkatunnit 5.-luokkalaisille, terveyskasvatusoppitunnit 7-luokkalaisille, mopokurssi 8-luokkalaisille, elämänhallinnan teemapäivät 9.-luokkalaisille ja Selvä Peli -koulutus lukiolaisille. Vanhemmille suunnatut luennot ja infoiskut on sisällytetty Vanhemmuuden tukipuut -ohjelmaan.

Parola Traffic -liikennetapahtumia järjestetään keväisin yhteistyössä paikallisten järjestöjen, autokoulun ja poliisin kanssa mopo- ja autoikäisille nuorille. Ehkäisevä päihdetyö on keskeisessä roolissa liikennekasvatuksessa. Myös kouluterveydenhuolto osallistuu aktiivisesti ehkäisevään päihdetyöhön.

Kunnan nuorisotyöntekijä osallistuu seudullisiin ehkäisevän päihdetyön kokouksiin. Seudullisuus näkyy mm. ehkäisevän päihdetyön teemaviikon yhteneväisissä tapahtumissa, joita järjestetään kouluilla ja nuorisotiloilla.

Hattulan kunnan nuorten työpaja tarjoaa työtä ja työkokemusta hattulalaisille työttömille ja/tai vailla opiskelupaikkaa oleville nuorille. Toimintaa toteutetaan joko työharjoittelun, työelämävalmennuksen, työkokeilun tai kuntouttavan työtoiminnan muodossa, riippuen nuoren omasta koulutus- ja muusta taustasta. Asiakkaiden pääpaino on alle 25-vuotiaissa nuorissa.

Työpajatoiminnalla pyritään tukemaan toiminnallisuuden ohella kokonaisvaltaista elämänhallintaa, esim. arkirytmien säilyminen, sosiaalisuuden ja osallisuuden kokemukset sekä päihdeettömyys. Toiminta on osaltaan kunnan ehkäisevää mielenterveys- ja päihdetyötä, jolla pyritään ehkäisemään tilanteita, joissa nuori kokee olevansa täysin yhteiskunnan ulkopuolinen henkilö. Näin ehkäisemään osaltaan syrjäytymistä. Niin ikään huomiota kiinnitetään jo pajajakson aikana siihen, mitä nuoren elämässä tapahtuu paja-ajan jälkeen. Jokaiselle pyritään löytymään jokin jatkoväylä: työpaikka, toinen työharjoittelupaikka, opiskelupaikka tms. Työmuotoina työpajalta löytyy erilaisia maalaus-, rakennus-, entisöinti- ja kunnostustöitä, ulkotöitä sekä erilaisia alihankintatyyppisiä töitä kunnalle, yksityishenkilöille tai paikallisille yrittäjille/yhteisöille.

Sosiaalipäivystys vastaa kiireelliseen avuntarpeeseen kaikkina vuorokauden aikoina ja viikonpäivinä. Virka-ajan ulkopuolella akuuteissa lastensuojeluasioissa voi ottaa yhteyttä yleiseen hätänumeroon 112, josta tieto välittyy päivästä-

välle sosiaalityöntekijälle. Päivystävä sosiaalityöntekijä selvittää lapsen välittömän lastensuojelutarpeen. Hattulan kunta toteuttaa päivystyspalvelut yhteistyössä Hämeenlinnan kaupungin ja Janakkalan kunnan kanssa sosiaalityöntekijöiden varallaolona vuoden 2011 loppuun asti. Tämän jälkeen sosiaalipäivystys järjestetään maakunnallisesti. Toteutettavaksi valittu päivystysmalli on yhteinen keskitetty yksikkömalli.

Hattulan kunta ostaa Hyvinkään Kriisikeskukselta kuntalaisten tarvitseman ammatillisen **kriisiavun**. Kriisikeskuksesta on mahdollista hakea tukea mm. ihmissuhteisiin ja kasvatukseen liittyvissä ongelmatilanteissa, avioeron yhteydessä tai läheisen sairastuttua vakavasti. Kriisiapu on luonteeltaan lyhytkestoista ja sitä tarjotaan 1-5 kertaa. Tarvittaessa kriisiapua saanutta kuntalaista ohjataan jatkohoitoon. Maksutonta kriisiapua voi pyytää halutessaan nimettömänä, eikä kriisikeskukseen tarvita lähetettä.^{xxii}

Lastensuojelun päivystyspuhelimeen palvelee päivittäin virka-aikana klo. 9 -15 kiireellisissä lastensuojeluasioissa ja/tai tehdä lastensuojeluilmoituksen.

Kanta-Hämeen poliisilaitoksella toimivan **Ankkuritiimin** muodostavat poliisi, sosiaalityöntekijä ja psykiatrinen sairaanhoitaja sekä nuorisotyöntekijä (puolet työpanoksesta). Ankkurityötä tehdään poliisin kanssa tekemisiin joutuneiden lasten ja nuorten sekä heidän läheistensä kanssa. Ankkuri pyrkii reagoimaan nopeasti ja ammatillisesti lasten ja nuorten rikoksiin ja perheväkivaltaan. Rikoksesta epäillyille ja rikoksen uhriksi joutuneille lapsille ja nuorille tarjotaan tarvittaessa moniammatillista apua elämäntilanteen tukemiseksi. Tarpeen vaatiessa lapsia ja nuoria vanhempineen ohjataan hakemaan pidempiaikaista ammatillista apua.^{xxiii}

Hattulalaiset voivat tarvittaessa käyttää Tampereen tai Lahden seudun **ensi- ja turvakotipalveluja**, sillä Hämeenlinnan seudulla ei sijaitse ensi- ja turvakotia. Ensikodissa tarjottu vanhemmuuden- ja elämänhallinnan tuki on suunnattu odottaville tai juuri vauvan saaneille äideille. Toisinaan myös isä asuu ensikodissa. Ensikodissa tuetaan vauvan hoidossa ja arkielämän käytäntöjen opettelussa. Ensikodin henkilöstöllä on myös mahdollisuus tukea asiakasta itsenäisen asumisen alkuun. Turvakodissa lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa kokeneet voivat asua väliaikaisesti ja saada tukea väkivallasta selviämiseen. Toiminnalla pyritään vaikuttamaan väkivallan ehkäisemiseen ja väkivaltakierteen katkaisemiseen. Turvakodin henkilöstö osallistuu myös väkivallan seurausten hoitoon. Ensi- ja turvakotipalvelujen kustannusten kattamiseksi on tehtävä sopimus asiakkaan kotikunnan sosiaaliviranomaisen kanssa.^{xxiv}

Lapsen huoltaja, maistraatti tai sosiaaliviranomainen voi hakea lapselle edunvalvojaa käräjäoikeudelta tai maistraatilta, mikäli lapsen huoltaja on estynyt toimimasta lapsen puolueettomana edunvalvojana. Tällöin edunvalvoja käyttää huoltajan asemesta lapselle kuuluvaa puhevaltaa. **Lastensuojelun edunvalvonta** perustuu YK:n yleissopimukseen lapsen oikeuksista (2009), jonka mukaan lapsella on oikeus tulla kuulluksi ja ilmaista mielipiteensä häntä itseään koskevassa asiassa. Lastensuojelun edunvalvojana toimii lapsen asioihin perehtynyt asiantuntija tai asianajaja.

Vammaisten ja pitkäaikaissairaiden lasten ja heidän perheidensä tukemisesta vastaa kunnan sosiaalitoimen alaisuudessa toimivat vammais- ja kehitysvammopalvelut. Vammaispalvelun sosiaalityöntekijä tekee päätökset henkilökohtaisesta avusta, asunnon muutostöistä ja päivittäin tarvittavista välineistä, asumis-, kuljetus- ja hoitopalveluista sekä omaishoidon tuesta. Lisäksi vammaispalveluissa annetaan ohjausta ja neuvontaa sekä huolehditaan lakisääteisestä kuntoutusohjauksesta.

3.3 KASVUA KORJAAVAT PALVELUT

Kuntalainen voi ottaa yhteyttä **perheneuvolaan**, jos hän on huolissaan lapsensa käyttäytymisestä tai kehityksestä ja haluaa keskustella vanhemmuudesta ja lasten kasvatuksesta perheneuvojan kanssa. Yhteydenottotarpeet voivat liittyä myös kotona ilmeneviin jatkuviin ristiriitoihin, perheessä koettuihin menetyksiin tai muutoksiin, vanhempien avioeroon tai sen harkintaan, lasten tapaamisoikeuteen tai lapsen pulmiin päiväkodissa, koulussa tai kavereiden kanssa. Perheneuvola ohjaa ja neuvoo kasvatusasioissa. Toimintamuodot ovat:

- psykologiset, sosiaaliset ja lääketieteelliset tutkimukset,
- perhe-, pari- ja yksilöterapia,
- lasten ja vanhempien ryhmät,
- verkostotyöskentely,
- perheasiain sovittelu,
- puhelinneuvonta sekä
- konsultaatiot ja työnohjaukset.^{xxv}

Jos hattulalainen perhe tarvitsee perheneuvolan palveluja, niitä ensisijaisesti Hattulalle tuottaa Hämeenlinnan perheneuvola. Hämeenlinnan perheneuvola on parina viime vuonna rajannut hattulalaisten asiakkaiden vastaanottamista.

Palveluntarve olisi huomattavasti suurempi. Perheneuvolapalvelujen käytön turvaamiseksi Hattula on ostanut myös vastaavia palveluita yksityisiltä palveluntuottajilta.

Perheneuvolaan ohjautuminen tapahtuu pääosin asiakkaan oman yhteydenoton kautta tai moniammatillisen perheneuvolan ohjausryhmän kautta, jossa on perheneuvolan edustus. Perheneuvolan ohjausryhmässä on yhdessä mietitty, miten perheiden tarpeisiin pystyttäisiin parhaiten vastaamaan. Mikäli päädytään perheneuvolapalvelun tarjoamiseen, vie perheneuvolan edustaja tiedon tarpeesta perheneuvolaan.

Perheneuvolan ohjausryhmä käsittelee myös niiden perheiden palveluohjausta, jotka eivät pääse jonojen vuoksi perheneuvolaan, vaikka olisivat tämän avun tarpeessa. Ohjausryhmä selvittää, onko perhettä mahdollista auttaa paikallisin keinoin vai ohjataanko asiakas yksityisiin palveluihin. Kunta on maksanut näissä tapauksissa kustannukset, koska perheneuvolapalvelun tulee olla asiakkaalle maksuton.

Henkisen hyvinvoinnin palveluyksikössä (**mielenterveyspalvelut**) toimivat **terveyskeskuspsykologi ja psykiatrinen sairaanhoitaja (depressiohoitaja)**, joiden palveluihin hakeudutaan omalääkärin tai neuvolalääkärin lähetteellä tai kriisitilanteissa ilman lähetettä suoraan. Psykologi hoitaa myös nuoria 15 – 18-vuotiaita ja tekee alle kouluikäisten lasten kehitystasotutkimuksia sekä antaa neuvontaa ongelmatilanteissa vanhemmille ja yhteistyötahoille. Psykkisen hyvinvointiyksikön työntekijöillä on käytettävissään psykiatrin konsultaatiomahdollisuus 1 – 2 kertaa kuukaudessa. Uuteen perusterveydenhuollon kilpailutus sopimukseen on liitetty psykologin ja sosiaalityöntekijän toimet korvaamaan puutteellisia perheneuvolapalveluja.

Psykososiaalisten asumispalvelujen vaihtoehtoja ovat palveluasuminen tai tukiasuminen. **Palveluasumisen** tarvetta harkitaan, jos mielenterveyskuntoutuja ei selviä omassa kodissaan tukipalvelujen turvin ja tarvitsee usein apua päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa eri vuorokaudenaikoina. Kunta järjestää palveluasumista ostopalveluna tarpeen mukaan.

Hattulan kunta järjestää myös **tuettua asumista**, jonka yhteydessä arvioidaan asiakkaan sitoutumista palveluihin sekä tuetaan asiakkaan elämänhallintaa, jotta itsenäinen asuminen olisi mahdollista. Tuetun asumisen ohjaaja arvioi asiakkaan toimintakykyä sekä antaa tälle kuntouttavaa tukea. Arvioinnissa ja työskentelyssä otetaan huomioon asiakkaan toiveet, toimintakyvyn vahvuudet ja rajoitukset sekä ympäristötekijät. Tuetussa asumisessa pyritään vähentämään ja ehkäisemään toimintavajavuudesta aiheutuvia haittoja sekä tukemaan asiakkaan kykyä huolehtia itsestään työtoiminoissa ja vapaa-aikana. Tuettuun asumiseen hakeudutaan sosiaalitoimen aikuissosiaalityön tai vammaispalvelujen kautta. Tuetun asumisen tarvetta on mahdollista käsitellä myös aikuissosiaalityön tiimissä. Tuetussa asumisessa tehdään yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Työskentelyssä keskeisiä kohderyhmiä ovat psykososiaalista tukea tarvitsevat asiakkaat, nuoret aikuiset ja lakisääteistä kuntoutusohjausta tarvitsevat asiakkaat.^{xxvi} Mielenterveyspalvelujen saataavuutta ja erityisesti matalan kynnyksen mielenterveyspalveluja kehitetään ottamalla käyttöön Klubitalotoiminta osaksi Hattulan kunnan palveluvalikkoa.

Hattulan kunnan aikuissosiaalityössä toteutettu **päihdetyö** on tarkoitettu täysi-ikäisille hattulalaisille. Asiakkaan palvelutarpeen kiireellisyys arvioidaan tapauskohtaisesti sosiaaliohjaajan toimesta. Tarvittaessa konsultoidaan A-klinikkaa. Hämeenlinnan A-klinikkatoimi tuottaa pääosin Hattulan päihdepalvelut: avohuollon, katkaisuhoidon ja päihdekuntoutuksen. A-klinikan keskeisiä periaatteita ovat vapaaehtoisuus ja luottamuksellisuus. Paikallista toimintaa ohjaa A-klinikkasäätiön ja seudun kuntien välinen kumppanuussopimus. Asiakkaalle palvelu on ilmaista ja vastaanottoajan kuntalainen voi varata itse.^{xxvii}

Päihdeongelmaisten hattulalaisten raskaana olevien naisten ja pienten lasten äitien kanssa toimivat tahot tekevät yhteistyötä. Yhteistyötahot muodostavat tiimejä, esim. sosiaalityön, neuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteispalaverit ja koulujen oppilashuoltotyöryhmät, joissa suunnitellaan jatkotyöskentely yhdessä perheen kanssa. Yhteistyötahot ovat kuvanneet päihdeasiakkaan hoitopolut.

A-klinikalla tehdään päihdekuntoutusarvio, jonka perusteella suunnitellaan yksilöllinen hoito. Hattulan kunta ostaa myös **matalan kynnyksen päihdepalvelua** Hämeenlinnan A-Klinikkatoimelta, jonka tiloissa toimivaan ”Living Roomiin” on mahdollista tulla viettämään vapaa-aikaa sekä osallistua virkistysretkille ja erilaisiin tapahtumiin. Living room toimii myös terveysneuvontapisteenä, jossa on mahdollista vaihtaa käytetyt humeruiskut puhtaisiin, käydä HIV-, C-, Hepatiitti ja klamydiatesteissä sekä saada terveysneuvontaa ja tarvittavia rokotteita.^{xxviii}

Sosiaaliviranomaisen toteuttama lapsi- ja perhekohtainen **lastensuojelu** perustuu pääosin lastensuojelulakiin (417/2007), jonka ”tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun”. Ensijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta on vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Viranomaisten on kuitenkin tuettava vanhempia lasten kasvatuksessa. Tarvittaessa perheelle on pyrittävä tarjoamaan riittävän varhain apua tai ohjattava lapsi ja perhe lastensuojelun asiakkaaksi”.^{xxix}

Lastensuojeluasia tulee vireille 1) hakemuksesta, 2) sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän vastaanotettua pyynnön lastensuojelutarpeen arvioimiseksi, 3) lastensuojeluilmoituksen seurauksena tai 4) kun sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä on muutoin saanut tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Lastensuojeluasian vireille tulon jälkeen sosiaalityöntekijä arvioi välittömästi mahdollisten kiireellisten lastensuojelutoimien tarpeen. Viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä ilmoituksen tai yhteydenoton saamisesta on ratkaistava, onko asian johdosta ryhdyttävä lastensuojelutarpeen selvityksen tekemiseen vai luovutaanko toimenpiteistä. Lastensuojelun asiakkuus alkaa, kun ryhdytään kiireellisiin lastensuojelutoimenpiteisiin tai päätetään tehdä lastensuojelutarpeen selvitys.^{xxx} Ilmoitusvelvollisuus ammattinsa puolesta on Lastensuojelulaissa (417/2007, 25 §) nimetyillä työntekijäryhmillä: esimerkiksi opetustoimen, poliisitoimen, nuorisotoimen, terveydenhuollon ja seurakunnan työntekijöillä.

”Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on tehtävä selvitys lapsen tilanteesta. Selvityksessä arvioidaan lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia selviytyä” em. tehtävistä sekä lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta. Selvityksen pituus ja laajuus vaihtelevat tilannekohtaisesti. Selvitys on tehtävä viimeistään kolmen kuukauden kuluessa lastensuojeluasian vireille tulosta. Lastensuojelutarpeen selvittämisen jälkeen päätetään, jatkuuko lapsen lastensuojeluasiakkuus vai päätetäänkö se.^{xxxi}

Lastensuojelu tukee vanhempia ja muita huoltajia järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia. Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu ja sitä ”toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys ja asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat myös lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto.” Lapsi on oikeutettu jälkihuoltoon, kun sijaishuolto päättyy tai kun yksin lapseen kohdistunut vähintään puolen vuoden pituinen avohuollollinen sijoitusjakso päättyy. Jälkihuollosta laaditaan suunnitelma. Jälkihuolto päättyy viimeistään silloin, kun nuori täyttää 21 vuotta.^{xxxii}

Lastensuojelun avohuollon tukitoimia ovat toimeentulon ja asumisen turvaaminen, lapsen taloudellinen tai muu tukeminen esimerkiksi harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpidossa tai koulunkäynnissä, tukihenkilö tai -perhe, lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut, perhetyö, vertaisryhmätoiminta, perheen sijoitus perhe- tai laitoshuoltoon, loma- ja virkistystoiminta ja muut perhettä tai lasta tukevat palvelut. Nuorten itsenäistymistä voidaan tarvittaessa tukea järjestämällä tukiasunto tai muuta elämänhallintaan liittyvää tukea. Myös sijoitusta käytetään avohuollon tukitoimena.^{xxxiii}

Lapsen huostaanottoon voidaan ryhtyä äärimmäisissä tilanteissa, joissa puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvatusolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Näin voidaan toimia myös, kun ”lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidetyn rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain”, jos avohuollon tukitoimet ovat osoittautuneet riittämättömiksi tai niitä ei ole voitu tarjota.^{xxxiv}

Hattulassa lastensuojelutyötä tehdään työpareina ja lapselle nimetään aina lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, joka kantaa päävastuun lastensuojelun prosessista kyseistä perhettä koskien. Lastensuojelutyön tukena toimii lastensuojelun moniammatillinen asiantuntijaryhmä. Hattulan kunnassa on yhteensä kolme lastensuojelutyötä tekevää sosiaalityöntekijää ja kolme perhetyöntekijää.

Lastensuojelun avohuollon tukitoimena toteutettavassa, sosiaalityöntekijän päätökseen perustuvassa **lastensuojelun perhetyössä** tuetaan perheitä suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti, kun vanhempien voimavarat ovat vähäiset, lasten hyvinvointi huolestuttaa tai perheenjäsenten arjenhallinnassa on ongelmia. Perhetyötä toteutetaan perheen kodissa tai sosiaalitoimistossa keskustelun, neuvonnan, ohjauksen ja yhdessä tekemisen keinoin. Lastensuojelun perhetyöntekijät koordinoivat vertaisryhmätoimintaa sekä avustavat sosiaalityöntekijöitä lastensuojelun tarpeen selvityksessä, lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa, ehkäisyssä ja seurauksien hoidossa.

Intensiiviperhetyö kohdennetaan perheisiin, joissa harkitaan lapsen huostaanottoa tai kiireellistä sijoitusta. Työskentelyllä vaikuttamaan perheen elämäntilanteeseen sitä vakauttavasti, jotta lasta ei tarvitsisi sijoittaa kodin ulkopuolelle. Intensiivi- perhetyötä tarjotaan perheen tueksi myös silloin, kun lapsi palaa sijoituksen tai huostaanoton jälkeen kotiin.

Hämeenlinnan kaupungin perusturvakeskuksen nuorisotoimisto on tuottanut 1.6.2006 alkaen rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (1015/2005) määrittämät palvelut Kanta-Hämeen asukkailla. Toiminta pohjautuu Etelä-Suomen lääninhallituksen päätökseen. Hämeenlinnan kaupungin hallinnoima Kanta-Hämeen sovittelutoimisto sijaitsee Hämeenlinnassa. Lain tultua voimaan vuonna 2006 **rikos- ja riita-asioiden sovittelusta** on tullut koko maan kattavaa toimintaa ja sitä on ollut mahdollista tarjota kaikille sovittelua haluaville. Sovittelu perustuu vapaaehtoisuuteen, luottamuksellisuuteen ja maksuttomuuteen. Sovittelussa asianosaisilla on mahdollisuus käsitellä rikoksen uhrille aiheutuneita haittoja ja sopia niiden hyvittämisestä tai korvaamisesta. Sovittelutilaisuutta ohjaa vapaaehtoinen, puo-

lueeton sovittelija. Sovittelusopimus otetaan huomioon rikosten esitutkinnassa sekä mahdollisessa syyteharkinnassa ja oikeuskäsittelyssä. Sovitteluun voidaan ottaa rikosasioiden lisäksi riita-asioita. Sovittelualoitteen voivat tehdä alaikäisten huoltajat, poliisi-, syyttäjä- tai muu viranomainen sekä rikoksen/riidan osapuolet.^{xxxv}

Perheasioiden sovittelussa perheenjäsenillä on mahdollisuus käsitellä perheen sisäisiä ristiriitoja henkilökohtaisissa keskusteluissa sosiaalityöntekijän tai psykologin kanssa. Perheasioiden sovittelun avulla tavoitellaan tasapuolista, kaikkien osallisten hyväksymää ratkaisua vaikeaan tilanteeseen. Keskustelua vetää perheen ulkopuolinen, puolueeton henkilö, jonka tukemana perheenjäsenet voivat hakea kompromisseja ja selvittää näkemyksiä toisilleen. Jos vanhemmat ovat aikeissa erota, sovittelulla pyritään turvaamaan erityisesti lasten asemaa ja oikeuksia.^{xxxvi} Hattulan osalta palvelun järjestää Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan Perheasiain neuvottelukeskus.

Täytäntöönpanosovittelua annetaan, kun lapsen huolto ja tapaamisoikeus eivät toteudu tuomioistuimen päätöksen mukaisesti. Tällöin vanhempi voi hakea käräjäoikeudelta päätöksen täytäntöönpanoa. Tällöin käräjäoikeus antaa nimettyjen sovittelijoiden tehtäväksi järjestää asiassa sovittelu. Sosiaalihuollon viranomaisen tulee määrätä kaksi tai useampia henkilöitä hoitamaan 6 §:ssä tarkoitettuja sovittelijan tehtäviä kunnassa. Täytäntöönpanosovittelijoina toimivat lastensuojelun sosiaalityöntekijä/ lastenvalvoja ja lastensuojelun sosiaalityöntekijä.

3.4 TOIMIJOIDEN VÄLINEN YHTEISTYÖ HATTULASSA, HÄMEENLINNAN SEUDULLA JA KANTA-HÄMEESSÄ

Hattula-verkko vastaa kunnan lapsi-, nuoriso- ja perhepoliittisen tavoiteohjelman päivittämisestä. Tässä yhteistyöfoorumissa ovat edustettuina kaikki lasten, nuorten ja lapsiperheiden parissa työskentelevät tahot. Hattula-verkossa käsiteltäviä asioita voidaan myös välittää lautakunnissa, kunnanhallituksessa ja -valtuustossa toimivien luottamushenkilöiden tietoon. Hattula-verkon jäsenistä valitaan 2 vuodeksi kerrallaan koordinaattori, joka kutsuu ryhmän koolle 9-10 kertaa vuodessa. Hattula-verkko määrittelee työnsä tavoitteet ja tehtävät sekä suunnittelee niiden toteutuksen ja sopii työnjaosta. Hattula-verkolle voidaan osoittaa erityistehtäviä hallintokunnista. Tavoitteiden asettelusta ja toteutumisesta raportoidaan kunnan johtoryhmälle kahdesti vuodessa.

Tällä hetkellä Hattula-verkossa on aktiivinen edustus alakouluista, yläkouluista, seurakunnan nuorisotyöstä, kunnan nuorisotyöstä, Ankkurista, kouluterveydenhuollosta, kirjastosta, Mannerheimin lastensuojeluliiton Hattulan paikallisyhdistyksestä, varhaiskasvatuksesta, lastenneuvolasta, perhetyöstä, sosiaalityöstä sekä koulupsykologi ja -terveydenhuoltopalveluista. Tarvittaessa kokouksiin kutsutaan vierailijoita. Tavoitteena on, että Hattula-verkko tulee olemaan alkavalla taloussuunnitelmakaudella osa siihen nimettyjen edustajien perustyötä.

Seudullisen lähisuhde- ja perheväkivalta-työryhmän tehtävänä on laatia kattava perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvä toimenpideohjelma Hämeenlinnan seudulle vuoden 2011 loppuun mennessä. Ohjelmalla tavoitellaan seudun asukkaihin kohdistuvan perhe- ja lähisuhdeväkivallan vähentämistä.

Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvään toimenpideohjelmaan on suunniteltu seuraavia asioita ja toimintoja:

- määritellään eri viranomaisten ja hallintokuntien välistä työn- ja vastuunjako
- toteutetaan konkreettisia toimenpiteitä, joilla turvataan väkivallan uhrin, tekijän ja väkivallalle altistuneen lapsen tarvitsema riittävä tuki ja palvelut (myös turvakotipalvelut)
- selvitetään perheväkivaltaa työssään kohtaavan peruspalvelujen henkilöstön koulutustarve
- toimitaan perheväkivaltaa vastaan toimivien järjestöjen toiminnan turvaamiseksi ja yhteistyön kehittämiseksi
- esitetään ennaltaehkäisevän koulutuksen ja tiedottamisen lisäämistä mm. kouluissa, neuvoloissa ja terveydenhuollossa
- esitetään resursseja toimenpideohjelman toteuttamiseksi laaditussa aikataulussa

Kanta-Hämeen perhetyön kehittämissyhdystys on hakenut hankerahoitusta Väkivaltaisesti käyttäytyvät lapset -hankkeeseen, jonka avulla pyritään vahvistamaan ammattihenkilöstön osaamista teemasta. Hankkeen mahdollisesti toteutuessa yhdistys tiivistää yhteistyötä perheneuvolan kanssa. Hattulan kunta on avustanut Kanta-Hämeen perhetyön tukiyhdistyksen Rikosuhripäivystyksen palveluja, joissa perheväkivalta on suurin yksittäinen asiakasyhteydenottojen syy.

Lapsiperheitä koskevien toimien lisäksi aikuissosiaalityön asiakastyössä kiinnitetään entistä enemmän huomiota lähisuhdeväkivaltaan sen tunnistamiseksi ja siitä kärsivien auttamiseksi.

Hattulan kuntaa sitoo Hämeenlinnan seudun mielenterveys- ja päihdetyön toimintaohjelman (2010). Hattulan kunnasta on edustus neljässä seudullisessa **mielenterveys- ja päihdetyön asiantuntijaryhmässä**, jotka osaltaan vastaavat toimintaohjelman toimeenpanosta. Asiantuntijaryhmillä on omat tehtävänsä: työkäytäntöjen edistäminen, asiakkai-

den osallistumisen mahdollistaminen ja kansalaisvaikuttamisen tukeminen, lasten ja nuorten kasvuyhteisön tukimuiden edistäminen sekä ongelmia ehkäisevän toiminnan koordinointi.

Kanta-Hämeen kunnat ovat tehneet vuodenvaihteessa 2010–2011 päätökset **maakunnallisen perhepankin** perustamisesta vuoden 2012 alussa. Yhteistoiminnan tavoitteena on sijaishuollon kustannusten alentaminen ja perhehoidon määrän lisääminen.

3.5 AMMATTIKUNTIEN ARVIOT LASTEN JA NUORTEN PALVELUJEN NYKYTILASTA

Hattula-verkko kokosi eri ammattiryhmien arviot lasten ja nuorten palvelujen nykytilasta syksyllä 2010 seuraavien luokkien mukaan: 1) kasvua ja kehitystä edistävä toiminta, 2) kasvua ja kehitystä tukeva ja turvaava toiminta sekä 3) kasvua ja kehitystä korjaava toiminta. Kooste perustuu ammattikuntien edustajien täyttämiin lomakkeisiin, joissa he kertoivat palvelun tai toiminnan myönteisistä puolista ja kehittämistä vaativista seikoista. Lisäksi he kuvasivat lasten, nuorten ja vanhempien osallistumismahdollisuuksia ja siihen liittyviä kehittämistarpeita. Sovellettu kartoitusmenetelmä perustuu Kuntaliiton oppaassa^{xxxvii} julkaistuihin lomakkeisiin ja menettelyohjeisiin.

Lomake toimitettiin seuraaviin organisaatioihin: varhaiskasvatus, sosiaalitoimi (lastensuojelu), kyläkoulut, opetustoimi (kouluohjaaja, opot), vapaa-aikatoimi, ehkäisevä päihdetyö, Pihlajalinna (äitiys-, lasten-, kouluterveydenhuolto), mielenterveyspalvelut (terveyskeskus- ja koulupsykologi), kirjastotoimi, Mannerheimin lastensuojeluliitto, seurakunta, A-klinikka, erikoissairaanhoidon mielenterveyspalvelut (lasten- ja nuorisopsykiatria), perheneuvola ja Ankkuri. Edellä mainituista kirjastotoimi, tekninen toimi, Mannerheimin lastensuojeluliitto, seurakunta ja Ankkuri eivät vastanneet kyselyyn.

Vauvoja koskevien peruspalvelujen katsottiin olevan toimivia, laadukkaita ja hyvin saatavilla. Toimijoilla oli valmiutta ja osaamista yhteistyön tekemiseen, mutta yhteistyön parantaminen nähtiin yhä tarpeelliseksi. Lastensuojelu ja perhetyö olivat hyvin tavoitettavissa. Pienten lasten kotihoidon vahvistamiselle asetettiin odotuksia. Toimijat tiedostavat konsultaatiomahdollisuudet ammattikuntien välillä. Todettiin, että kasvua ja kehitystä edistäviä palveluja on runsaasti, korjaavia palveluja on vähän ja intensiiviyden resursseja on vaikea arvioida.

Hattula-verkko katsoi *leikki-ikäisille* olevan enemmän kasvua ja kehitystä turvaavaa toimintaa kuin vauvaikäisille. Peruspalvelut toimivat, ovat saatavilla ja ovat laadukkaita. Pienten lasten kotihoidon vahvistamista ja yksityisen hoidon tukemista pidetään tärkeänä. Leikki-ikäisten palveluihin on viime vuosina panostettu esimerkiksi kehittämällä menetelmiä ja pienryhmäpedagogiikan käyttöä ja tarjoamalla varhaista tukea. Kehittämistyö on alkanut näkyä toiminnoissa.

Alakouluikäisten palvelujen riittävyttä koskien eri toimijoilla on erilaisia näkemyksiä. Koulupsykologin virka oli kartoitushetkellä täyttämättä ja mielenterveyspalvelujen edustus oppilashuoltotyöryhmässä tulisi olla entistä varmempaa. Oppilashuoltoryhmät eivät toimi joka koululla. Alakoulun näkemyksiä ei tule esiin koulutoimen kartoitusvastauksista. Koulupäivien jälkeen kaivataan toimintaa alakoululaisille. Koulut saivat kartoitusvuonna taloudellista avustusta kerhotoimintaan ja kerhotoiminnan vastuu henkilö on nimetty, kuitenkin osa avustuksesta jäi käyttämättä runsaasta kerhotoiminnasta huolimatta. Seurat ja yhdistykset järjestävät aktiivisesti vapaa-aikatoimintaa alakoululaisille. Avoimelle, organisoidulle toiminnalle on suuri tarve, esimerkiksi seurakunnan Huiliksella käy noin 50 lasta.

Yläkoululaisten peruspalvelut ja nivelvaiheiden palvelut ovat kunnossa, mutta nivelvaiheiden jälkeinen tuki ja palvelut puuttuvat. Kymppiluokkaa ei ole, eikä ohjattua työharjoittelua ole organisoitu 2. asteen opinnot keskeyttäneille nuorille. Koulupsykologin kartoitushetkellä täyttämättä olevalla toimella katsottiin olevan negatiivisia vaikutuksia yläkoululaisten tukimahdollisuuksiin. Avohuollon tukitoimien riittävydestä on esitetty huolta. Palvelujen kokonaisuuden koordinaatiota tulisi kehittää (kuka, mitä, missä, vastuu). Nuorilla on havaittu olevan paljon psyykkisiä huolia. Hattulan kunnassa on resursoitu koulupäivän jälkeiseen toimintaan, mutta kuuntelevia korvia kaivattaisiin vieläkin enemmän. Nuorille tulisi järjestää enemmän paikkoja, joissa heillä olisi lupa oleilla vapaasti. Lastensuojelun asiakkuus on arkipäiväistynyt. Tulevaisuudessa pitäisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, että tietoja annettaisiin vanhemmille varhaisessa vaiheessa ja vanhempiin pidettäisiin tiivistä yhteyttä kaikissa organisaatioissa – erityisesti ongelmatilanteissa ja yhteistyössä nuorten kanssa.

Nuorille esitetään terveyspalvelupisteen perustamista Hattulaan. Tällä hetkellä mielenterveyspalvelujen tarjonta ja kysyntä eivät kohtaa riittävän hyvin. Syksystä 2011 alkaen Hattulassa panostetaan etsivään nuorisotyöhön. Erityistä huomiota tulee kiinnittää yläkoulun jälkeen vaille opiskelupaikkaa jääneisiin ja opiskelunsa keskeyttäneisiin sekä auttaa heitä konkreettisen tuen muodossa esimerkiksi Tutor-toimintaa kehittämällä. Tällä hetkellä 18 vuotta täyttäneiden mahdolliset ongelmat jäävät peittoon, eivätkä heille tarjolla olevat tukipalvelut ole selkeästi esillä.

Perheille toivotaan lisää yhteistä toimintaa, johon kaikki perheenjäsenet voivat osallistua. Hattulassa tehdyt lastensuojeluilmoitukset ovat selvästi lisääntyneet, minkä syitä ja seurauksia tulee analysoida. Hattulassa on toteutettu vuodesta 2008 lähtien ”Vanhemmuuden tukipuut” ohjelmaa, joka on suunnattu 1 – 9 luokkien lapsille, nuorille sekä vanhemmille kasvun ja kehityksen tueksi. Ohjelma soveltuu myös alle kouluikäisille.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa linjaava ohjausryhmä valitsi edellä mainituista, Hattula-verkon kokoamista huomioista kehittämiskohteiksi seuraavat toiminnot ja palvelut:

- varhainen puuttuminen ja tuki lapsiperheiden päihteidenkäytössä
- puheeksi ottaminen äitiys- ja lastenneuvolassa
- verkostoituminen
- vanhempien osallisuuden lisääminen
- etsivä nuorisotyö ja nuorten työpajatoiminta
- koulupsykologin viran täyttäminen
- riittävät perheneuvolapalvelut
- nuorten terveysneuvontapiste
- lapsiperheiden kotipalvelu
- alle 3-vuotiaiden kotihoidon vahvistaminen
- monipuoliset avohuollon tukitoimet
- vapaa-ajan toiminta alakoululaisille koulupäivien jälkeen
- nivelvaiheiden jälkeinen tuki ja ohjaus
- terveysliikunnan koordinointi
- avoin, organisoitu toiminta
- perheille ryhmätoimintaa, vertaistukea ja toimitiloja omaehtoiselle toiminnalle
- liikuntahalli ja uimahalli

Em. pohjalta työryhmä suosittelee, että Hattulassa syvennyttään suunnitelmakaudella erityisesti varhaiseen tukeen, puheeksi ottamiseen äitiys- ja lastenneuvolassa, terveysliikunnan koordinointiin, vapaa-ajan toimintaan ja etsivään nuorisotyöhön. Lisäksi työryhmä kiinnitti huomiota selkeämpään palvelujen koordinointiin ja tiedonvälitykseen

Varhainen tuki edellyttää asennetta, palveluohjausta, monipuolista palvelutarjontaa ja näkyvyyttä.

Puheeksi ottaminen äitiys- ja lastenneuvolassa edellyttää koulutusta, avointa keskustelua, yhteisiä palavereita, faktojen suoraa esille ottamista mm. päihteidenkäytössä ja ravinto- ja liikuntatottumusten parantamisessa sekä välitöntä ohjausta muihin palveluihin.

Terveysliikunnan koordinointi edellyttää yhteistyötä eri tahojen kanssa (kouluterveydenhoitajat, opettajat, vanhemmat), markkinointia, ostopalveluja järjestöiltä tai kunnan omaa toimintaa sekä liikuntaryhmiä painonhallinnan ja motorisen kehityksen tueksi. Hyvin energisille lapsille tulee järjestää liikuntaryhmiä ja startti-pomppista. Seurannasta tulee huolehtia.

Vapaa-ajan toiminta edellyttää koululiikunnan lisäystä (Kunnossa kouluun -ohjelmaa), yhteistä toimintatapaa siitä, miten puututaan, miten puheet muutetaan teoiksi (ja teot tuiksi), osallisuuden lisäystä, järjestötoiminnan kehittämistä, järjestöjen tuen vahvistamista sekä koulujen kerhotoiminnan kehittämistä.

Etsivä nuorisotyö edellyttää sitouttamista, verkostoitumista, tiedottamista, pudokkaiden löytämistä ja yhteyden luomista nuoreen, yhteistyötä nuorisotyön, perusturvan ja koulun kanssa sekä käppi-toimintaa.

Varhainen tuki edellyttää asennetta, palveluohjausta, monipuolista palvelutarjontaa ja näkyvyyttä.

- ¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.
- ¹ Avoin toiminta 2011. Hattulan kunta.
- ¹ Avoin toiminta 2011. Hattulan kunta.
- ¹ Nuoret 2011. Koulutuskeskus Tavastia.
- ¹ Adoptioprosessin vaiheet 2011. Pelastakaa lapset ry.
- ¹ Hyvinkään seudun mielenterveys ry 2011.
- ¹ Ankkuri 2011. Hämeenlinnan kaupunki.
- ¹ Ensikodit 2011; Turvakodit 2011. Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- ¹ Kasvatus- ja perheneuvonta 2011. Hämeenlinnan kaupunki.
- ¹ Tuetun asumisen ohjaaja 2010. Hattulan kunta.
- ¹ Päihdetyö 2011; Hämeenlinnan A-klinikkatoimi 2011.
- ¹ Hämeenlinnan Living room 2011. Hämeenlinnan A-klinikkatoimi.
- ¹ Lastensuojelulaki 417/2007, 1 § ja 2 §.
- ¹ Lastensuojelulaki 417/2007, 26 §.
- ¹ Lastensuojelulaki 417/2007, 27 §.
- ¹ Lastensuojelulaki 417/2007, 2 §, 3 §, 30 § ja 75 §.
- ¹ Lastensuojelulaki 417/2007, 35–38 §.
- ¹ Lastensuojelulaki 417/2007, 40 §.
- ¹ Rikosten ja riita-asioiden sovittelutoiminta 2011. Hämeenlinnan kaupunki.
- ¹ Perheasioiden sovittelu 2011. Oikeusministeriö.
- ¹ Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa 2009.

4 KEHITTÄMISTOIMET SUUNNITELMAKAUDELLA 2011–2015

4.1 YLEISIIN KASVUOLOIHIN VAIKUTTAMINEN

Lasten ja nuorten yleisiin kasvuoloihin pyritään vaikuttamaan 2011 alkavalla viisivuotisella suunnitelmakaudella seuraavien osatavoitteiden saavuttamisen kautta:

- **Nuorisotyöttömyyden vähentäminen ja jatkokoulutusmahdollisuuksien turvaaminen peruskoulun jälkeen.**

Tavoitteen saavuttamiseksi Hattulassa järjestetään vaikuttavaa työpajatoimintaa. Vaikuttavuutta tavoitellaan vahvan sitoutumisen, monialaisen yhteistyön, tiedottamisen ja arvioinnin keinoin. Lisäksi kunta panostaa yhteistyössä järjestöjen ja yritysten kanssa erityisesti monipuoliseen kesätyöllistämiseen. Hattulassa tullaan tukemaan entistä enemmän nuoria peruskoulun ja toisen asteen koulutuksen jälkeisen nivelvaiheen jälkeen. Jos nuoren 2. asteen opinnot keskeytyvät tai ovat vaarassa keskeytyä, ammattihenkilöstö suunnittelee nuoren kanssa yhdessä hänen tilanteeseensa sopivia mielekkäitä toimintaratkaisuja. Suunnitelmakaudella Hattulassa resursoidaan etsivän nuorisotyöntekijän toimeen, joka mm. yhteistyössä moniammatillisen Pottityöryhmän kanssa paneutuu edellä mainittujen asioiden toimeenpanoon.

- **Lasten ja nuorten turvallisuuden lisääminen ja lähisuhdeväkivallan ehkäiseminen.**

Koulujen edustajat luovat yhteistyössä lasten vanhempien, poliisien, sosiaalityöntekijöiden ja Ankkuritiimin kanssa käytännön siitä, miten ja millaisista koulupäivän aikana tapahtuneista lasten ja nuorten keskinäisistä yhteenotoista ilmoitetaan muille viranomaisille. Lisäksi mainitut toimijat linjaavat, miten koulun omia toimintamenetelmiä voidaan soveltaa tilanteiden selvittämisessä ja ratkaisemisessa. Asiasta laaditaan ohjeistus, jonka käytännön sovellettavuutta arvioidaan. Asiaan liittyen järjestetään monialaisia yhteistyökokouksia. Nuorten turvallisuuteen pyritään vaikuttamaan myös laajentamalla valvottujen nuorisotilojen aukioloaikoja sekä järjestämällä nuorisotyön päivystyksiä koululla ja tarvittaessa vertaistukea vaikeassa tilanteessa olevalle oppilaalle. Hattulassa organisoidaan kerran vuodessa myös yleisötilaisuuksia liikenneturvallisuudesta, päivitetään opetussuunnitelmaa liikenneturvallisuuden osalta sekä paneudutaan liikenneasioihin varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja nuorisotyössä. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi laaditaan koko Hämeenlinnan seutua koskeva toimintamalli, jonka toimeenpanoon sisältyy mm. ammattilaisille suunnattua koulutusta.

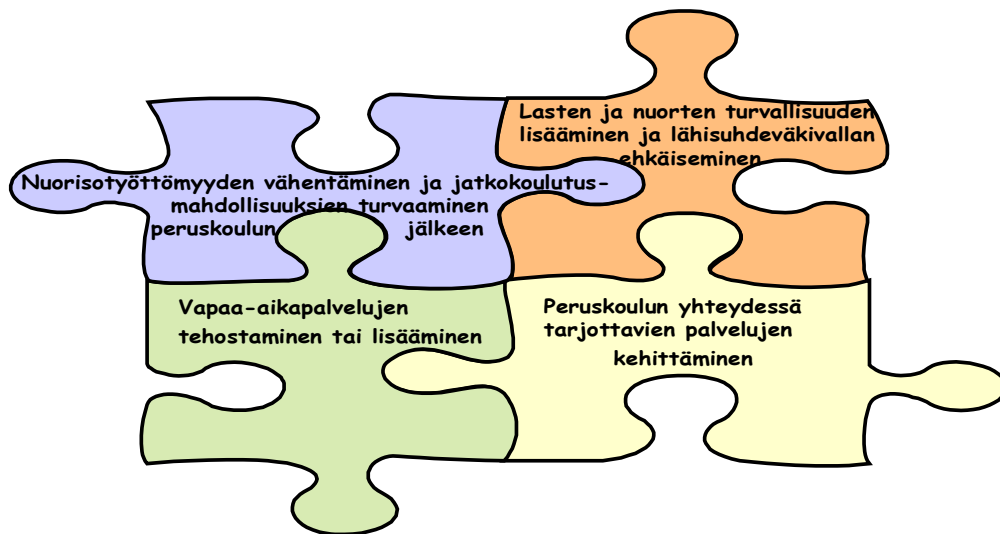
- **Vapaa-aikapalvelujen tehostaminen tai lisääminen.**

Suunnitelmien mukaan Hattulaan pyritään nimeämään uusia paikkoja, joissa lapset ja nuoret voivat viettää vapaa-aikaansa ja harjoittaa lähiliikuntaa. Hattulaan perustetaan uusia matalan kynnyksen kerhoja ja lisätään koulupäivien jälkeistä ala- ja yläkoululaisille suunnattua kerhotoimintaa. Lisäksi järjestetään 2. asteen kouluksissa oleville suunnattu yhdyskuntasuunnittelun kurssi ja terveystiikunnan koordinoinnin lisääminen. Hattulassa pyritään ottamaan myös terveystiikunnan koordinaattorin nimike käyttöön vuoteen 2015 mennessä. Yli 18-vuotiaiden nuorten aikuisten vapaa-aikapalveluja aiotaan kehittää järjestämällä kohderyhmälle suunnattuja omia iltoja nuorisotiloissa.

- **Peruskoulun yhteydessä tarjottavien palvelujen kehittäminen.**

Peruskoulun 7. luokalla tai jo aiemmin pyritään opettamaan tietoturva- ja ATK:ta koskevat perustiedot ja -taidot esimerkiksi oppilaanohjaustuntien yhteydessä. Tässä yhteydessä kiinnitetään huomiota internetissä tapahtuvan kiusaamisen ehkäisyyn ja vähentämiseen. Näillä toimilla pyritään varmistamaan, että nuorella on peruskoulun jälkeen valmiudet hyödyntää työssään ATK:ta ja tiedonhakutaitoja. Koulut ja kirjasto tehostavat yhteistyötään mediakasvatuksessa. Suunnitelmakauden aikana tavoitellaan myös tee ja opi -periaatteen mukaisen 7. luokan perustamista ja hyödynnetään monipuolisesti joustavan perusopetuksen mahdollisuuksia. Lasten ja nuorten tukemiseksi on suunniteltu mielenterveyspalvelujen edustuksen vahvistamista kouluissa sekä koulukuraattorin uuden vakanssin ja nuorten terveystiikkeen perustamista. Koululiikunnan kehittämishanke KoLiKo-hankkeen turvin lisätään vapaaehtoisen liikunnan määrää koulussa ja tukea myös koulutuntien aikaista liikuntaa. Oppimisvaikeuksista kärsivien oppilaiden tukemista pyritään edistämään vahvistamalla koulun henkilöstön osaamista oppimisvaikeuksia koskien.

KUVIO 11 KEHITTÄMISTOIMET SUUNNITELMAKAUDELLE

4.2 HUOLTAJIEN TUKEMINEN LASTEN JA NUORTEN KASVATUKSESSA

Huoltajien kasvatustehtävän tukemiseksi Hattulassa lisätään neuvontapalveluja ja koordinoidaan lapsiperheitä koskevaa tiedostusta entistä selkeämmin. Internetiin ja Facebookiin suunnitellaan lasten ja nuorten palveluopasta, jota päivitetään säännöllisesti. Ammattilaisten toimintatapoja lisätään paikalliskulttuuria kehittämällä esimerkiksi yhteisin koulutuksin ja ottamalla käyttöön yhteisiä työmenetelmiä. Lasten ja vanhempien osallistumismahdollisuuksia lisätään esimerkiksi arvioimalla palvelujen vaikuttavuutta. Lasten ja nuorten parissa työskenteleville järjestetään puheeksi ottamiseen liittyvää koulutusta. Lisätään myös avointa keskustelua ammattilaisten, lasten/nuorten ja vanhempien välillä. Hattulassa hyödynnetään tarvittaessa verkostokonsultteja ristiriitaisten tilanteiden selvittämisessä ja asiakas/palvelusuunnitelmien tekemisessä. Lisäksi mahdollistetaan vanhempien vertaistukiryhmät ja turvataan perheneuvolapalvelujen tarjonta.

Lapsiperheille suunnattujen vapaa-aikapalvelujen lisäämiseksi kehitetään järjestötoimintaa ja perheliikuntasalin toimintaa sekä lisätään nykyaikaisia harrastusmahdollisuuksia. Esitetään, että urheilukenttä perusparannetaan, monitoimihalli rakennetaan ja uimahallista laaditaan hankesuunnitelma vuoteen 2015 mennessä. Lisäksi seurakunnille on esitetty toive järjestää avioliittoleirejä ja leirejä avioeron kokeneille perheille. Hattulassa pyritään vahvistamaan myös avointa varhaiskasvatusta, joka tukee vanhempia hoitamaan pikkulapsia kotona.

4.3 LAPSI- JA PERHEKOHTAISEN LASTENSUOJELUN TOTEUTTAMINEN

Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun toteuttamista koskevia tavoitteita suunnitelmakaudella 2011–2015 ovat: ammatillisten käytäntöjen vahvistaminen, kodin ulkopuolelle sijoitettujen määrän vähentäminen, kodin ulkopuolisissa sijoituksissa painopisteen siirtäminen laitoshoidosta perhehoitoon ja sosiaalipäivystyksen kehittäminen. Ammatillisten käytäntöjen vahvistaminen perustetaan hyväksi havaittujen käytäntöjen kirjaamiseen ja noudattamiseen sekä vaikut-

tavuuden tarkasteluun. Vaikuttavuutta tavoitellaan tapauskohtaista arviointia kehittämällä. Vaikuttavuuden tarkastelussa tuotetaan lastensuojelun asiakastyön arki-dokumentaatiosta tietoa lastensuojelun vaikuttavuudesta yhteistä arviointia varten. Tämän avulla saadaan palautetietoa asiakastyössä onnistumisesta sekä tietoa osaamisen ja tukitoimien kehittämiseksi. Palautetiedosta raportoidaan suunnitelmakaudella myös lautakunnalle. Palautetieto antaa lisävalmiuksia tiedolla johtamiseen, kun lautakunta voi osana tätä tietoa arvioida lastensuojelun voimavaroja ja kehittämistarpeita asiakasfaktatietoon perustuen.

Kodin ulkopuolisia sijoituksia pyritään vähentämään intensiivisellä perhetyöllä, joka kohdistetaan vaiheeseen, jossa harkitaan lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle tai jossa lapsi palaa sijoituksen jälkeen kotiin biologisten vanhempien luo. Kodin ulkopuolisissa sijoituksissa painopisteen siirtäminen laitoshoidosta perhehoitoon toteutetaan osaksi osallistumalla maakunnalliseen perhepankkiin.

Sosiaalipäivystyksen kehittämisessä tavoitellaan sosiaalipäivystyksen organisoimista siten, että Kanta-Hämeessä toimisi vuoteen 2012 mennessä virka-ajan ulkopuolella yksikkö, joka vastaa kaikkien kuntalaisten avun tarpeeseen sosiaalisissa hätätilanteissa.

4.4 SUUNNITELMAKAUDEN KEHITTÄMISTOIMET YKSITYISKOHDITTAIN

Tässä alaluvussa esitellään Hattulan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman kehittämistöimiin liittyviä tavoitteita, toimenpiteitä, mittareita, aikatauluja, päävastuullisia tahoja ja resursseja yksityiskohtaisesti. Kehittämistöimiä suunniteltaessa pyritään hyödyntämään monipuolisesti erilaisia rahoituskanavia ja hankeavustuksia. Alaluku muodostuu taulukosta, jonka rakenteeseen on haettu mallia Helsingin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman 2009–2012 tiivistelmästä (2009, 17–20.)

KRIITTISET MENESTYSTEKIJÄT	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	MITTARIT	AIKATAULUT	PÄÄVASTUUT	RESURSSIT
YLEISIIN KASVUOLOIHIN VAIKUTTAMINEN	Nuorisotyöttömyyden vähentäminen ja jatkokoulutusmahdollisuuksien turvaaminen peruskoulun jälkeen: Nuorten työ- ja opiskelupaikkojen ja mielekkäiden toimintamahdollisuuksien lisääminen.	1. Vaikuttava työpajatoiminta: edellyttää sitouttamista, tiedottamista, pudokkaiden löytämistä, yhteyden luomista nuoreen sekä yhteistyötä nuorisotyön, perusturvan ja koulun kanssa sekä Käppi-toimintaa. Lisäksi tiivistetään yhteydenpitoa yrityksiin ja terveyskeskuksen henkisen hyvinvoinnin yksikköön.	Nuorisotyöttömät, % 18–24-vuotiaasta työvoimasta; Toimeentulotukea saaneet 18–24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä; työpajatoiminnan tehostuminen.	Tilastoseuranta vuosittain, tehostettu työpajatoiminta vuodesta 1.6.2011 alkaen.	Perusturvatoimi ja Sivistystoimi	Hankerahoitus ja kunnan omarahoitussuus
		2. Kesätyöllistämiseen panostaminen monipuolisesti: tiedottamisen ja verkostoitumisen kehittäminen.	Työllistämiseen varatun määrärahan seuraaminen suhteessa hakemusten määrään	Vuodesta 2011 alkaen.	Sivistystoimi	Lisäresurssi
		3. Lisätään tukea peruskoulun ja toisen asteen koulutuksen välisen nivelvaiheen jälkeen; etsivän nuorisotyöntekijän toiminnan aloittaminen Hattulassa.	Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä; etsivän nuorisotyön tilastot	Tilastoseuranta vuosittain, etsivä nuorisotyöntekijä kesästä 2011 alkaen.	Sivistystoimi	Hankeavustus etsivään nuorisotyöhön vuodesta 2011 alkaen + kunnan omarahoitussuus; jatkossa lisäresurssi

<p>Lasten ja nuorten turvallisuuden lisääminen ja lähisuuhdeväkivallan ehkäiseminen: Lasten ja nuoren rikoksenteon sekä keskinäisen väkivallan vähentäminen. Lähisuuhdeväkivaltaan reagoidaan viranomaistoimin ja toimia perheenjäsenten auttamiseksi tehostetaan. Nuorten liikenneonnettomuuksien määrä sekä liikennesääntöjen laiminlyönti ja rikekäyttäytymisen vähenevät.</p>	<p>4. Koulujen edustajat luovat yhteistyössä lasten vanhempien, poliisien, sosiaalityöntekijöiden ja Ankkuritiimin kanssa käytännön siitä, miten ja millaisista koulupäivän aikana tapahtuneista lasten ja nuorten keskinäisistä yhteenotoista ilmoitetaan muille viranomaisille. Linjataan myös, miten koulun omia toimintamenetelmiä voidaan soveltaa tilanteiden selvittämisessä ja ratkaisemisessa. Laaditaan asiasta ohjeistus, jonka käytännön sovellettavuutta arvioidaan.</p>	<p>Asiaa koskevat yhteistyökokoukset, ohjeistus ja arviointi. Lisäksi seurataan rikoksesta epäiltyjen alle 18-vuotiaiden määrän kehitystä.</p>	<p>Kevään 2013 loppuun mennessä yhteistyökokous ja ohjeistuksen laadinta. Ohjeistuksen käytännön sovellettavuuden arviointi 2013 loppuun mennessä. Rikostilastojen kehitys arvioidaan jokaisen vuoden alussa.</p>	<p>sivistystoimi</p>	<p>Nykyisillä määrärahoilla</p>
	<p>5. Laajennetaan nuorisotilojen aukioloaikoja, järjestetään tarvittaessa koulun tukioppilaiden tai oppilaskunnan toimesta oppilaille yksilötapaamisia heidän tukemisekseen sekä järjestetään nuorisotyön päivystyksiä yhteiskoululla.</p>	<p>Nuorisotilojen aukioloajat ovat laajentuneet sekä vertaistuen mahdollisuudet ovat selkiytyneet ja oppilaiden tiedossa.</p>	<p>Nuorisotilojen aukioloaikojen laajentaminen syksystä 2011 alkaen. Vertaistuen lisäämisen suunnittelu syksyllä 2011 ja toteutus kevästä 2012 alkaen.</p>	<p>Sivistystoimi</p>	<p>etsivän työn hankerahoitus + kunnan omarahoitusosuus; nykyisillä määrärahoilla</p>
	<p>6. Järjestetään liikenneturvallisuutta koskevia yleisötilaisuuksia, otetaan liikenneturvallisuusasiat paremmin huomioon koulujen opetussuunnitelmassa. Kerrataan liikennesääntöjä ja korostetaan turvavälineiden käytön merkitystä varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja nuorisotyössä.</p>	<p>Liikenneturvallisuutta koskeva yleisötilaisuus joka vuosi. Opetussuunnitelman päivitys liikenneturvallisuuden osalta. Liikenneturvallisuustuokiot varhaiskasvatukseen, perusopetukseen ja nuorisotyöhön.</p>	<p>Vuosittaiset yleisötilaisuudet. Liikenneturvallisuuden liittyvät suunnitelmat keväeseen 2012 mennessä. Toteutus 2012 alkaen.</p>	<p>Sivistystoimi ja Tekninen toimi yhteisvastuullisesti</p>	<p>Nykyisillä määrärahoilla</p>

	7. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman laatiminen ja toimintamallin luominen seudullisena yhteistyönä. Lähisuhdeväkivaltakoulutus ammattilaisille Hattulassa: koulun, varhaiskasvatuksen ja nuorisotyön toimijat	Seudullisen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn toimintaohjelman laatiminen ja toimeenpano. Koulutustilaisuuden järjestäminen.	Toimintaohjelma valmis 2011 loppuun mennessä, toimeenpano vuodesta 2012 alkaen. Koulutuksen toteutus vuoden 2012 aikana.	Perusturvatoimi (varhaiskasvatus)	Nykyisillä määrärahoilla
Vapaa-aikapalvelujen tehostaminen tai lisääminen: uusia käyttötarkoituksia nykyisille tiloille sekä monipuolista, kunnan ja järjestöjen järjestämää vapaa-aikatoimintaa.	8. Yhdyskuntasuunnittelun kurssi 2. asteen koulutuksissa oleville (kansalaisopisto, yritykset ja kunta yhteistyössä)	Toteutuneet vuosittaiset kurssit ja osallistujamäärät	Kurssin suunnittelu 2011–2012 ja vuosittainen toteutus syyslukukaudesta 2012 alkaen.	Tekninen toimi ja Sivistystoimi yhteisvastuullisesti	Nykyisillä määrärahoilla
	9. Nimetään uusia paikkoja, joissa lapset ja nuoret voivat oleilla vapaasti, esim. skeittauspaikat. Muutetaan koulujen/päiväkotien pihat lähiliikuntapaikoiksi. Suunniteltu valvonta.	Uudet nimetyt paikat ja paikkojen lukumäärä	Nimetyt uudet vapaa-aikapaikat ja lähiliikuntapaikat käytössä syyskuudella 2015	Tekninen toimi ja Sivistystoimi yhteisvastuullisesti.	Lisäresurssi kartoitetaan 2015 mennessä
	10. Lisätään erityisryhmien liikunnanohjausta: edellyttää eri tahojen yhteistyötä, markkinointia, ostopalveluja järjestöiltä tai kunnan omaa toimintaa. Terveysliikunnan koordinaattorin nimike käyttöön Hattulassa suunnitelmakauden aikana.	Uusien liikuntaryhmien määrä ja osallistujamäärät. Terveysliikunnan koordinaattorin nimikkeen käyttöönotto.	Uudet liikuntaryhmät aloitettavat syyskuudella 2012, ryhmien suunnittelu käynnistyy keväällä 2012. Terveysliikunnan koordinaattorin nimeäminen vuoden 2012 loppuun mennessä.	Sivistystoimi	Lisäresurssi
	11. Matalan kynnyksen kerhotoiminnan kehittäminen. Lisätään koulupäivien jälkeistä kerhotoimintaa ala- ja yläkoululaisille.	Kerhojen ja kerhotoimintaan osallistuvien määrät.	Suunnittelu syyskuudella 2011 ja toiminta vuoden 2012 alusta alkaen. Koulujen yhteydessä toimivien kerhojen avustushakemusten laatiminen lukuvuonna 2011–2012 ja toteutus syyskuudesta	Sivistystoimi	Hankerahoitukset ja kerhoavustukset + kunnan omarahoitussuus; järjestöyhteistyö; nykyisillä

			2012 alkaen.		määrärahoilla
	12. Nuorisotila avoimeksi myös yli 18-vuotiaille omina iltoina	Nuorisotiloissa omina iltoina käyvien yli 18-vuotiaiden määrä	Yli 18-vuotiaiden nuorten illat kevätkaudesta 2011 alkaen.	Sivistystoimi	Hankerahoitus + kunnan omarahotusosuus
Peruskoulun yhteydessä tarjottujen palvelujen kehittäminen Kouluikäisten medialuku- ja tietojenkäsittelytaitojen kohentaminen, koettujen oppimisvaikeuksien vähentäminen, monipuolinen iltapäivätoiminta, koululiikunnan lisääminen sekä psyykkisen tuen ja kuraattoripalvelujen vahvistaminen.	13. Järjestetään 7. luokasta alkaen tai jo aiemmin tietoturva- ja ATK-peruspaketti esimerkiksi oppilaanohjaustuntien yhteydessä. Kiinnitetään huomiota netissä tapahtuvan kiusaamisen vähentämiseen. Koulut ja kirjasto tehostavat yhteistyötään mediakasvatuksessa.	Tietoturva- ja ATK-peruspaketin toteuttaminen perusopetuksen yhteydessä. Peruskoululaisille suunnatun mediakasvatuksen määrän kasvu kirjaston toiminnassa.	Suunnittelu lukuvuonna 2011–2012 ja toteutus syyskaudesta 2012 alkaen.	Sivistystoimi	Nykyisillä määrärahoilla
	14. Hyödynnetään joustavan perusopetuksen mahdollisuuksia. Perustetaan yksi 7. luokka, jossa toimitaan tee ja opi -periaatteen mukaisesti (Tekevä-luokka).	Toiminnassa on 7. luokka, joka toimii tee ja opi -periaatteen mukaisesti. Toiminnan arviointi.	Suunnittelu 2012–2013 ja toteutus syyslukukaudesta 2013 alkaen. Arviointi vuonna 2015.	Sivistystoimi	Lisäresurssi, haetaan hankeavustusta
	15. Nuorten terveystieteiden perustaminen Hattulaan sekä mielenterveyspalvelujen edustuksen vahvistaminen kouluissa (mielenterveyshoitaja peruskoulun ja lukion arkeen osalliseksi).	Terveystieteiden ja sitä hyödyntävien nuorten määrä. Nuorten, vanhempien ja viranhaltijoiden palaute terveystieteistä. Mielenterveyshoitajan toimi, sijoituspaikkana yhteiskoulu ja lukio.	Terveystieteiden suunnittelu 2011–2012; toteutus vuodesta 2012 alkaen.	Sivistystoimi ja Perusturvatoimi	Lisäresurssi

		16. Lisätään KoLiKo-hanketta hyödyntäen vapaaehtoisen liikunnan määrää kouluissa. Hankkeessa tuetaan myös koulutuntien aikaista toimintaa.	Uudet toimintaryhmät; koululiikunnan laadun kehitys	toiminta 2012 alkaen	Sivistystoimi	KoLiKo-hankerahoitus (koululiikunnan kehittämishanke) + kunnan omarahoitusosuus
		17. Oppimisvaikeuksista kärsivien lasten tukemisen tehostaminen peruskoulussa. Peruskoulun opettajien osaamisen vahvistaminen oppimisvaikeuksia koskien.	Analysoitu säännöllisesti koulutusterveyskyselyn tulokset, jotka koskevat oppilaiden kokemuksia oppimisvaikeuksista. Toteutuneet koulutukset.	Peruskoulun henkilöstön koulutukset lukuvuonna 2011–2012. Tehostettujen toimien suunnittelu lukuvuonna 2011–2012 ja toimien käyttöönotto syyslukukaudesta 2012 alkaen.	Sivistystoimi	Nykyisillä resursseilla
		18. Kokopäiväinen koulukuraattorin toimi Yhteiskouluun, uusi vakanssi.	Koulukuraattorin vakanssi on perustettu. Toimintaa koskeva arviointi.	Koulukuraattorin vakanssin suunnittelu 2011–2012; työskentelyn aloitus syyslukukaudella 2012. Toiminnan arviointi vuonna 2014.	Sivistystoimi ja Perusturvatoimi	Lisäresurssi
HUOLTAJIEN TUKEMINEN LASTEN JA NUORTEN KASVATUKSESSA	Neuvontapalvelujen ja tiedottamisen lisääminen/ selkeämpi koordinointi	19. Julkaistaan Lasten ja nuorten palveluopas Hattulan www-sivuilla ja Facebookissa. Hyödynnetään nuorisovaltuuston tekemää asiaa koskevaa aloitetta. Huolehditaan oppaan säännöllisestä päivittämisestä.	Sähköisen ja jatkuvasti päivitetävän lasten ja nuorten palveluoppaan julkaisu, laitetaan kävijälas-kuri sivuille	Vuoden 2012 loppuun mennessä	Hattula-verkko, Perusturvatoimi (varhaiskasvatus) ja Sivistystoimi (nuorisovaltuusto)	Nykyisillä resursseilla

Ammatillisten toimintatapojen sekä lapsien ja vanhempien osallistumismahdollisuuksia lisäävän paikalliskulttuurin kehittäminen	20. Ongelmista kysymisen ja havaitujen ongelmien puheeksi ottaminen ammattilaisten, lasten ja vanhempien kesken: koulutusta, avointa keskustelua, yhteisiä palavereita, tiedon jakamista, muiden palvelujen piiriin tarvittaessa ohjaamista (erityisesti lähisuuhdeväkivalta, mielenterveys- ja päihdekysymykset). Jokaisen perustehtävään sisältyvät vastuut määritellään. Esimiehille ja työntekijöille suunnatut koulutukset.	Vastuut ja käytännöt täsmennetty ja määritelty kirjallisesti, suunnitellut koulutukset toteutettu, palvelukuvaukset kirjattu, asiakas- ja kuntalaispalautejärjestelmiä kehitetty.	Hanke-aika 1.11.2011–31.10.2013.	Perusturvatoimi ja Sivistystoimi	Kuulas-hanke (Kasperii II) + kunnan omaraahoitusosuus
	21. Hyödynnetään verkostokonsultteja ristiriitaisten tilanteiden selvittämisessä (esim. perheen sisäiset ristiriidat tai murrosiässä esiintyvät ongelmat) ja palvelusuunnitelmien tekemisessä. Järjestetään vanhempien voimaantumista tukevaa ryhmätoimintaa.	Verkostokonsulttien käyttömäärät. Vanhempia tukevien ryhmien ja osallistujien määrät. Edellä mainittujen toimintojen arviointi.	Suunnittelu vuonna 2011, toteutus vuodesta 2012 alkaen ja arviointi vuonna 2014.	Perusturvatoimi	Nykyisillä resursseilla
	22. Perheneuvolapalvelujen tarjonnan turvaaminen.	Perheneuvolasuoritteiden kehitys	Palvelun tuottamismahdollisuuksien kartoitus 2010, kilpailutus perusterveydenhuollon kilpailutuksen yhteydessä.	Perusturvatoimi	Lähtökohtaisesti nykyisillä määrärahoilla
Lapsiperheille suunnattujen vapaa-aikapalvelujen lisääminen	23. Sitoudutaan vahvistamaan lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevaa järjestötoimintaa Hattulassa, esim. Omaiset mielenterveystyön tukena ry:n ja Hattulan kunnan yhteistyö.	Laaditut puitesopimukset, järjestötoimintojen määrä Hattulassa ja osallistumisaktiivisuus.	Vuodesta 2011 alkaen.	Sivistystoimi ja Perusturvatoimi	Nykyisillä määrärahoilla
	24. Lisätään nykyaikaisia harrastuspaikkoja: monitoimihalli, urheilukentän perusparannus ja uimahallin	Urheilukenttä perusparannettu, monitoimihalli valmis, uimahallista hankesuunnitelma valmis.	Vuoteen 2015 mennessä.	Tekninen toimi	Lisäresurssi

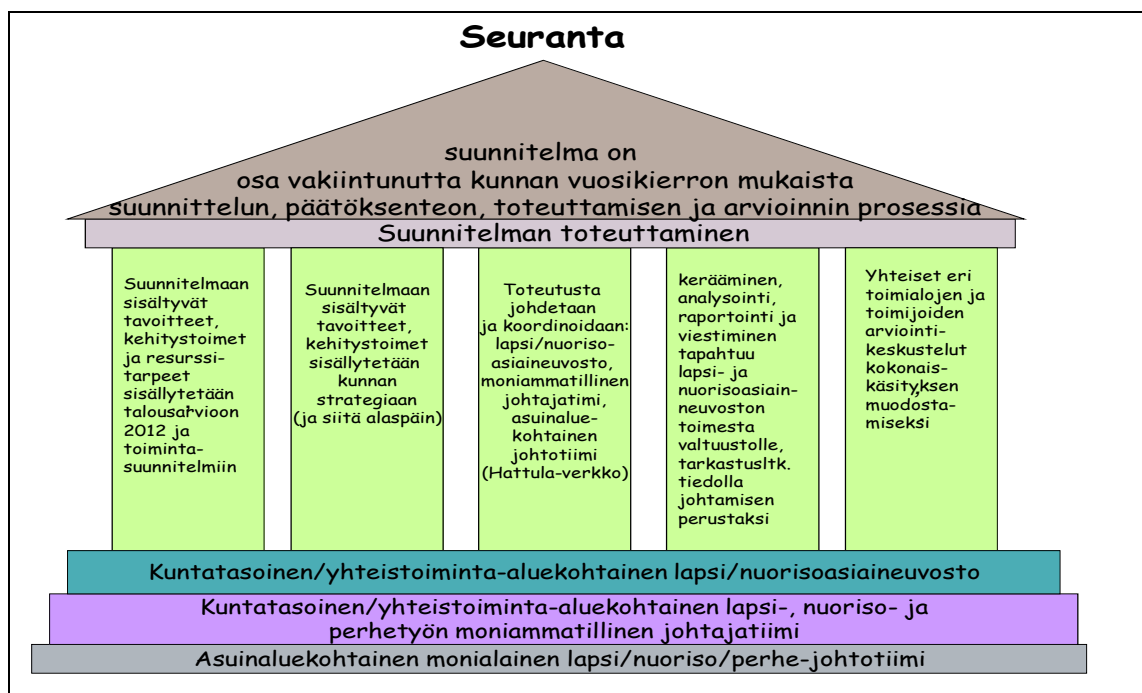
		rakentamisen valmistelu.				
		25. Seurakuntien seudullisesti järjestämät avioliittoleirit ja leirit avioeron kokeneille perheille.	Toteutuneiden leirien määrä ja osallistujien määrät.	Suunnittelu syksyllä 2011, toteutus vuodesta 2012 alkaen.	Evl. seurakunta yhteistyössä Perusturvatoimen kanssa	Nykyisillä resursseilla
		26. Vahvistetaan avointa varhaiskasvatusta, joka tukee vanhempia hoitamaan pikkulapsia kotona.	Pikkulapsia kotona hoitavien perheiden määrän kehitys. Avoin varhaiskasvatuksen toiminnot ja niitä hyödyntävien perheiden määrä.	Suunnittelu 2011–2012, toteutus syyskaudesta 2012 alkaen	Perusturvatoimi	Nykyisillä resursseilla
		27. Perheliikuntasalin markkinointi ja sitä koskevan toiminnan kehittäminen.	Perheliikuntasalin käyttöaste.	Syyskaudesta 2012 alkaen.	Sivistystoimi	Nykyisillä resursseilla
LAPSI- JA PERHEKOHTAISEN LASTENSUOJELUN TOTEUTTAMINEN	Ammatillisten käytäntöjen vahvistaminen	28. Hyväksi havaittujen käytäntöjen kirjaaminen ja noudattaminen (paikalliseen tietoon ja kokemukseen perustuva tietämysperusta).	Hyväkäytäntötoimin perustaminen, hyviin käytäntöihin tutustuminen, hyvien käytäntöjen käyttöönotto, dokumentoinnin, arvioinnin ja seurannan kehittäminen, johtamisen uudistaminen.	Hyvä-tiimin perustaminen 2010 (aikataulu 2011); Toteutuneet kokoukset vuosittain (aikataulu 2010–2011); Vähintään yhteen hyvään käytäntöön tutustuminen (aikataulu 2010); Yhden hyvän käytännön käyttöönotto taloussuunnitelmakaudella (aikataulu 2012–2013); Dokumentointi-, seuranta- ja arviointijärjestelmän luominen (aikataulu 2012–2013); johtamisen kokonaisuuden uudistaminen perusturvasa (2010–2012); Kasperii-hankkeeseen osallistuminen (11/2011–10/2013).	Perusturvatoimi	Nykyisillä määrärahoilla; Kuulas-hanke (Kasperii II)

	Kodin ulkopuolelle sijoitet- tujen määrän vähentäminen	29. Intensiiviperhetyön mallin luomi- nen 1) huostaanottojen ehkäisemiseksi ja 2) sijoituksen jälkeisen kotiinpaluun turvaamiseksi ja työskentelymallin käyttöönotto.	Sijoitettujen määrä, Intensiiviperhetyön asiakkaiden määrä.	2011	Perusturvatoimi	Nykyisillä määrärahoilla; Kuulas-hanke (Kasperii II)
	Kodin ulkopuolisissa sijoi- tuksissa painopisteen siir- täminen laitoshoidosta perhehoitoon	30. Maakunnalliseen Perhepankki- toimintaan osallistuminen	Perhehoidossa 85 % sijoitetuista vuoteen 2015 mennessä; Toimin- taohjelma ja toimintamalli valmiina vuoden 2011 päättyessä.	2010 -2012	Perusturvatoimi	Kustannus- säästöjä
	Sosiaalipäivystyksen kehit- täminen	31. Kanta-Hämeen sosiaalipäivystyk- sen organisointi koskemaan kaikkia kuntalaisia 24h/vrk.	Maakunnallisen suunnitelman laatiminen sosiaalipäivystyksen organisoin- nista sekä Kanta-Hämeen yhteis- eseen sosiaalipäivystykseen osal- listuminen.	Suunnittelu 2011, maa- kunnallisen järjestelmän käynnistys vuoden 2012 aikana.	Perusturvatoimi	Resurssin esittäminen TA-2012

TAULUKKO 10 LASTENSUOJELUSUUNNITELMAN TOIMEENPANO

5 SUUNNITELMAN TOIMEENPANO, SEURANTA JA ARVOINTI

Hattulan kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma **toimeenpannaan** perusturvatoimen, sivistystoimen ja teknisen toimen yhteistyönä sekä perustettavan lapsi- ja nuorisoasiainneuvoston ohjauksessa. Hattula-verkko, monialaisena ryhmänä, osallistuu kehittämistoimenpiteiden toteutukseen. Eri toimialojen vastuut ja työnjaot on määritelty suunnitelman taulukossa 10. Vastuiden ja työnjakojen muutokset raportoidaan vuosittain. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman toimeenpano asetetaan tarkastuslautakunnan arvioitavaksi kerran valtuustokaudessa. Hyvinvointisuunnitelman toteutusta **seurataan** kokoamalla suunnitelmakauden aikana tietoa ennalta sovitulla tavalla. Seurattavista asioista raportoidaan vuosittain kunnan johtoryhmälle, luottamushenkilöille, kuntalaisille ja tiedotusvälineille. **Arvioinnilla** tarkoitetaan tässä yhteydessä kannanottoa asioiden tai toimintojen tilasta. Tarkastellaan, miten toiminnassa on onnistuttu ja miten ennalta määritellyt tavoitteet on saavutettu. Arviointia koskevat päätelmät perustetaan seurannasta saatuun tietoon toteutettuja toimintoja tavoitteisiin verraten.^{xxxviii}

KUVIO 12 LASTENSUOJELUSUUNNITELMAN SEURANTA (TYNKKYNEN 2011; MUKAILLEN LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAN LAADINTA KUNNISSA 2008, 31, 38 & LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMAN LAADINTA KUNNISSA 2009, 12–13.)

Hattulan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tavoitteita ovat:

- nuorisotyöttömyyden vähentäminen ja koulutusmahdollisuuksien turvaaminen,
- lasten ja nuorten turvallisuuden lisääminen ja lähisuhdeväkivallan ehkäiseminen,
- vapaa-aikapalvelujen tehostaminen tai lisääminen,
- peruskoulun yhteydessä tarjottujen palvelujen kehittäminen,
- neuvontapalvelujen ja tiedottamisen lisääminen ja selkeämpi koordinointi,
- ammatillisten toimintatapojen sekä lasten ja vanhempien osallistumismahdollisuuksia lisäävän paikalliskulttuurin kehittäminen,
- lapsiperheille suunnattujen vapaa-aikapalvelujen lisääminen,
- ammatillisten käytäntöjen vahvistaminen lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa,
- kodin ulkopuolelle sijoitettujen määrän vähentäminen,
- kodin ulkopuolisissa sijoituksissa painopisteen siirtäminen laitoshoidosta perhehoitoon sekä
- sosiaalipäivystyksen kehittäminen.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman seuranta ja arviointi liitetään käytännössä osaksi kunnallisen toiminnan ohjausta. Seurannassa ja arvioinnissa hankitaan suunnitelmallista palautetietoa lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevista palveluista, käydään keskusteluja ja arvioidaan yhdessä asioiden nykytilaa ja vaikutuksia. Tämä tukee päätöksentekoa ja johtamista kunnan toiminnan ja talouden suunnittelussa. Seurantatietojen hyödyntäminen on tärkeä osa kunnan toimintojen raportointia ja palvelujen vaikutusten arviointia. Näin arvioidaan jo ennen päätöksentekoa päätösten mahdollisia vaikutuksia esimerkiksi palvelujen laatutasoon ja palveluvalikon monipuolisuuteen. Analysoitu tieto kootaan yhteenvedoiksi ja raporteiksi siten, että ne sopivat yhteen organisaatioiden normaalin suunnittelun, päätöksenteon, toteutuksen ja arvioinnin kanssa. Kunnan eri toimialat vastaavat itse siitä, että lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman mukaiset tiedot omalta toimialalta kootaan lapsi- ja nuorisosiainneuvostolle. Lisäksi ne laativat omaa toimialuettaan koskevan arvion.^{xxxix} (myös kuvio 11.) Kun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa laaditaan vuonna 2016 alkavalle kaudelle, tässä asiakirjassa olevaa analyysiä lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ja palvelujen nykytilasta verrataan vuoden 2015 tilanteeseen.

LÄHTEET

- Adoptioprosessin vaiheet (2011). Pelastakaa lapset ry, Helsinki.
<http://www.pelastakaalapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/adoptiot/kansainvalinen-adoptiopalvelu/adoptioprosessin-vaiheet/> (viitattu 30.5.2011.)
- Ankkuri (2011). Hämeenlinnan kaupunki, Hämeenlinna. <http://www.hameenlinna.fi/Opetus-ja-koulutus/Nuorisopalvelut/Ankkuri/> (viitattu 8.6.2011.)
- Avoin toiminta (2011). Hattulan kunta, Hattula. http://www.hattula.fi/portal/fi/perhe-ja_sosiaalipalvelut/varhaiskasvatus/avoin_toiminta/ (viitattu 10.6.2011.)
- Ensikodit (2011). Ensi- ja turvakotien liitto ry, Helsinki. <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/ensikodit/> (viitattu 10.6.2011.)
- Hattulan kunnan kehittämisohjelma vuoteen 2015 (2010). Hattulan kunta, Hattula.
- Hattulan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma (2010). Hattulan kunta, Hattula.
- Hattulan lapsi-, nuoriso- ja perhepoliittinen tavoiteohjelma 2011–2015 (2011). Hattula-verkon voimat yhteen lasten, nuorten ja perheiden kanssa. Hattulan kunta, Hattula.
- Heino, Tarja & Pösö, Tarja (2003): Tilastot ja tarinat lastensuojelussa. Yhteiskuntapolitiikka 68 (6), 584–597.
- Helsingin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009–2012. Tiivistelmä (2009). Helsingin kaupunki, Helsinki.
<http://wellsinki.fi/hyvinvointisuunnitelma/hyvinvointisuunnitelma-2009-2012-tiivistelma.pdf> (viitattu 30.5.2011.)
- Hyvinkään seudun mielenterveys ry (2011), Hyvinkää. <http://www.hymise.fi/fi/kriisiapu> (viitattu 30.5.2011.)
- Hämeenlinnan A-klinikkatoimi (2011), Hämeenlinna. <http://toimipaikka.a-klinikka.fi/hameenlinna/> (viitattu 8.6.2011.)
- Hämeenlinnan Living room (2011). Hämeenlinnan A-klinikkatoimi, Hämeenlinna.
<http://toimipaikka.a-klinikka.fi/vinkki/toimipisteet/hameenlinna> (viitattu 10.6.2011.)
- Hämeenlinnan seudun mielenterveys- ja päihdetyön toimintaohjelma 2010–2015 (2010). Mielenterveys- ja päihdetyö kuuluu kaikkien työhön. Hattula, Hämeenlinna, Janakkala.
- Kasvatus- ja perheneuvonta (2011), Hämeenlinnan kaupunki, Hämeenlinna.
<http://www.hameenlinna.fi/Lapsiperheiden-palvelut/Perhepalvelut/Kasvatus-ja-perheneuvonta/> (viitattu 8.6.2011.)
- Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla (2010) Lastensuojelu 2009. Barnskydd 2009. Child welfare 2009. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2010/Tr29_10.pdf (viitattu 8.6.2011.)
- Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 9.12.2005/1015.
- Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa. Opas lakisääteisen suunnitelman laadintaa. Osa 1. Suunnitelman valmistelu (2008). Kuntaliitto, Helsinki.
- Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa. Opas lakisääteisen suunnitelman laadintaan. Osa 2. Suunnitelman seuranta ja arviointi (2009). Kuntaliitto, Helsinki.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
- Lommi, Anni; Luopa, Pauliina, Puustniekka Riikka; Roine Mira; Vilkku, Suvi; Jokela, Jukka ja Kinnunen Topi (2010): Kouluterveyskysely 2010. Hattulan kuntaraportti. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Mahkonen, Sami (2003): Lastensuojeluilmoitus. Edita, Helsinki.
- Nuoret (2011). Koulutuskeskus Tavastia, Hämeenlinna. <http://www.kktavastia.fi/portal/nuoret/> (viitattu 10.6.3011.)
- Pekuri, Jari (2011): Maakunnallinen perhepankki. Hämeenlinnan kaupunki, Hämeenlinna. (dia-sarja.)
- Perheasioiden sovittelu. Oikeusministeriö: Helsinki.
<http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Perheasioidensovittelu/pagename/esite/Tulosta> (viitattu 31.5.2011.)
- Päihdetyö (2011): Hattulan kunta, Hattula.

<http://www.hattula.fi/portal/fi/perhe- ja sosiaalipalvelut/aikuissosiaalityo/paihdetyo/> (viitattu 10.6.2011.)

Rikosten ja riita-asioiden sovittelutoiminta (2011). Hämeenlinnan kaupunki, Hämeenlinna.

<http://www.hameenlinna.fi/Opetus-ja-koulutus/Nuorisopalvelut/Rikosten-ja-riitojen-sovittelutoiminta/> (viitattu 25.5.2011.)

Rousu, Sirkka (2008): Lastensuojelun suunnitelma Lsl 12 § (417/2007). Kuntaliitto, Helsinki. (dia-sarja.)

Tuetun asumisen ohjaaja (2010.) Hattulan kunta, Hattula. <http://www.hattula.fi/portal/fi/ajankohtaista?bid=187> (viitattu 10.6.2011.)

Turvakodit (2011). Ensi- ja turvakotien liitto ry, Helsinki. <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/turvakodit/> (viitattu 10.6.2011.)

Tynkkynen, Minna (2010): Lastensuojelusuunnitelman laatiminen. Ohjausryhmän kokous 7.10.2010. Hattulan kunta, Hattula. (dia-sarja.)

Tynkkynen, Minna (2011): Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma työskentely. Ohjausryhmän kokous 10.2.2011. Hattulan kunta, Hattula. (dia-sarja.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Oppaita 56. Stakes: Helsinki.

<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066> (viitattu 30.5.2011.)

Yleissopimus Lapsen Oikeuksista (2009). YK.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/lapset_nuoret_perheet/lapsenoikeudet/CRC_General_Comment_no_12_julk.pdf (viitattu 30.5.2011.)

LÄHDEVIITTAUKSET

ⁱ Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa 2008; Rousu 2008; Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa 2009.

ⁱⁱ lastensuojelulaki 88/2010, 3 §.

ⁱⁱⁱ Lastensuojelulaki 417/2010, 1 & 3 §.

^{iv} Lastensuojelulaki 88/2010, 3 a §.

^v Lastensuojelulaki 417/2010, 4 §.

^{vi} Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa 2008; Rousu 2008; Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa 2009.

^{vii} Katso Heino & Pösö 2003.

^{viii} Kuoppala & Säkkinen 2010.

^{ix} Lommi ym. 2010, 7.

^x Lommi ym. 2010, 12–14.

^{xi} Lommi ym. 2010, 14.

^{xii} Lommi ym. 2010, 15, 16.

^{xiii} Lommi ym. 2010, 19, 20.

^{xiv} Lommi ym. 2010, 21–22.

^{xv} Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa 2009.

^{xvi} Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa 2009.

^{xvii} Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.

-
- ^{xviii} Avoin toiminta 2011. Hattulan kunta.
- ^{xix} Avoin toiminta 2011. Hattulan kunta.
- ^{xx} Nuoret 2011. Koulutuskeskus Tavastia.
- ^{xxi} Adoptioprosessin vaiheet 2011. Pelastakaa lapset ry.
- ^{xxii} Hyvinkään seudun mielenterveys ry 2011.
- ^{xxiii} Ankkuri 2011. Hämeenlinnan kaupunki.
- ^{xxiv} Ensikodit 2011; Turvakodit 2011. Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- ^{xxv} Kasvatus- ja perheneuvonta 2011. Hämeenlinnan kaupunki.
- ^{xxvi} Tuetun asumisen ohjaaja 2010. Hattulan kunta.
- ^{xxvii} Päihdetyö 2011; Hämeenlinnan A-klinikkatoimi 2011.
- ^{xxviii} Hämeenlinnan Living room 2011. Hämeenlinnan A-klinikkatoimi.
- ^{xxix} Lastensuojelulaki 417/2007, 1 § ja 2 §.
- ^{xxx} Lastensuojelulaki 417/2007, 26 §.
- ^{xxxi} Lastensuojelulaki 417/2007, 27 §.
- ^{xxxii} Lastensuojelulaki 417/2007, 2 §, 3 §, 30 § ja 75 §.
- ^{xxxiii} Lastensuojelulaki 417/2007, 35–38 §.
- ^{xxxiv} Lastensuojelulaki 417/2007, 40 §.
- ^{xxxv} Rikosten ja riita-asioiden sovittelutoiminta 2011. Hämeenlinnan kaupunki.
- ^{xxxvi} Perheasioiden sovittelu 2011. Oikeusministeriö.
- ^{xxxvii} Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa 2009.
- ^{xxxviii} Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa 2008; Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa 2009; Tynkkynen 2011.
- ^{xxxix} Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa 2008; Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa 2009; Tynkkynen 2011.